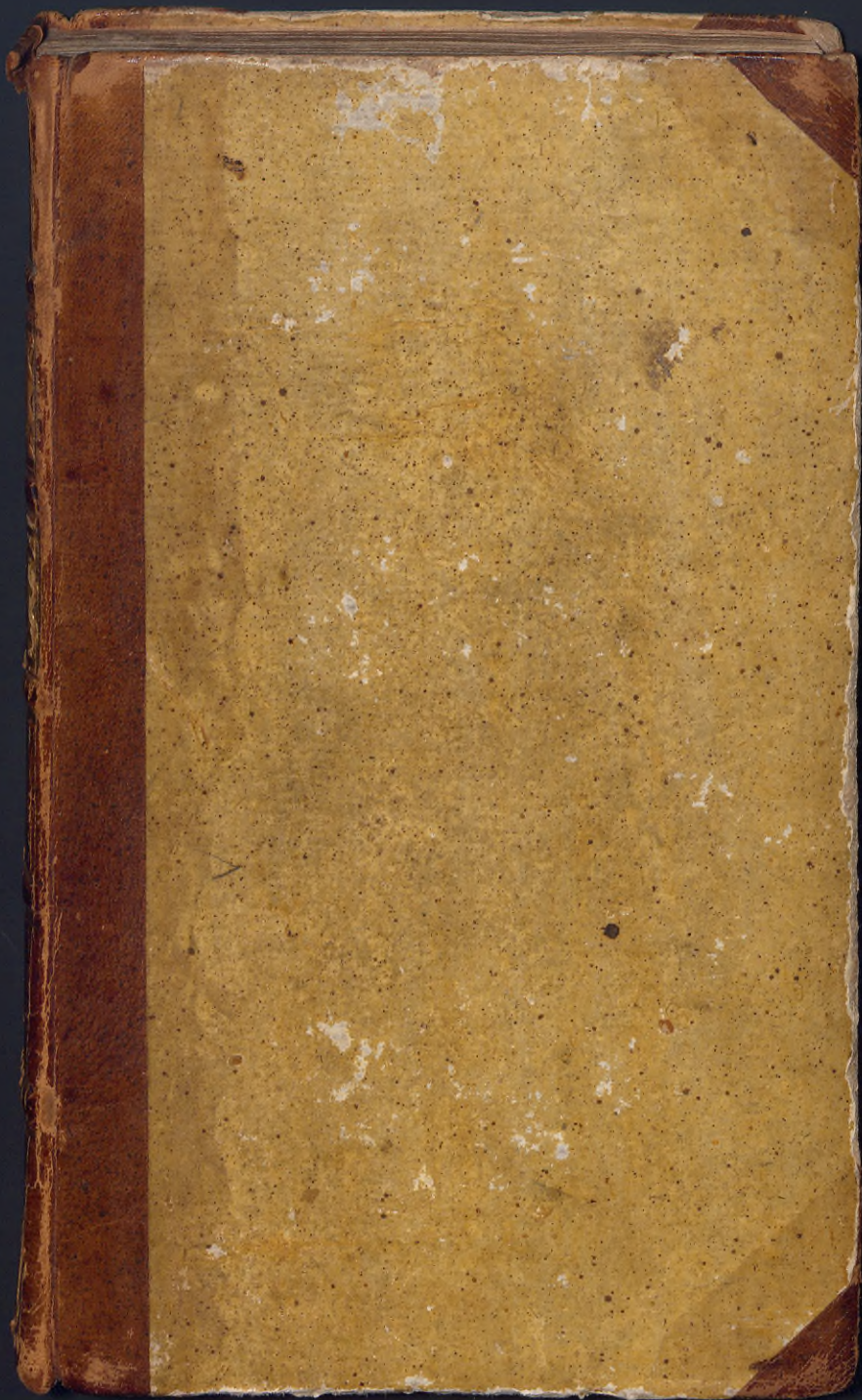

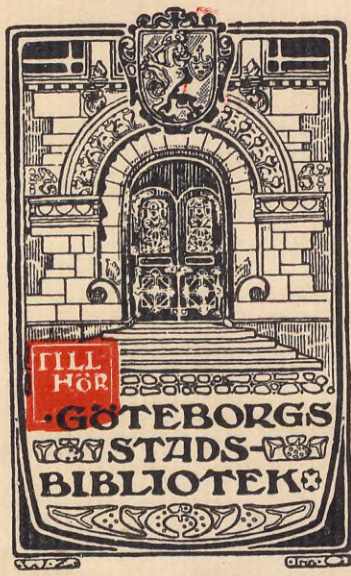
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Friden
50.

TILL
HÖR

GÖTEBORGS
STADS-BIBLIOTEK

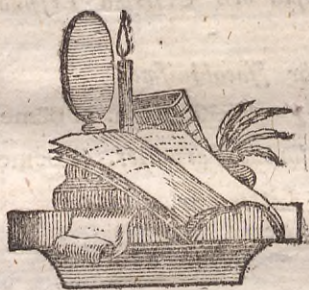
N:o 7 & 8.

LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNE.

--- from sounds to things ---
POPE.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

1797.

INNEHÅLL:

1. *Religionen. Fragment (Poëme). fid. r.*
2. *Skalde-Bref til Menigheten. (Poëme). 8.*
3. *Svar på Frågan: Hvad är Uplysning? af IM. KANT. - 15.*
4. *Något om Prediko-declamationen. 32.*
5. *Scribenten Durencran berättar sit Poëtiska och Critiska Lefnadslopp. - - - 43.*
6. *Hvad är Jacobinisme? - 65.*
7. *Midas. Grekisk Saga. (Poëme). 70.*
8. *Det förlorade Paradiset. (Poëme). 76.*
9. *Svensk Litteratur. - - 77.*

STOCKHOLM

Tryckt hos Henrik A. Norström

1794

Religionen *).

(Fragment.)

I smertans mellanstånd af lifvets få minuter,
Jag sjunger, — ocklå jag — den tröst mitt hjerta
njuter,

Jag sjunger *Religion*. — Ej denna plågomagt,
Som en förlafvad verld i våldets fjättrar lagt;
Som sväfvat, mörk Furie, emellan jordens poler,
Med Bilan kedjad fast vid blodiga Symboler;
Förnuft och menklighet framför sig biltog jordt;
Satt svärdet mellan bröst, dem hon förena bordt,
Och gudligt djefvulk, lagt, til evighetens lågor,
En verld af mord och rån och fängeller och plågor.

N:o 7.

A

Med

*) Detta Skaldestycke, redan upläst i Svenska Aca-
demien; redan beundradt för des poëtiska för-
tjenst i et högre Skaldeflag, för den rena nitäl-
skan om Religion och dygd som lifvat Skal-
den, har från des första allmänna upläsning,
hos män af all slags betydenhet, ej mindre
än hos det vackra Könet, upväckt den önskan,
at äga det i afskrift. Vi tro ofs derfore vara
berättigade til någon grad af allmänhetens
välbehag, då vi förmått undanrödja Författa-
rens betänklighet at lämna det, i hans tanka
ännu ofullkomligt och ofullbordadt, i allmän-
hetens händer.

Redacteurerna.

Med mindre hörd, kanske, men mindre våldsam
 röst,
 Jag sjunger dygdens hopp, och mensklighetens tröst,
 Af tanken på en Gud, som skiftar livets öden,
 Och på en varelse, som oförstörd af döden,
 Skall möta, en gång dömd, i rättvist delad lott,
 Belöning för sin dygd, och straff för sina brott.

Rättvisan störtad låg från Thronerna på jorden,
 Och Sanningen som hon, var våldets offer vorden.
 Hvem gaf dem lif igen, och styrka och försvar?
 Du var det Religion! Dit storverk detta var.
 Du höjde hjeltens själ at våldets hot förakta,
 I trots af bödlars jern, som farga, och som slagta,
 Du tolkade hans pligt, du eldade hans mod,
 Och hämnarns röst blef hörd ibland martyrs blod.
 Förtryckarn rads ditt rop, som öfver molnet skallar,
 Och darrar för en Gud, hvars blixst du nederkallar.

Hvem starkare än du kan knyta dessa band,
 Som fästa Borgarns tro, vid lag och fosterland?
 Förgäfvets Årans Gud sin skatt af Lagrar tömmer;
 Hvem gäldar dessa får, som minnets röst förglömm-
 er?

Du

Du ensam, visande för offrets höjda syn,
Förgätna dygders lön, förvarad öfvan skyn!

Naturens, hjertats band, en slump er ej bereder.
En Gud er stiftat har, och vakar öfver eder.
En Gud, för jorden mild, i menskjans hjerta lagt
Lycksalighetens frö med dessa känslors magt;
Och vittne til de band, hon inför honom knyter,
Valignar deras helgd, och straffar den dem bryter.
Hvad renhet makars tro, vid himlens altar får!
En fars bestraffningsröst, en mors förmaningstår,
I åsyn af en Gud, hvad dubbel kraft de vinna!
Och vänskap, jordens tröst, på jorden rar at finna,
Hvars skuld i dagen ställs, hvars offer ingen ser,
Hvem räknar dem? En Gud! och du begär ej mer.

Högt ljudet qvalets rop kring jordens vida
länder.

Der, rasar tyranniet med blodbestänkta händer;
Der, lämnar lågans våld, som splittrar jordens famn,
Af en olycklig Stad, blott askan och et namn.
Här, glömd i kojans natt en plågad ålder qvider;
Der, mot sit högsta kraf den bleka hungern strider,
Och delar, stum af gråt, vid andras öfverflöd,
Åt sina nakna barn et knapt och mögladt bröd.
Då, som i ljus och dygd dit kall, din ara sätter,
Hur ofta tröttnas du af menskjors oförrätter!
Hur mången suck du drar för intet annat brott
Än det, at vara värd dit Släctes vördnad blott!
I detta djup af qual, hvad tröstar menskligheten?
En Gud; — hans Styrelse — hans blick — och
evigheten!

Men blir då hoppets tröst, den enda tröst hon
får?

Har jorden ingen bot för svedan af des's får?
Höj Religion! din röst; och tufen hjärtan vakna,
Som räcka hungern bröd, och klädnad åt den nakna,
Af hundra tända tak, se lågan förr ej släckt,
Än hjälpen hopar sig, från bröders händer sträckt,
Som, tryckte af hehof, när likars tårar strömma,
Af alt hvad dem hör til, blott namnen undan-
gömma.
Af torftighetens barn, se lifvets första dar,
I mencklighetens vård, de faderlöfas far;
Och smertans usla rof, vid första rop det fänder,
Med läkedomer fökt af obetalta händer.

Mot oförrätters våld, från Kojans, upp til
Throns,

Är hämd, naturens rop, försoning Religions.
Den stolta Vilden tror, med dolken vid sit bälte,
Des's dom och des's försvär blott värdiga en hjel-
te;

Och gränslös i sit hat, som i sit ädelmod,
Slår ner sin fiende, och läskar sig i blod.
Hvad säger jag? Han yfs, han deraf sig berömmar.
Slaf är för honom den, som lider och som glöm-
mer:

Fri den, som drar sit svärd och när han skymfad är,
Sin vägg med hufvuden af hämdens offer klär.
Du talte, Religion, och verlden bytte seder.
På jorden, i din famn, förlåtelsen steg neder.
Vid roten af en Gud, som sjelf förlåta vill,
Föll menskjan ner med blygd, och gaf sin broder
til.

Barmhertighetens Gud du lärde henne dyrka.
Du lärde henne se at godhet — ock är styrka.
Hon

Hon rördes. Ångrens rop fann väg til hennes
brött,
Förfonlighet och hjelp och mänsklighet och tröst,
Omkring en blodad verld sin milda ljusning sprida.
Det dygdens stolthet blef at oförrättad lida.
Bland qual och bödlars hän, i himmelikt majestät,
En hjelte trädde fram som blödde och förlät.
Då vek den låga hämd, som jordens fafor föder,
Förlåtelsen blef dygd, — och menniskjorna, bröder.

Ännu är jorden dock den härjnings-plats hon
var,

Der vanskligheten rår, och fina offer tar.
Hvem skäddar dagens ljus, som icke tårar gjutit,
För någon pil af dem, som hennes båge skutit?
Gläds du, det tilhör dig, hvars hjerta tröstas än
På jorden af en Mor, en Make eller Vän;
Men en gång skall ock du til Likars öden dömmas,
Hvad käraft var för dig, i stoftets mörker gömmas,
Och du, med smärta skild från alla lifvets band,
Stå ensam, främling kvar, på dödlighetens strand.
O då, om alt af ofs i grafvens natt försvinner,
Om han för evigt får det rof han en gång vinner,
Ve dig olycklige, om du et hjerta har
Som känner sin förlust och mins förlutna dar!
Men om vid hoppets ljus dig himlen blicka låter,
I än en bättre verld, den älskade du gråter:
Då gack, at på des graf ännu en blomma strö,
Och torka tåren bort, och trösta dig, och dö!

Ljus, i den mörka natt, som hvilar på Na-
turen!

Bild af des ursprung, tryckt på Konungen bland
djuren.

För-

Föreningslänk, som sträcks från Hjelvva Skaparns
Thron

Til stoftet! Röft af Gud til verden! Religion!

Du är det, ensam du, som tröft åt lifvet skänker.

Hvad fällhet, utan dig, för Stoftets Son, som
tänker?

Med dig, hvad jordiskt qual, hvad djupt oläkligt

Sin lindring icke har, sin ljufhet icke får?

O, til hvad höjd, med dig är menskjan upplyft
vorden!

Jag ser ej mer den mask föraktligt fäst vid jorden,
Som slumpens allter var, begärens yra för,

Förtviflan följer åt, och grafvens natt förkör;

Den djuriska Cynik, blott half ur stoftet dragen,

Som fjättrad vid sit nu, sit väl, sit hopp för dagen,

Åt sinlighetens fröjd sin enda dyrkan ger,

Med löje dygdens hopp och dygdens offer ser,

Med tröghet ger den hjälp som likars bördor yrka,

Och under egnas tyngd, förlåten af sin styrka,

Vid grafvens brädd, til slut, på ålderns krycka
född,

Förbannar, tom på tröft, det våld at vara född.

Jag ser en varelse, för högre öden buren;

Til sinlighetens frö, bellägtad med naturen;

Til hoppets föremål, til tankens rena ljus,

Odödlighetens säd i dödlighetens grus.

Jag ser den, full af kraft mot blinda Sinnens yra,

Emellan lust och qual, sin gång med jemnhet styra.

Jag ser den, glömsk af sig, men trogen åt den
röft

Som höjs för tröders väl, ur djupet af des bröft,

Gå, — trots förföljarns dolk och tacklöshetens
vana,

För dem til kamp och färd: — och ofvanför des
bana,

En

En Far, som ler ur skyn, med himmelskt välbehag,
Och räknar illkans hugg, — och gäldar dem, en dag!

Jag ser, vid lifvets gräns, i rymden af det höga,
En lyckligare verld sig öppna för desfs öga,
Och Stöftets trötta gäst, från Smertans låga bygd,
Sig lyfta, vifs om lön, til vittnet af sin dygd.

Se der en Läras verk, från Himlen fänd at
På jorden Skaparns värf, och menckjan lycklig göra.
Men, som vid Brottets hand, i stället för desfs
Et vilddjur ofta blef, som fänderstet desfs bröft,
O! at jag vid desfs lof, en tår skal nödgas fälla,
Och hennes budikaps brott vid hennes dygder ställa!
Nej — trycke Gjömskans hand i Nattens lägita
Desfs nesa, och det blod, som flöt i hennes namn!
Det var ej hennes kall, (må verlden det be-
At tända hämdens bål, och mordets dolkar ilipa;
At, — öfver mencklig lag, — med blixten i sin
Slå Throner ned i grus och Konungar i band;
At en förvillad verld i gåtors töcken linda,
Som menckjan til alt, blott ej til dygd förbinda;
At störta folk mot folk til strid emot hvarann,
I fatters labyrint, dit aldrig ljuset hann;
At hålla, — stinn af rof — i Epicurisk hvila,
Förnuftet, qvast af skräck, på knä inför sin bila,
Och ge en vaknad verld som lysnar til desfs bud,
Et helfvete til hopp, och en Barbar til Gud! —
O! må det bli en dag desfs kallelse allena
At til en Brödra-flägt Nationerna förena,

Och at, så himmelskt mild, hon i sit ursprung var,
Ledsaga ofs til dygd, — och tröta våra dar!

Skalde-Bref til Menigheten.
(Imitation af *Thomas Epitre au Peuple.* *)

Du, som vår högfärd dömt bespottelsen at skörda,
som, utan anor född, och närd af mödans hand,
med tålmodets lugn bär ensam Lagens börda
och ger och vågar alt för Kung och Fosterland;
då du af smälek hölj: från Lyckans högre bygder,
mitt hjerta helga vill en fång at dina dygder.

*) Öfverfättaren af detta namnkunniga Skalde-
stycke — hvilket år 1760 vann Accessit i
Franka Academien, med den säkert välför-
tjenta förklaring at Academien beklagade, det
hon ej ägde at tildela Författaren et verkligt
Pris (hvilket var tildömdt *Marmontel*) — är
så förvissad om sin Imitations underlägsenhet
emot Originalen, at han härvid ej har annan
Note at bifoga, än en uprigtig anhållan om
et mildt omdöme af de Vittre: och behofvet
af mildhet förutlätter altid vissa brister, eller
i det minsta en frånvaro af fullkomlighet. —
Beträffande öfverfättningen af Ordet *Peuple* med
Menighet, tror han sig däruti hafva valt det
enda, som gifver et någorlunda lika begrep
med det Författaren på detta ställe åsyftar.
Vi äge ej något ord af den dubbla bemärkel-
se som *Peuple*. Folk har en lika vidsträckt,
men kan svårligen absolute få den inkräukta,
som *Peuple*. *Allmoge* utmärker allenaft Landt.

9

I purpur-skrudars prakt, i tornade palats
 du dessa Stora ser, af njutningar förtärde,
 och blickar oförnöjd uppå din samhälls-plats —
 O! se ej deras glans: se blott dit egit värde.
 Är du ej Statens lif? Se, Staten af din hand
 begjuts med ymnighet, bestrålas utaf ära.
 I alla tidevarf, i alla jordens land —
 där En-Regenten flyr med Hederns kjusta lära —
 där Medborgsmannen, fri, och värd at vara det,
 ej Herre och ej Slaf, blott Lagens bokstaf fruktar —
 där Despotismen går med bödlar i sit fjät
 och under en Mans ok förskräckta likar buktar —
 det dina armar är, din lydnad och dit nit,
 din obemängda dygd, din arbetssamma flit,
 som skapar Staters väl och understödjer Throner:
 Ach! hundra Konungar blott kädjefmidt Nationer.

Eröfrarn världens ris, du världens bistånd är:
 det fält han sköflat har, görs fruktbart af din möda;
 du jordens vidrighet och luftens hårdhet bär,
 och, krökt för strålens udd, du nedlär och du skär
 med oförtruten hand det Korn, som gör vår föda.

A 5

Man

folket. *Allmänhet* betyder ej egentligen någö-
 dera, och har, om man så får säga, snarare
 en intellectuel, än en fysisk bemärkelse. *Pö-
 bel*, hvarmed förfås den lägsta, uslaste och
 mäkt förkämnda Folk-Classen i Städerna, kan
 ej uttrycka Författarens tanka. Kanske torde
 den invändning som kan göras mot ordet *Me-
 nighet*, brukadt i detta stycke, endast härfly-
 ta från vårt öra och vårt öga, som äro ova-
 ne at finna Menigheten förestäld såsom en per-
 son, med hvilken man corresponderar. Dessa
 tankar underkastas billiga Granskares uplysnare
 omdöme.

Man säger: denna Konst är låg; och med hvad rätt?
 Ger Menklighetens Gagn ej anspråk uppå ära?
 Jo — jo, din plog, din harf, din hacka och din skära
 bevitna mer förtjenst, mer höjda tänkesätt,
 än dessa riddarband, och fjädrar, och galoner,
 dem Fåfången begär, och Nåden strör kring throner.
 Nej, denna konit är hög, och den tid varit har,
 då guld och rökelfer man til desfs altar bar,
 Från dessa rika Fält, hvars must du idogt plundrar,
 til Städerna jag går, och dig desfs mer beundrar.
 Med högmod jorden dem uppå sin yta bär:
 jag menkljollågtet ser i all sin storhet där;
 med brödra-händer där sig Konsterne förenat,
 båd de som sprungit fram vid ropet af vår nöd,
 och de som, til et kärt, et nyttigt öfverflöd,
 det fria Spillet fann och Läckerheten renat.
 Igenkänn dina verk med dygdigt välbehag.
 Du forskar i Naturen: desfs värn af dig bestormas:
 Se, Järnet buktar sig för dina hamrørs slag;
 du Trädet lydigt gör, och Leret af dig formas;
 du klär Behofvets barn i väf af lin och ull;
 du pryder Fåfången med silke och med gull;
 Metallerne med konst af dina händer renas:
 än myntas de af dig til Statens rikedom,
 än åter himmelhögt med Marmorns block förenas
 til Konungars Palats och Gudars Helgedom.

Ej blott åt egit Land din Flit betalar gården;
 nej, nyttan öfveralt du för i dina spår;
 Omätligt famnande, med Handels armar, Verlden,
 du öfver hafvens rymd en gyllne brygga flår.

Då Prinlar rusta sig til strid om Jordens öden,
 hvem afgör segrarna? Dit mod, som trosfar döden:
 i nödens tima sökt, du Statens ringmur är;
 du Thronen, när sit fall, på dina skuldror bär.

Hvad

Hvad jag förmår en Hög, som, stolt af sina anor,
 förfofver, utan gagn, sin dag i toma vanor!
 en tanklös Pluti son, af nöjen mätt och tård,
 som yfs at visa mig sin oblygsamma fiard!
 Af Ytan, i all tid, är menskjan dårad vorden —
 Den sanna Hedern är at göra gagn åt jorden:
 Små-Tänkarn fåfångt vill med smålek dig befrö;
 du för dit Fofterland vet lefva, och vet dö.

Ännu en högre lott din fälla fördel är:
 den lugna Oskulden du i dit hjerta bär:
 en Konung äger magt, de Store glans och heder,
 den Rike skatter har, och Menigheten Seder.
 Vårt fräcka tidevarf förmår Naturens röst;
 hon intet öra har för namnen Son och Maka;
 den grymma Högheten med stål-harneskadt bröst
 blygs för at nämna dem och dygdig vållust smaka.
 I hårde! lågheten är blott et lån af Er;
 Naturen dessa namn et ädelt värde ger —
 Du, du, o Menighet! kan deras vigt förklara:
 du ej den högfärd har at onaturlig vara.

Kring thronen smilande af nit för egit Vål
 de stolta Hofmän se, af Lyckans rus förtryckta,
 med möda säuka ned en blick på de betryckta.
 Den fattige är född med ömhet i sin själ:
 ofälla likars qual hans hjerta genömbårar,
 han räcker dem sit bröd bestänkt med sina tårar.
 Han ej den yta har, de sminkade behag,
 hvarmed de store lätt de smärres syn förbrylla,
 och vet ej, vill ej ees, en träl af Modets lag,
 med et belevadt språk sin elakhet förgylla.
 Anständighetens lurf han ej förföriskt bär:
 hon Dygdens likhet blott, men icke Dygden är.
 Är detta at för hårdt mit tidevarf beskylla?

Nej

Nej: Seders prydlighet bebådar deras fall.
Den vackra världens folk, som blott sin lycka vårda,
likt marmorn glänsande, men ock som marmorn hårda,
ge dolkning med en hand som smeksam vinka
— kall. —

Ach! hvad jag älskar mer den råa ärligheten
hos Åkermannen förd utaf Naturens ljus!
hans yta skrämmer oss: hans själ är Ädelheten:
så ligger guldet gömmt i koppar- malmens grus.

Hur mången driftig bof, til ofärd för Nationer,
har icke burit hand på kronor och på throner!
Du vet ej, Menighet, med hjeltelika brott
förväna Sambällen och ändra deras lott;
och om du någon gång, ej kunnig at dig flyra,
länt dina armars kraft åt Fanatismens yra,
det blott de Store är, hvars hvinande orcan
i mörkret vilsefört dit skepp på ocean.
Se Tigern, Lejonet, af magtens lyftnad förda:
af deras vilda strid se skogarna förtörda; —
uti en vrå fördold för dessa sköflingar
går Myran flitig, tyft, belåten med sit barr.

Dig, Himmel, varé tack, hvars nåd mig icke stälde
på denna hala brant af pragt och rang och väld!
Jag har i födseln ej af mina fäder ärft
en plundrad rikedom, et rykte blod-förvärfdt;
men om jag dygder har, om jag har mod i själen
at motstå list och våld, och at förakta trälen;
om jag et hjerta har, som rörs för andras nöd;
om vänner se i mig sin tillflygt och sit stöd;
om Lasten har mit hat och Dygden har min dyrkan:
Då är mit öde fallt: jag äger Sinnesstyrkan.

Man tror at Sällheten palasserna beskårs,
 på feger-vagnar dras, inunder himlar bärs!
 Ach! under dessa hvalf — vid dessa läckra borden —
 där dväljas ofta nog de uslaste på jorden,
 de hvassa plågers frö förbittra deras mäl;
 de dricka dödens dryck ur neotarns gyllne skål.
 Et mera ljust förgift och mera grymt, förjagar
 förlätligt deras lif, från deras förta dagar:
 Med långsamt mätta steg se dessa hamnar gå,
 dra tungt den nötta kropp dem än kan återstå;
 se deras gula hy och deras rynkta panna;
 hör dem vid tretti år sin ålderdom förbanna:
 vet, det är Nöjets hand, som gräfver deras graf,
 som gaf en Vän åt alt, åt dem en Bödel gaf.
 Intriguen qväljer dem med skimrande bekymmer;
 Mistänksamheten tär och Sömmen dem förrymmer;
 för dem det endast är, för Ärelystnans Folk,
 som Afvund har en orm och Hatet har en dolk;
 med klädnader af gull och gift i sina själar
 de Gudars dyrkan få, och lida såsom Trälar.

Dig, blyga Menighet, passioners eld ej tär;
 En kropp, i födseln stark, din trägna möda när;
 Förutan Hälslan, ach! hvad båtade mig Riken?
 Du njuter lönnens frid, från Hofmans öga viken:
 du äger Sinnen kvar: och dina få Begär
 af mödan äggas up at ge dig dubbla nöjen:
 En Son som smeker dig; en Makas öma löjen;
 en dans af bygdens barn kring kojans i din lund;
 en himmel utan moln; en daggig morgonstund —
 af dessa nöjen kjutt, på dina knän du dignar,
 dit öde skattar fällt och Skaparen välsignar.
 All njutning hämtar du utur et rent Begär:
 för dina känslor blott Naturen öpen är.

Den svekfritt lefvat har, bör dö förutan smärta:
 du skådar i dig sjelf med oförfaradt hjerta.
 At dö är lätt för den, som gått med käpp och slaf,
 men fallet biskeeligt från Thronen til en Graf.
 Utöfver alt sin arm den stela Döden sträcker:
 Ministrar, Kungar, alt Förgängelsen betäcker;
 och ingen Seglare går ut på Tidens haf,
 som icke stranda skall en dag, och gå i qvas.
 Hvad båtar, när en gång min kropp är graf-lagd
 i jordens vorden,
 om Spira eller Plog jag förde här på jorden?
 En kronas herrlighet ej skönjes i en graf:
 Monarkens stoft är et med stoftet af hans Slaf,
 Med lugn, o Menighet, beskåda dina öden.
 beklaga ej dit lif, och affky icke döden;
 se lifvet är en blyxt; en fristad döden är.
 At gagna är din lott: han ära med sig bär.
 Låg rang har Lasten blott, och Dygden har den
 första Lott
 och den som rättvis är, den Man är ock den största.

Svar på frågan: Hvad är Uplysning?
af Immanuel Kant.

(Från Tyskan.)

Uplysning är människans utgående ur sin sjelfförvällade omyndighet. Oförmögenheten at, utan en anans ledande, nyttja sit förstånd, är *Omyndighet*. Denna omyndighet är *sjelfförvällad*, när den härleder sig, icke från brist på förstånd, utan från brist på rådighet och mod at, utan främmande biträde, nyttja sit förstånd. *Sapere aude!* haf mod, at betjena dig af dit eget förstånd! är således uplysningens valspråk.

Lättja och Feghet äro orsakerna, hvarföre, så många menniskjor, fastän Naturen längesedan frikânt dem från at ledas af andre, ändå gerna, för hela lifstiden, förblifva omyndige: af dessa samma orsaker är det äfven så lätt för andra, at uphäfva sig till deras förmyndare. Det är så beqvämt at stå under förmynderskap. Jag behöfver ju icke sjelf göra mig möda, när jag äger en bok, som å mina vägnar har förstånd, en Själaförjare, som å mina vägnar har samvete, en Läkare, som utgrundar min diet o. s. v. Jag behöfver icke tänka när jag kan betala; andra skola nog för mig åtaga sig detta brydlamma
yr-

yrke. At den ojämförligt störste delen människor (hvaribland hela det Vackra Könet) skall anse upsligandet till myndighet, icke allenast för besvärligt, utan äfven för ganska farligt; därför förja sig desse Förmyndare, hvilka få benäget åtagit sig upsligten öfver andra. De implanta hos deras Pupiller hem-fänadens dumma enfald; de äro sorgfällige, at hindra desla fredslamma varelser från at våga et enda steg utan ledband, de visa dem sedan, af hvilken fara de hotas, den stund de skulle försöka at gå ensamme. Denna fara är dock icke så stor: de skulle, sedan de några gånger fallit, slutligen lära sig gå; men et och annat misfslyckadt förfök af detta slag inger räddhåga, och afskräcker vanligtvis från alt vidare bemödande.

Det är således svårt för hvar och en enskild människja, at arbeta sig fram ur en omyndighet, som nästan hunnit blifva hennes natur. Hon har til och med fattat tycke för denna belägenhet, ock hon är för det närvarande verkligen oskicklig, at betjena sig af sit eget förstånd, emedan man aldrig tillåtit henne at förföka desfs bruk. Satser och Formler, desfs mekaniska verktyg för Naturgåfvornas förnuf-tiga bruk, eller snarare deras misfsbruk, äro en beständigt fortfarande omyndighets fjät.

flattrar. Den som gör sig ledig från dem, skall dock icke annorlunda, än ganska oäkert, kunna göra et språng äfven öfver den smalaste graf; ty han är ovan vid hvarje sådan fri rörelse. Få äro derföre de, som förmått at genom eget tankebemödande arbeta sig ur omyndighetstillståndet, och likväl bibehållit en läker gång.

Det är snarare möjligt för en Allmänhet at upplysa sig sjelf; ja detta kan, när man förutlätter frihet, nästan icke uteblifva. Inom den samma skola, äfven ibland den stora hopens tillförordnade Förmyndare, alltid några Sjelstänkare gifvas, hvilka, sedan de sjelfve afkuddat sig omyndighetsoket, utbreda omkring sig en nitälskan at förnuftigt godkänna hvarje människas egna värde, och dess kallelse at sjelf tänka. Härvid är ifsynnerhet märkligt, at allmänheten, som förut af dem blifvit bragt under detta ok, sedan sjelf tvingar dem at bära det, när han af några sina Förmyndare, som äro oskicklige för all uplysning, därtill upmanas. Så skadligt är det at fortplanta fördomar: de hämnar sig slutligen på sjelfva deras uphofs män eller dessas efterträdare. Derföre kan en allmänhet endast långsamt framgå til Uplysning. Genom en Revolution upkommer väl tiläfsventyrs befrielse

från personlig despotisme, från penninggirighetens och herrsklyftnadens förtryck, men aldrig någon sann förbättring i tänkesättet: nya fördomar skola sedan, likafom de gamla förut, tjena til ledband för den stora tanklösa hopen.

För denna Uplysning fordras likväl intet annat än *Frihet*, och en sådan, som är af alla, man kan nämna, den, hvilken säkraft må antagas för at icke vara skadlig, näml. at i alla ämnen kunna göra *offentligt bruk* af förnuftet. Likväl hör jag från alla fidor utropas: *räsönera icke!* Officeren säger: *räsönera icke, utan exercera!* Finance-Ministern: *räsönera icke, utan betala!* Den Andelige: *räsönera icke, utan trö!* (Blott en enda Magtägare *) i verlden säger: *räsönera så mycket Ni vil, och hvaröfver Ni vil; men lyd!*) Här är öfver alt inskränkning i Friheten; men hvilken inskränkning är hinderlig för Uplysningen? Gifves någon annan, som icke är det, som tvärtem är des förtjelpare? — Jag svarar: Förnuftets *offentliga bruk* bör alltid vara fritt, och endast detta kan frambringa uplysning ibland människor; Förnuftets *enskilta bruk* må deremot

*) Författaren menar här Fredric II, under hvars regering denna afhandling första gången tryktes i *Berlin. Monatschr.*

emot ofta vara inskränkt inom ganska trån-
ga gränfor, utan at Uplysningens framsteg
derföre i någon betydlig mån hindras. Jag
förstår med Förnuftets offentliga bruk,
det, som hvar och en, i *egenkap af Lård*,
inför hela den *ljfande Allmänheten* utöfvar.
Enskildt bruk kallar jag åter det, som
någon, i et honom anförtrödt borgeligt
ämbete, gör af sit förnuft. I många gö-
romål, som hafva nära gemenskap med
det allmännas fördelar, är en viss mecha-
nisme nödvändig, medelst hvilken någre
enskilde Medlemmar af Staten nödgas för-
hålla sig blott passif, för at, genom en sam-
mansatt enstämmighet, af Regeringen riktas
til allmänna ändamål, eller för at åtminstone
afhållas från at förstöra dem. Här är det
vifferligen icke tillåtit at räfsonera; utan
man måste lyda. Så vida åter denna del
af den eller den sammanfättningen tillika
anfer sig såsom medlem af hela Samhället,
ja til och med af hela Verldsborgare-sam-
fundet, och således betraktar sig sjelf i egen-
skap af Lård, hvilken i egentligt förstånd
talar til allmänheten genom sina skrifter;
kan han utan tvifvel räfsonera, utan at
de ämbetsgöromål deraf lida, til hvil-
ka han, i viss mån, såsom passif ledamot
blifvit fatt. Det skulle följagtligen vara
skadligt, om en Officer, hvilken af sin

förman fått den eller den befallningen, började under tjenstgöringen högt fatta i fråga en sådan befallnings nytta eller tjenlighet för ändamålet: han måste lyda. Deremot kan det billigtvis icke förnekas honom, at, i egenkap af Lärd, göra anmärkningar öfver de fel, som förekomma i krigstjensten, och underkasta dem sin allmänhets omdöme. Statsborgaren kan icke vägra at utgöra den honom ålagda skatt: han kan til och med straffas, om han, då sådana utskylder skola betalas, sjelfsväldigt tadlar dem; emedan han på detta fått kunde åstadkomma allmänt motstånd. Likväl förhåller han sig enligt en Medborgares pligt, när han, såsom Lärd, offentligen yttrar sina tankar om sådana pålagors obehörighet eller orättvisa. Likaledes är en Andelig förbunden, at undervisa sin Församling enligt sin Kyrkas Trosbekännelse; ty han är med detta förbehåll antagen. Såsom Lärd har han deremot full frihet, ja, det är til och med hans kallelse, at meddela Allmänheten så väl alla sina forgfälligt pröfvade och på nytta syftande tankar öfver det felagtiga i Troslärorna, som de förslag han kan uppgifva til Religions- och Kyrko-inrättningarnas förbättring. Härvid bör platt ingenting kunna ligga hans samvete
til

til last; ty hvad han af ämbetspligt, och
 såsom Kyrkans ombud, lærer, det förestäl-
 ler han såsom något, hvaröfver han icke
 har öpen rättighet at efter egen öfverty-
 gelse fritt meddela undervisning, utan er-
 känner sig nödgas följa andras föreskrift
 och tala i andras namn. Han kan säga:
 vår Kyrka yrkar de eller de Lärorna:
 hon stödjer dem på de eller de skålen.
 Han hämtar sedan all möjlig practisk nyt-
 ta för sin Församling af sätter, om hvil-
 kas sannfärdighet han sjelf icke har full-
 komlig öfvertygelse, men hvilkas förkun-
 nande han likväl kan åtaga sig; det är
 icke aldeles omöjligt, at i dem låge nå-
 gon sanning förborgad, och i alla fall är
 det icke nödvändigt, at de skola innehå-
 la något, som strider emot den invärtes
 Religionen. Skulle han åter i sin Kyrkas
 Läror tro sig finna något af siftnämnde
 slag; då kan han icke längre med godt
 samvete förvalta sit ämbete: han måste
 affåga sig det. Det bruk en förordnad Lä-
 rare inför sin Församling gör af sit Förnuft,
 är således blott hvad vi kalle *enskilt bruk*;
 emedan en sådan Församling, om än al-
 drig så talrik, likväl utgör endast et hus-
 ligt Sällskap; och i afseende på det sam-
 ma är Läraren, såsom Präst, icke fri: han
 kan icke heller vara det, emedan han

beförjer en annans angelägenheter. Deremot i egenkap af Lärd, hvilken genom sina skrifter talar til den egentliga Allmänheten, til Verlden, och följagtligen befinner sig under Förnuftets *offentliga bruk*, njuter den andelige Ämbetsmannen en oinskränkt frihet at använda sit eget förnuft och tala i sit eget namn. At de, som äro Folkets Förmyndare, skulle, i andeliga saker, sjelfve åter blifva omyndige, är en orimlighet, som syftar på intet mindre än orimligheternas förevigande.

Men skulle icke et Sällskap andelige, t. ex. et Kyrkomöte eller en ärevördig Clafs (som de sjelfve kalla sig hos Holländarne) vara berättigad at sinsimellan edeligen förpligta sig at följa en vilis o föränderlig Trosbekännelse, för at derigenom erhålla et outhörligt Öfverförmynderskap öfver alla sina medlemmar, och genom dem, öfver Folket, och derjämte bereda des eviga fortfarande? Jag svarar: detta är aldeles omöjligt. Et sådant Contract, som afslutades för at beständigt utestänga från människoslägtet all vidare Uplysning, medför icke den aldraringaste förbindelse, om det ockfå vore bekräftadt af högsta Magten, af Riksdagar, af de högtidligaste Fredsfördrag. Det ena tidsvarfvet har icke rättighet, at edeligen
för.

förpligta sig at förfätta det nästföljande i et tillstånd, i hvilket det blir en omöjlighet för människor at utvidga sina (förnämligast så aldeles angelägna) kunskaper, at affkudda fördomar, och, i allmänhet at framskrida i uplysning. Detta vore en förbrytelse emot mänskliga Naturen, som har detta framskridande til sin ursprungliga bestämmelse; Efterkommanderne äro således fullkomligt berättigade at förkasta dessa beslut, såsom obefogade och onskefulle. Rätta pröfningen af hvad, i egenkap af lag, kan beslutas öfver et Folk, ligger i den frågan: huruvida et Folk sjelst kan pålägga sig en sådan lag? Detta vore väl, liksom under väntan af något bättre, och för någon korrt bestämd tid, möjligt, för at införa en viss ordning: man kan tillika lämna hvarje Medborgare, i synnerhet den andelige, frihet, at i egenkap af Lärd, således genom sina skrifter, göra anmärkningar öfver det felagtiga af en sådan inrättning. Den införda ordningen fortfar imedlertid, til des kunskapen i dessa ämnen offentligen kommit så långt och blifvit så stadgad, at, genom röster-nas förening (om också icke allas) et förslag kan frambringas til Thronen, för at utverka beskydd för de Församlingar, hvilka förenat sig om en efter deras begrep

och ökade infigt förändrad Religions inrättning. Detta skulle dock icke vara hinderligt för andra, som ville kvarblifva vid det gamla. Men at förena sig om en örubbelig Religionsförfattning, om hvars fullkomlighet det icke vore någon tillåtning at tvifla, lät ockfå vara at dets varagthet utsträcktes til blott en människjoålder; at derigenom för en tiderynd tillintetgöra mänskighetens fortgång til förbättring, at göra denna tiderynd frugtlös, och derigenom til och med skadlig för Esterverlden; sådant är aldeles icke tillåtit. En människa kan väl för sin perion, likväl blott för någon tid, upskjuta sin uplysning i det hon är pligtig at veta; men at aldeles afläga sig den, antingen för sin perion, eller, hvad ännu är vigtigare, för sina efterkommande; vore at kränka, at trampa under fötten mänskighetens heligaste rättigheter. Hvad således et Folk icke en gång har rättighet at besluta öfver sig sjelft, det kan ännu mindre en Monark besluta öfver et Folk; ty hans lagstiftande anseende beror äfven deraf, at han förenar hela Folksviljan i sin egen. När han blott tilser, at all sann eller förment förbättring står tillsammans med Samhällsordning; kan han i öfrigt öfverlämna til sina Underfätare, at göra hvad de,
 för

för deras sjäalars välfärd, finna vara nödigt. Detta angår honom icke; men det åligger honom at tilse, at den ene icke våldsamt hindrar den andra, at af alla krafter söka upnä sin bestämmele och arbeta på sin förkofran i detta ämne. Han til och med förringar sit eget Majestät, när han blandar sig i sådana faker, när han med sin Regeringsuppligt bevärdigar de skrifter, genom hvilka hans Underfätare nagelfara hvarandras kunskaper. Detta Majestätets förringande äger rum, då han anförtror denna censursuppligt at sin egen höga insigt och ådrager sig den kända förebräelsen: *Cæsar non est supra Grammaticos*; det blir ännu långt mera betydligt, om han så djupt förnedrar sin högsta magt, at han inom sin Stat understödjer några Tyranners andeliga despotisme öfver hans öfriga Underfätare.

Om man nu frågar: lefve vi för det närvarande i et *uplyst* Tidehvarf? Bliu svaret: nej; men väl i *uplysningens* Tidehvarf. Ännu felas mycket, at människorna, i fakernas närvarande ställning, och i det hela betraktade, skulle redan vara, eller kunna förfättas i stånd, at i Religionsfaker fäkert och väl betjena sig af deras eget förnuft, utan at ledas af andra. Men vi se dock de tydligaste kännemär-

ken deraf, at fältet för det fria bemödan-
det öppnas, och at hindren för allmänna
Uplysningen eller för utgåendet ur den self-
förvällade omyndigheten, beständigt för-
minskas. I detta affeende kan närvaran-
de Tidehvarf kallas Uplysningens tide-
hvarf, eller FREDRICS århundrade.

En Furste, som icke tycker det vara
sig ovärdigt at säga, det han anser för
sin *pligt* at i Religionsfaker icke föreskrifva
människjorna det minsta, utan tvärtom at
derutinnan lämna dem fullkomlig frihet;
som följagtligen self skjuter ifrån sig det
högmodiga namnet *Tolerance*; han är up-
lyst, och förtjenar at prisas af verld och
efterverld såsom den, hvilken först af
alla *), åtminstone från Regeringens sida,
gjör-

*) Den i så många affeenden store Fredric har
oftridigt varit den förste Magtägare, som
erkänt och beskyddat sine Underfätares rättig-
het at tänka och meddela hvarandra sina tan-
kar; men en Svensk skall kanhända ännu lif-
ligare påminna sig en med Fredric samtida
Konungs högtideliga försvar för Tryckfriheten,
Konung Gustaf III:s eget Yttrande i sittande
Råd, öfver detta för hvarje Nation så vig-
tiga ämne, bör vara intryckt i hvarje Svensk
Mans hjerta och Minne. Då i Rådskammaren
öfverlades (den 26 April 1774) huruvida
1766 års Tryckfrihetsförordning genom 1772
års Regeringsform vore uphäfven, yttrade sig
Konungen egenhändigt på följande sätt:

gjorde människojfläktet ledigt från förmyn-
der-

"Vore det frågan endast om 1766 års förordning är uphäfven igenom 1772 års Regeringsform, eller ej; blef svaret ganska lätt. Alle ifrån 1680, såsom Grundlag ansedde Stadgar, äro afkaffade igenom 39 § af samma Regeringsform: i sista § af 1766 års Förordning är denna stadga declarerad böra anses såsom en grundlag; ergo är han nu ock uphäfven. Men nu är frågan, om *Tryckfriheten är nyttig eller ej, på sätt, som 1766 års förordning den Stadgar?* och denna fråga, som synes röra Allmänheten få nära, kan ej med nog granlagenhet öfvervägas".

"Jag har ock derföre med den ömaste sorgfällighet, och med den upmärksamhet, som et så viktigt ämne fordrar, igenomläst Herrar Riksfens Råds yttrade tankar i detta ämne".

"Jag finner dem instämma i den Mening, at *Tryckfriheten är ej skadelig i gemen, men endast farlig igenom dess misfbruk*".

"Misfbruk är en följd af mänskliga svagheden: den finnes i de bästa inrättningar. Skulle man ej tillåta någon nyttig inrättning af farhoga för misfbruk, som deraf kunde födas, blef aldrig något gagneligt gjort i det allmänna".

"I en söndrad Nation, delad i två åtkilda flockar af tänkesätt, af principer och intressen (sådan som den Svenske varit) ansågs aldrig en sak lika å båda sidor, då den på någongendera sidan var tvetydig".

"Tryckfriheten blef dock med allmän glädje antagen, och tör hända hafva Riksfens Ständer ej sedan Souverainitetens afkaffande gjort nå-

derskap, och lämnade hvar och en frihet,
at .

gon stadga, för hvilken Nationen vift mera sin glädje, och som den då ifynnerhet borde mera skatta”.

”Detta skedde i en osäkerhets-tid, der ägande-rätten som oftast blef af våld och egen nytta nedtrampad. Vårt närvarande Regerings-sätt är bygd på *Frihet, Säkerhet och Proprietét*”.

”Under en sådan Regering, bör hvar och en äga frihet at tänka, tala och skriva i alt, som ej strider mot Lagen och Rikets höghet. Dessa äro lika fredade i 1766 års Förordning, som i den allmänna Lagen; och om man har sedt i dessa sednare åren utkomma oanständiga skrifter, så bör man ej tillskrifva det Förordningen, men des illaka handhafvande i en tid, då sjelfsvåld och en arbitraire magt, i menighetens händer, gjorde alt osäkert och vacklande”.

”Dessa tider äro ej mera: Lagen kan nu handhafvas med den styrka som allmänna freden äskar: och för at ej återföras til dessa ohyggliga tider, fordras, at Tryckfriheten, beskyddad och bibehållen, uplyser Allmänheten om des sannskyldiga väl, och låter ej Regenten vara okunnig om Folkets tänkesätt. Hade Tryckfriheten varit tillåten i förra hundra-detalet, at uplysa Regenten om des sannskyldiga väl (Underfåtarnes välgång) hade törhända Konung Carl XI ej gjort sådana Författningar, på Säkerhetens bekostnad, som gjorde Konungamagten förhatlig och kastade grunden til de Provinciens föntring, hvilka Riket miste i des Sons tid, och hvilkas på-

at i alt hvad som hör til samvetets angelägenheter, betjena sig af sit eget förnuft. Under honom fördrifta sig vördnadsvärde Andelige, utan at förfela deras

följd varit all den oreda, som nyls tagit sin ända. Hade Tryckfriheten kunnat uplysa Carl den XII om des fannskyldiga ära, hade denne ädelmodige Konung prefererat at styra et lyckligt Folk, och ej sträfvat at herrska öfver et vidlyftigt, men obebodt Rike”.

”I Ängland var ej Tryckfriheten tillåten, då Carl 1:ste nedlade sit hufvud på stuplocken, eller när Jacob 2:dre landsflygtig öfvergaf sin ärfda Thron til en äregirig Måg. Denna rättighet har Folket först lagligen innehaft i slutet af Wilhelm III:djes eller i början af Hanoverska Hufets regering: et Hus, som besuttit Ängelska Thronen med mera gloire och säkerhet, än något Hus, som regerat för detta. Och om *Vilkes* äftadkommit buller, bör man snarare tilskrifva det den oförfigtiga attention, Regeringen gaf åt hans skrift, än densammas Tryckning, som snart nog hade blifvit med så många andre borrtglömd”.

”En Konung får igenom Tryckfriheten veta Sanningen, som man med så mycken omsorg, och ty värr! ofta nog med så mycken framgång för honom döljer: Ämbetsmän njuta den förmån, at emottaga välför tjente och oförfälskade beröm: eller ock äga de tilfalle at uplysa Allmänheten öfver falska uttydningar om deras göromål: Folket äger ändteligen den Säkerhet, at frambara des klagan, den tröst, at sig beklaga, och ofta blifva öfvertygade om ofoget af des klagan”. — — —

ras ämbetspligt, at fritt och offentligt, i egenskap af Lärde, framlägga för verdens pröfning deras här och där från antagna trosbekännelser afvikande omdömen och insigter: ännu säkrare skall hvar och en annan, som af ingen ämbetspligt är inkränkt, våga detta. Denna frihetsanda utbreder sig äfven til andra Länder, och äfven til sådana, der den nödgas brottas med yttre hinder, hvilka tillskapas af en Regering, som misförstår sig sjelf; ty för en sådan lyser dock et exempel, at genom Frihet är för allmänna lugnet, för enighet i Staten, ej det aldräminsta at befära. Människjorna arbeta sig sjelfva efter hand ur råhetstillståndet, när man icke upfåtligt konstlar, för at der hålla dem qvar.

Jag har trodt hufvudpunkten af Uplysningen, af människjornas utgående ur deras sjelfförvållade omyndighet, förnämligast bestå i *Religionsjakerna*; emedan våra Styresmän icke hafva något intereffe at vara våre förmyndare i affeende på Konster och Vetenskaper: desutom är Religions-omyndigheten af alla den skadligaste och den mest vanärande. Men en Statens Styresman, hvars tänkefätt gynnar Religions-uplysningen, går ännulängre, och inser lätt, at han til och med i affeende på

på sin egen *lagstiftning* kan utan fara tillåta sina Underfåtare *offentligt* bruk af deras Förnuft, och at framlägga för verlden deras tankar öfver tilämnade Lagars förbättring, ja til och med at frimodigt granska de redan gifna. Vi hafve deraf et lysande exempel, hvaruti den Monarken, som njuter vår vördnad, aldrig hade någon föregångare.

Men ockfå endast den, som sjelf är uplyst, som icke bäfvar för skuggor, som tillika har en talrik och väl disciplinerad krigshär til borgen för allmänna lugnet — endast han kan säga, hvad en Fristat icke vågar: *räsonera så mycket Ni vil, och hvaröfver Ni vil; men lyd!* Här visar sig någonting ovanligt och oväntadt i de mänskliga sakernas gång, hvilken äfven eljest, när man betraktar den i stort, nästan i alt är paradox. En högre grad borgelig frihet synes vara fördelagtig för Folkets förståndsfrihet, och lätter dock för densamma skrankor, som icke kunna öfverfligas: en grad mindre af den förra ger deremot denna sednare utrymme, at efter all sin förmåga utvidga sig. När Naturen under detta hårda skal utvecklat det frö, åt hvilket hon ger sin ömaste omsorg, näml. människjans hog och kallelse at *fritt tänka*; verkar denna småningom

gom tillbaka på Folkets finnesart (hvarj genom Folket efterhand får förmåga at mottaga *friheten at göra och låta*), och ändteligen til och med på grundlatserne hos Regeringen, hvilken finner det vara gagneligt för sig sjelf, at omfatta männi-
skjorna, som nu äro *något mera än blott mechaniska verktyg*, med en behandling, som svarar emot deras värdighet.

Något om Prädiko-declamationen.

Är det en konst eller är det ingen? Är den af vigt at äga eller sakna? Är det värdigt en Ordets tjenare at vinnlägga sig därom? Bör den hafva någon eller ingen enlighet med Theatre-Declamationen? Se der en hop frågor at besvara i detta ämne.

Om det är sannt at utförsgäfvorna oändligt bidrağa til effecten af en vacker och rörande prädikan; om desse kunna likom alt annat upöfvas til en viss fullkomlighet (hvilken i sin högsta regel be-
traktad får namn af konst); och om det ty värr är en Söndagligen bevisst sanning, at utförslättet hos många af våra Prädikanter värdslöfas ända til ösmaklighet, så fy-
nes

nes mig som någon del af dessa frågor vore derigenom redan tillräckligt besvarad.

Och om nu vidare, det som icke den okunniga hopen, men vettigt folk förstå med *Theatredeclamation*, ingalunda består uti hvarken vissa anfäktningar med armarna eller vissa tjutningar med rösten, utan i et sannt, värdigt och lefvande sätt at i röst och åtbörder uttrycka sinnets rörelser, efter sakens, personens, tillfällets natur; och om det heligaste rum har denna fordran gemensam med det mest verldsliga; så synes mig som ockfå det öfriga af nyls anförda frågor kunne derigenom tillräckligt ljus.

När då en förtjent man ej länge sedan skrifvit dessa orden: *tagom oss tilvara för at likna de nymodiga Theatraliska prädikantzer*, så har han förmodeligen förstått med Theatralisk declamation, dessa nylsnämde anfäktningar, hvilka icke äro Theatralisk declamation, likasom man ännu altför ofta hos oss förstår med vältalighet, denna dumma grannlåt i uttryck, som icke är vältalighet.

Alla sinnesrörelser som uttryckas på Theatern, förekomma ej at uttrycka på Prädikstolen. Alla gester och röstens förändringar, som äro nödvändige på Theatern och passa der, höra då ej til prädikstolen och böra visserligen der ej finnas.

Men der sakens och ämnets natur vore densamma, der måste rösten och åtbörderne vara på bägge ställen lika, om annars på bägge ställen naturen och sanningen iakttages. Et Gudalärans budskap gjorde kanhända ej illa at tala ifrån sin Prädikstol (man tillåte mig denna jämförelse) just så som en rätt stor Aeteur skulle föreställa en Apottel, i fall någon så helig man kunde på Theatern föreställas.

Men, invänder någon: denna utvärtes härmning, detta hemliga Theatrespel, med et ord, denna öfning til Apottolik ton och värdighet, är den förenlig med en Christelig Lärares anfvarsamma nit, upfyld, som han bör vara, af Religionens heliga rörelser? Är det intet at vilja förlika med hvarandra flärd och sanning, säfänga och Christendom?

Ni räfsonnerar illa, min Vän. Om Ni äger sjelf en liflig känsla af Religionens sanningar och et verkligt nit at upväcka hos andra samma rörelser, så skall Ni sjelf bli den första, som skall vid hundrade tillfällen förebrå Er at ha felat om det rätta sättet at utföra dem. Ni skall ofta säja Er sjelf, at Ni ej gifvit nog kraft, nog anfvar at det eller det vigtiga stället: at den eller den rörande föreställningen ej fått

fått i Er mun en nog bevekande röst: at edra åtbörder vid det eller det tilfallet, i stället för at bidraga til verkningen af det Ni talat, kan hända snarare förminskat den. Ni skall med et ord finna, huru svårt det är at på et fått, tillika värdigt och lifligt uttrycka sina egna sannaste känslor, och Ert bemödande at vinna deri större fullkomlighet skall då, långt ifrån at synas Er en Theatralisk flärd, bli räknadt för en af Ert kalls första skyldigheter.

Vår tid är ej de första Christnas. Förföljde utomkring, samlades de inom sig til deras andaktsöfningar, med et på en gång af Lärans nyhet och sjelfva förtrycket upeldadt nit. Icke heller voro den första församlingens Apostlar, som prädikade nästan alltid under bilan, deffamma som vår tids Kyrkoherdar, Ämbetsmän, erkände af Staten, och hvilka under åtnjutande af god kosthållning, utföra et högaktadt och beqvämt kall. Så väl deras sinnesställning som förkunnade Religionen, som deras hvilka emottogo hennes läror, borde då i deffa första tider vara mycket åtskiljd från hvad den är i våra dagar. Prädikanten fökes ej nu som då af talentals människor, hvilka betrakta honom såsom et af Gud til dem omedel-

barligen fändt budskap, och beundra ej Guds röst i hvart ljud från hans läppar: han finner tvärtom ofta fömnige åhörare och det är vifferligen ej nog af Spögubben för at skingra fömnagtigheten. Han måste förstå at sjelf hålla deras hjertan och deras förstånd vakne genom sammanfättningens och utförandets förenade styrka. Ofta finner han det som ännu är värre, Gäckare, tilreds at förblanda Religionens läror med svagheten, osammanhanget, osmakligheterna af hans Prädiko-Concept eller hans sätt at framfunga det offentligen. Han är skyldig sit Ämbete at så litet möjligt är ge rum åt Smädaren. Ändteligen är hans kall, fastän heligt, likväl et ämbete, som har sin handverksfida. Han skall finna sig sjelf dervid ofta mindre varm, mindre upmärksam: det blir nödigt för honom at väcka sig genom et ständigt syftande åt fullkomligheten, hvarifrån man aflägsnar sig i den mån man ej vidare närmar sig dertil.

Den store franfyske Prädikanten La Rue tog Acteuren Barons undervisningar. Franfoserne hafva ej haft orätt i alt.

De vanligaste felen i vår Prädiko-declamation äro, hos mängden, en ton af läxa, en takt af tröskning, som med sit aldrig omväxlande mechaniska fall tröt-
tar

tar örat; en outhärdelig monotoni, eller illa passande höjningar och sänkningar i rösten; hos några et lika få vidrigt som oanständigt skrik, förenadt med neddoppningar i prädikstolen, kastningar derutöfver, ryftningar på hufvudet och anfäktningar med armarna, at förnuftigt folk må deröfver falla i förundran. En del fruktande at falla i dessa ytterligheter, stå i från början til slutet raka som talande bilder, sträcka bägge armarna på accurat lika afstånd från kostanen, ideligen lyftande och sänkande dem begge på en gång lodrätt ifrån Prädikstolen vanligen til 6 à 8 tumms höjd, men vid vissa starka ställen til något däröfver. Man förundrar sig at höra dessa aldeles machinala kroppsrörelser åtföljas af lärdomar, förmaningar, nitälskande utrop, som tyckas böra förutsätta hos den talande et alfvar och en egen känsla, hvilka vanligen aldrig yttra sig med sådan röst eller sådana åtbörder.

Är det nu uppbyggligare, bättre at på detta tröttsamma sätt framtona sin prädikan, än at göra sig et Studium af at väl utföra, hvad man förut gjort sig et Studium at at sammanskrifva. Hafva alla dessa unga Studerande, som årligen införlifvas i det heliga Prädiko-ämbetet, de Apostoliska ande-gåfvor, den väldiga talekraft,

kraft, som skulle bortskämmas af aldrig så litet mänsklig hyfsning?

Vi äge kan hända ej hos oss något stort antal af efterdömen; och ägde vi änkönt någon Bourdaloue, någon la Rue, någon Masillon, skulle han njuta rättvilda? Destomindre torde det skada at en ung Prädikant jemte läsningen af deras arbeten ofta uplifvar hos sig sielf minnet af de underrättelser vi äge om desse store Mäns förtä at utföra sina prädikningar. Hvar och en af dem hade sit eget, lämpadt efter characteren af hans skrifart, efter ämnet och tillfället. Se här hvad en fransk författare berättar derom. Dessa små drag kunna ej tjena at undervisa: de kunna likväl tjena at väcka och uplifva.

Bourdaloue, säger han, med anseende af en man, som samlar alla sin Själs krafter til den djupaste andakt, med ganska få kroppsörorelser, och ögonen som oftast tillflutne, genomträngde hvar enda åhörarens Själ med en oförändrad, dyfter och förfärande röst. Den ton, hvarmed han uttalade dessa orden: *Du är den samme Mannen*, vändande sig, i det han utlade dem, til en af våra Konungar, gjorde en starkare verkning på åhörarne än sjelfva deras tillämpning.

La Rue syntes en verkelig prophet. Hans utförsätt var Majestätligt, ädelt, fullt af värma, kraft och urskillning. Han hade sublima ögonblick. Några gamla Män, som jag haft tillfälle at fråga om hans prädikofätt, rysa ännu vid hugkomsten af detta hans anrop til Händens Gud: *Utdrag din Glaf, mäktige! &c.*

Framför alt ällkas *Messillon*. Man skulle se honom i sin prädikotol, säga hans beundrare, med detta utseende af mild enfald, detta blygsamma kroppskick, dessa nedslagna ögon, denna röstens intagande godhet, dessa åtbörder af en häjdad och innesluten känsla, upfylla alla sina åhöreres förstånd med det lifligaste ljus, och deras hjertan med de ömmaste rörelser. Acteuren Baron, den stoltaste af dödlige, gjorde honom för hans prädikofätt en dag följande compliment: *Far fort, min Far,* sade han, *at prädika som Ni gör. Ni har et fätt som tilhör Er Sjelf: lämna reglorna åt andra.* Vid et annat tillfälle, då denne store Acteur hörde *Messillon* prädika, sade han til en af sina Camerater, som var med honom i Kyrkan: *Min Vän, se der en talore: och vi, hvad dro vi? Comedianter!*

Jag har redan sagt och jag upprepar ännu. dessa små underrättelser tjena ej til

någon egentlig undevisning, men de sakna ej derföre alt värde: de vittna åtminstone, huru mycket sjelfva utförsättet möjligen bidrager at fördjupa eller försvaga mycket af de viktigaste läror. Man tycks ej nog öfverväga detta. En stor fransk Skribent sade om den nysnämde *Massillon* at han *förde Racines talanger med sig i prädikaolen*. Hos oss, jag är vis derom, skall man anse detta för et ganska profant loford äfven i anseende til sammanfattningen. Men om man, på detta Gothiskt mogna sätt, fortfar at såsom parisk stånd afky och förakta alt hvad urskillningen har visat, alt hvad Snillet har ädlast och mest rörande, hvilka äro då, om jag understår mig at fråga, de gåfvor, som man skattar värdige en Religionens Lärare, et Himmels budskap til människorna? Så framt ej osammanhanget, sträfheten, obehaget, oskickligheten, vet jag i sanning inga, som blifva öfrige at vinnlägga sig om.

Man eftersinne blott, jag ber derom, huru få ibland oss äga ens den för all declamation förnödiga gåfvan at åtminstone efter meningens afdelningar riktigt upläsa en skrift, och at gifva den genom röstens afpassade fortgång eller uppehåll, sit rätta och klara ordaförstånd.

Men

Men om redan denna gåfva är ibland of-
 ingen ting mindre än allmän, huru mycket
 fällfyntare måste då ej den vara, at genom
 röstens, om jag få får tala, olika känflo-
 böjningar och åtbördernas skick uttrycka
 hjertats rörelser och detta Själens delta-
 gande, utom hvilket nästan all verkan
 på åhörarnes sinnen nödvändigt förlorar
 sig. Det är i fanning ej nog til utföran-
 det af et prädikotal, at stå på et uphöjdt
 rum i församlingen, bära på sina axlar en
 lång hängande kappa, hafva en hvit näs-
 duk i handen och låta höra en mennisko-
 röst. Man måste se och känna at Prädi-
 kanten talar ur sit eget begrep och ur
 sit eget hjerta. Man måste se och känna,
 at han hvarken upläser en läxa, eller
 spelar en antagon rôle. Själens, den alf-
 varliga, men af förnuftet styrda känslans
 röst i undervisningen, förmaningen, be-
 straffningen; ingen helfmyndig dunder-
 stämma, ingen läxton, ingen jämmerlåt:
 åtbördernas värdiga skick och väl afmätta
 rörlighet; framför allt deras sannaste en-
 lighet med det som talas; inga kastnin-
 gar, inga öfverdrifna kroppsböjningar,
 inga stora tilgjorda parad-gester, men ock-
 så inga tvåhogsna, ledstyfva, och ständigt
 likformiga armlyftningar: Sanning, känsla,
 värdighet i ton och kroppsrörelser: Se

der, et korrt begrepp af Prädiko-declama-
tionen i dess ideala fullkomlighet. Man
uphör ej at författa och trycka Dispo-
sitionsböcker, som sjelftänkaren ej behöf-
ver och som nästan til ingen ting hjel-
potaänkaren. Men på Öfnings-Scholor för
utförsfättet, hvilket likväl är det, som först
och starkast rör den sinnliga åhöraren,
derpå tänker ingen, eller tänker man der-
på utan verkställighet. Ju mer det lik-
väl synes behöfligt, at våra prädikningar
ifrån blotta catechetiska och dogmatiska
undervisningar, som de merendels hittills
 varit, förvandlas til Lärotal af en practisk
upbygglighet, verkande på hjertat och
lefnaden, ju nödvändigare blir också för
Prädikanten skickligheten at genom sjelf-
va utförsfättet understödja detta ändamål.
Man har kunnat anmärka, at de, som bäst
författa, äro gemenligen äfven de, som bäst
utföra. Ingen ting är också naturligare;
ty hvad är i sit rätta förstånd, all decla-
mation annat än det sannaste uttrycket af
det viktiga, som man sjelf uttänkt och
sjelf känner? Jag hör då och då en viss
Präst här i Stockholm, som til äfventyrs
aldrig efter konstens lagar studerat sit ut-
försfätt, och som ej dessmindre äger det
fullt af värdighet, värma och rörande alf-
var. Och hvarföre? Derföre, at han är
sjelf

self ojämförligt den bästa författare, som jag inom hans stånd känner: derlöse, at hans värtalighet är förnuftets och hjertats sannaste tungomål: derlöse, med et ord, at det är vifferligen hans egen visa och älskvärda Sjal, som talar ifrån hans Prädikstol, likafom på hans papper. Men efter denna grundfats, huru få äro ej de, som någon sin borde låta offentliggen höra sig? Då det imedlertid nödvändigt måste ske: då gåfvan at författa blifvit få få människors lott, men sysslan at prädika en för alla Präter gemensam skyldighet; hvad återstår at göra? En enda sak: prädika få litet illa man möjligen kan; föka hjelp hos konsten, i brist af egna Natursgåfvor; och då man ej kan hinna fullkomligheten, åtminstone ej af et oförståndigt hat dertil, hårdnackadt fasthålla sig vid dels motsatta ytterlighet.

Scribenten DURENCRAN berättar sit Poëtiska och Critiska Lefnadslopp. Öfversättning ur Breitschiffs Critische Magazin. III Tom. p. 28—36.

Redan i min ungdom, eller rättare sagt, redan i min barndom, älskade jag otroligt

ligt Skaldekonsten, det vil säga meter och rim. Jag blef utom mig af glädje, när min salig far köpte in i huset den berömda Gottscheds vittra arbeten i sex luntor. Jag blädrade deri morgon, middag och aften. Hvilket stort genie! sade jag vid mig sjelf; ty hvilken otalighet af rim! Men derjente hvilken fullkomlighet! icke en enda stafvelse för mycket eller för litet i någon rad; icke et enda rim, som ej har sin motsvarande; icke et ord eller en mening som ej är godt Tyskt ord, riktig tyk mening. Och hvilken lätthet sedan! tag bort rymmen, så är allt pura hvardagstalet.

Med den största liflighet beundrade jag hans vattenklara språk, gungadt i meterns lätta vågor. Jag lärde hans verfer utantill: de utgjorde, genom deras samvetsgranna takt, alltid et slags dansgille för min själ; och min tunga rörde sig med lustigheten af en fullkomlig slängpolska, när hon t. ex. framtactade dessa sköna rader *):

Nej

*) Som det ej är frågan här om de tyske verfernas mening, utan om deras rörliga takt, har man ej ansett för nödigt at översätta dem. Man har i deras ställe valt bland våra kända Svenska verfer dessa anförda, som

Nej aldrig skall kärlek få döra mig mer
Sad' Tirfis i Skogen allena &c.

Med så stor kärlek för poësin, blef jag också, i min ordning, som Ni väl giffar, en liten poët. Icke så at förstå, som skulle jag rimmat fällan och litet; som skulle jag lämnat obefungit något dödsfall, eller något bröllop; som skulle någon knähund, någon papegoja, eller någon artig Dame af hufets vänner haft at klaga öfver min efterlåtenhet; eller som skulle jag ej, lika så väl som andra, hafva hållit Tal på vers vid högtidliga tillfällen, tal i Ordnar och Sällkaper. Nej. Men jag blef en liten poët, ty värr, på det fättet at jag ej blef en stor poët; hvilket, som jag märkt, händer somliga och hvilket jag, fastän mycket sent, dock omsider nödgades förnimma. Man skall efter denna bekännelse mindre förundra sig öfver uprigtigheten af det följande.

Om

til tactens förtjenst äfven öfverträffa de tyska, hvilka lyda sålunda:

"Der Dornenstrauch af Libanon

"Liefs einst der Ceder trotzig sagen

"Gieb deine Tochter meinem Sohn &c.

De längre fram förekommande förkortningarne, *had'*, *båd'*, *skull'*, hafva likaså i tyskan deras motsvarande.

Om min far, min mor, min informator, mina Tanter, och alla hufets vänner funno et stort nöje i mina Snillefofter, anfågo dem, såsom små underverk af qvickhet, och låfvade sig i mig en ny Gottsched, så var jag långtifrån at vid mit inträde i verlden möta lika milda omdömen. Man säger väl at hela verlden är en stor slägt; för min del fann jag den laken helt annorlunda. Mina poëmer funno i denna stora Slägt ingen familiekärlek. Mina roliga bröllopsverfer roade ingen, och knapt lästes mina grafskrifter mer af de qvarlevande, än af de afledna, öfver hvilka de voro skrifna. Jag kämpade någon tid, som jag trodde, emot orättvisan, innan jag ändteligen nödgades gifva at orättvisan tiläfsventyrs icke hade så orätt, och at något felades mig för at skrifva ur egit hufvud.

Ingen slutfats syntes mig naturligare, än at jag följagtligen skulle lyckas väl i öfverlättningar. *Rim* och *raison*, sade jag vid mig sjelf, se där de två svåraste sakerna i hela poësin. Men när jag först har tankarna gifna, hvad konst, at sen göra goda poëmer? Rimmet medför väl ännu en liten svårighet, men icke är det rimmet som utgör poësin. Lämnom bort rimmet och tagom förnuftet af andra, så

gör poëmet sig sjelft, och kan ej annat än blifva oförligneligt.

Nu var således min bana utstakad. Jag såg den löpa rätt fram, ända til o-dödligheten. Til en början deraf öfversatte jag, utan rim, et par tragedier, från det franfyska språket, som aldrig blefvo spelta, förmodligen af den orsak at de aldrig blefvo lästa. Deraf slöt jag likväl åter på nytt til rimmets nödvändighet, hvarestier jag företog mig at öfversätta med rim några moraliska Epistlar. För at vara denna gången desto säkrare om framgångens ösviklighet, och sjelfva originalet så mycket trognare, beslöt jag at öfversätta dem i aldeles lika många rader dermed, icke en enda öfver eller under-räknad, hvilket syntes mig höjden af öfversättingskonsten. Men förgätves påstod jag at der icke fans en enda rad i originalet, hvaremot ej en rad i öfversättningen svarade. Kännare försäkrade deremot at de ej funno dem emellan den minsta annan likhet, än den som finnes emellan en karl, elfva kvarter, tre tum, fyra linier lång och en annan karl af accurat samma längd.

Jag erfor vid detta tilfälle samma öde, som sedan öfvergick en af mina stallbröder i Apollo, hvilken efter mit exempel,

pel, förtyfskade en Fransysk Tragedie, också i lika verstal med originalet. Man gjorde deröfver et Epigramme, som jag ännu påminner mig; det lydde så:

"För poësin, och för sit kön
 "Den Galliska *Zaire* en evig prydnad blifvit;
 "Den Tyska, som *von Trög* oss gifvit,
 "Är fuller jemt så lång, men intet jemt så skön.

Hvad skulle jag nu slutligen begynna? Ty at låta, som man säger, rent af bli, detta syntes mig, bland alla svåra företag i vitterheten, alltid det omöjligaste. Poësin liknar en skön flicka: de som vinna hennes gunst, bli henne otrogne; de som hon gör narr af, hänga beständigt efter henne.

Som en annan *Hercules* stod jag här på skiljevägen emellan *ridiculen* och *namnlösheten*. I detta bekymmer låg jag en natt på min säng och läste *Drottning Disas* förträffliga *Krönika*; ty jag har, i förbigående sagt, alltid trodt at den djupaste *Vishet* bodde nödvändigt inom de äldsta permorna, och at det ullaste fladder ändå alltid med tidens längd, multnar til förnuft. När jag kom til det sköna stället, hvarest *Disa* efter *Oraklets* befallning, företar sig at vandra til *Konungaborgen*, hvarken klädd eller oklädd, hvarken å-

kan-

kande, eller gående eller ridande, hvarken dag eller natt, hvarken i ny eller nedan, råkade jag, öfver denna sköna Quolibet i så djupa betraktelser, rörande fvarigheten at komma fram här i verlden til vissa stora ändamål, at jag dervid infomnade.

Under sömnen hade jag följande dröm. Jag tyckte at jag stod inför Apollo. Til min stora hugnad syntes han mig på långt när ej nu mera den lifliga skägglösa ynglingen, som fordom förfört Ovidius, Tibullus, Petrarcha, Rochester, Chaulieu, Voltaire, Wieland och så många andra til tusen odödliga immoraliteter. Han var en bedagad hedersman med et ganska skrynkligt och moraliskt anlitte; för öfrigt snygg och välrakad, och hade på hufvudet, i stället för Delisk eller Mantuanisk Lager, en god varm felbs Carpus, under hvilken lockade sig en hederlig Rectorsperuk, som räckte honom på båda sidorna, ner i räcksfickorna. Sådan hade också, efter min inbillning, Snillet's Gud alltid förekommit mig.

Se här huru hans röst skedde til mig:
 "Tu människjobarn, fada han, tag til dig
 "i första gryningen, trettio Sextern styft
 "oskurit stämpel-papper; et och et halft
 "stop godt svart bläck från det höga fur-

N:o 7 & 8.

D

"ste-

"stelige Krono-Apotheket; sex gånger
 "tolt af de hårdaste gåspennor, som vu-
 "xit på trettio mils omkrets: fått tig ne-
 "der at skrifva; och när tu mycket skrif-
 "vit hafver, sryk ut thet mäta: fem
 "ark skall tu utstryka af hvarje Sextern,
 "fem sidor af hvarje ark, två gånger fem
 "rader på hvarje sida. Gör af det öfri-
 "ga sedan et vittert arbete, som hvarken
 "är Original eller översättning, hvarken
 "titt eller andras, hvarken på vers eller
 "prosa, hvarken på tyska eller något an-
 "nat språk. När tu thet gjordt hafver,
 "gif thet tinom barnom til et evigt arf-
 "skap: thet skall them af ingom frånta-
 "git varda, och the skola theraf ej varda
 "rikare". Just som han sade dessa sista
 orden, vaknade jag.

Läsaren föreställe sig min förundran.
 Drömmen var tydeligen prophetisk: men
 huru skulle jag göra et vittert arbete, som
 hvarken var mit eller andras, hvarken
 själfänkt eller översatt, hvarken på vers
 eller prosa, hvarken på tyska eller något
 annat språk? I sanning syntes mig vil-
 koren för Difas odödlighet icke svårare at
 upfylla än dessa. Se här likväl huru jag
 upfylde dem.

Efter all min gifsning, var frågan här
 om ingen ting mindre än om det stora
 Snil-

Snilleslaget, som man plägar kalla compilation. Jag tog ner alla mina böcker af bokhyllorna, och satte mig at genombläddra dem. Alt hvad phrase, alt hvad sentens var, som möjligen kunde passa at ingå i et arbete, itrån åtta raders längd til två ords, exciperade jag på originalspråket med Auctorerens namn under. Ingen ting var så lätthittadt, så sjelfbegripligt, så hvardagligt, hvarom jag, genom autoritet och i något främmande tungomål, ej försäkrade mig at det gick an at säga. De utflitnaste talesätt, sådana som t. ex. *Tiden flyr, Solen går opp, vädret blåser, Sönnen vederqvicker, den gröna marken, den blå himmelen, det slutiga biet*, alt hade jag tagit någonstädes: ingen ting var tänkt af mig, utan riktigt sagt af någon annan författare, som jag blott efterlade. Den svartaste afund skall ej bevisa mig at någon enda mening verkligen tilhörde mig, eller at något annat var vid alt detta mit verk, utom öfverslyttningen i det språk jag påtrod at skriva, och den litet besvärliga sammankliftringen af alla dessa otaliga tankebitar, hvilken jag med et *om*, et *icke*, et *som*, et *af* &c. likväl ofta lyckligt nog tilvägabragte.

På sådant sätt gjorde jag nu, efter Gubben Apollos befallning, et vit-

tert arbete, som i grunden hvarken var Original eller öfverfättning, hvarken tilhörde mig sjelf eller någon annan Författare. Det var ej skrifvit på tyska: alla goda Språkkännare befrida det enhälligt; men ockfå icke på något annat språk. Det var icke författadt hvarken i bunden eller obunden skrifart; ty utom det at hvar vers syntes genom sin ovanliga längd vanka helt obunden, har jag til öfverflöd träffat emellan bägge slagen en så lycklig medelväg, at mit verk på en gång åtskiljdes af stylen ifrån vers och af rimmet ifrån prosa.

Det vidlyftiga Mästerstycket lämnade präffen. Samma olycka som förut: ingen läste det. Det hade blott en enda uprigtig beundrare, en enda berömmare, en enda ifrig upläsare, en enda, med et ord, som oughörligen omtalte, utspridde och recommenderade det: denna enda, var jag sjelf. Om det är vackert, som en Autor säger: at sjelf göra sit ryckte, utan andras minsta tilhjelp, så hade jag i vifst afseende denna förtjenst. Men man gjorde ej rättvisa deråt. Jag var nu visserligen, i alt rättvist folks omdöme, en *lång* poët: en *stor* blef jag likväl aldrig.

Emedlertid hade under mycket läsandet och skrifvande, eller rättare sagt afskrif-

skrifvande, min smak, som jag tyckte, stadgat sig. Jag förstår dermed at den hade antagit en viss hårdnad, hvilken jag alltid ansett såsom kännetecknet af dels manliga fullkomlighet. Jag hade icke mera, det är fant, den lifliga ungdomseld, som i ungdomsåren framalstrat oläsbara öfverfättningar. Denna hade gifvit rum åt en viss granskande köld, som då den vid läsningen af nya tycka poëmer alltid gjorde, at upmärksamheten fastsades vid orden och phraserna, ocklä derigenom satte mig ur fara at hänföras af det sköna i tankarna, samt at låta mit omdöme derigenom bedragas. Förgäfves bad lifligheten af et poetiskt drag om nåd för en liten vårdslöshet. Som en sträng Eunuk står obevekligen fast vid Serailens laggar, så stod jag fast vid verstaens och Grammaticans. Det är fant at hvad små förkortningar beträffar, sådana, som t. ex. *båd*, *skull*, *had*, så var jag i det målet alltid färdig at taga raison. De gifva, som man vet, en viss ledig gång åt poësen, och kunna betraktas såsom ällkvärda friheter.

Vidare, och aldenstund en granskare måste hafva System i sin konst, men System, som hvar och en lätt begriper, intet är annat än sakernas sammanhang, så

dröjde jag ej heller länge at förnimma det nära sammanhang, som finnes emellan prosodien och allt annat, intil sjelfva de Smalcaldiske artiklarne. Innan korrt blef jag en sin kännare i brännbara poëmer. Jag igenkände en Lessings, en Wielands, och deras likars, med största lätthet på en viss eld i tankar och styl, och sade ofta vid mig sjelf, under läsningen deraf, med en hemlig tillämpning af ritualen: *af eld äst tu kommen, til eld bör tu åter varda igen.*

Nu trodde jag mig således omsider hafva utrönt min fanna kallelse. Naturen kunde hafva förnekat mig gåfvan at blifva Auctor. Hon kunde hafva icke gifvit mig den at öfversätta, den at imitera, den at compilera, &c. &c. &c. Men hvilken skulle hon då hafva gifvit mig, om ej den at granska och dömma? Boileau hade sagt:

L'un peut tracer en vers une amoureuse flamme,
L'autre d'un trait piquant aiguïser l'epigramme &c.

Efter honom, sade jag nu med en liten tillämpning på mig sjelf: *DO*

At sjunga om sin kärleksflam' Naturen skapad' en;
En ann' med Epigrammets udd kan göra därens men,
Eas

En vittra kall blef högan Sång hur tappra käm-
par strida,
En ann's at föra Granskningblofs, och uppå orden
rida.

En ny poët hade upstigit. Man måste upmuntra och handleda ungt folk, fädan var alltid min lära. Genom en väl afpassad handledning fick jag honom ändtligen en gång fast emellan väl tillfångda dörrar, tillika med hans poëme. Sedan jag, efter Qvinçtiliani råd, som bjuder at först föka intaga, den som man vil förbättra, — sedan jag efter detta mogna råd och för at göra den unga poëten nöje, först läst op för honom några hundra verser af et eget Skaldefoster, hvar til jag på 20 års tid ej kunnat finna förläggare, kom ordningen til hans poëme, hvaröfver jag tiltalade honom på följande sätt:

"Ni är en ung Man, min kära Herre, sade jag, som ej saknar Smille. Gud har gifvit Er vackra pund, och Ni kan bli en god poët vid femtio eller sextio års ålder, om ni imedlertid följer med läragtighet erfarna och utlefvade mäns råd och undervisningar. Utom orden, constructionerna, metaphorerna och de något ofymboliska meningarne, finner jag i Ert poëme annars ingen ting, som icke

är vackert och berömligt. Jag har två goda råd at gifva Er derom”.

”Det första är, at från början til slut, ju oftare ju hellre, utstryka och omskrifva det. Man kan aldrig på annat sätt vara säker at man gjort et godt poëme. Ni tycker, må hända, at vissa tankar äro både fanna och träffande. Gör ingen ting: *effacés souvent*, säger Boileau. Tro mig, det är först efter tjugonde utstrykningen, som den rätta ingifvelsen infinner sig, och var säker at alla illaka poëmer hafva intet annat fel än at deri är för litet utstrukt. *Nil sine magno labore natura dedit mortalibus*”.

Naturen gaf oss ingen ting förutan gräslig pina: Man måste grubbla länge på det *Höga* och det *Fina*.

”Mit andra råd är, at om ej längre åtminstone en åtta eller tio års tid sorgfälligt bevara Ert arbete från alt hvad tryckfvärta heter. Horatius gömde sina poëmer i nio år. Vil ni vara ännu vissare på Er sak? Göm Edra i aderton. Man måste lämna skriffanden sina vissa somrar at torka på. Ingen ting är mera upmuntrande för Snillet än at i långa tider döljas obekant. Ni tror ej hvad det bidrager til et poëms godhet at först hafva skörnat i bordslådan, och til hvilken ärefull

full tryckning det efter den tiden upstår. Det är visst derom som man kan säga, at hvad som nedlägges i förgänglighet, det skall upstå i oförgänglighet. Jag ger er ej et råd, hvars vigt jag ej sjelf på et eller annat fått erfarit. Det är ingen ting annat än utgifningen, som skadat mina arbeten”.

”Skulle tiden vid allt detta falla Er lång, fått då i Ert förtroende några få intima vänner: på sin höjd et eller par hundrade. Fånga dem hemma hos Er, den ena efter den andra, eller grip dem på fängnen om mornarna, och läs op för dem. Förebär nyttan af deras granskning: prässa deras höflighet, sug deras beröm droppa efter droppa: det läskar, förläkrar jag. Under väntan på utgifningens stora ära, njuter Ni således redan en slags ljuf förfmak deraf, hvilken genom samma lätta konstgrepp, kan (om jag lå får uttrycka mig) alltid behållas kvar i munnen. Och skulle Ni än vid närmare öfverläggning aldeles förfaka tryckningsäran, aldeles förlora ur ögonfigte Edra verks o-dödlighet, kan dock berömmet af den dagliga upläsningen, hvilket desutom säs til långt bättre pris, i nödfall ersätta efterverldens. Det blir en slags lifränta af Edra vittra skatter, som Ni drar å fond perdu, hvilket ej alltid är den sämsta ut-

räkningen". Se der de trogna lärdomar, som jag vid detta tillfälle meddelade. Begäret at vägleda andra, sedan jag sjelf ingen väg kunnat hitta i Vitterheten, hade stigit hos mig til en passion af oemotståndlig verksamhet.

Den unge Skalden tackade mig med höflighet, och lofvade at taga mina råd i öfvervägande. Om tre dar var hans piece tryckt, och emottogs med et allmänt rop af bifall och beundran.

Jag beklagade den falska smakens framgång, men tröstade mig af en läragtigare Skald, som upväxte under min tillsyn, och öfver hvars poëmer jag ägde genom vissa relationer med hans anhöriga, et fullkomligt *Jus vitæ & necis*.

All granskning, sade jag til denne, har sin grund i de fel, som i et poëme förekomma. Men konsten är at upptäcka dem. Deri består den goda smaken. Se här hvad en mångårig djup meditation derom uppenbarat mig.

Är det icke sant, at alla de fel, som finnas i et poëme, måste nödvändigt finnas inneslutne emellan den första raden och den sidsta? Men hvad är det, som mellan dem innehålles? Åter andra rader. Och hvaraf bestå dessa? Af ord. Genomlöp Grækens, Romares, Fransofers, Ängelsmäns, Tyskars, alla Nationers

ners poësier: ingen enda skall finnas, som ej består af ord. Är det då icke fant, at när man funnit alla ordens felagtigheter, har man med detsamma upträckt alla de felagtigheter, som et poëme kan innehålla?

Jag medgifver at af orden upkommer stundom något, som man plägar kalla uttryck och tankar. Men är det icke fant, at om Ni lyckligen förändrar alla orden af en felagtig tanke, så har det sedan ingen fara med själfva tanken? Alltså blifva alltid orden granskningens verkliga föremål.

Efter dessa principer af solid kritik, företogs nu den läraktige Skaldens poetiska förfök, hvilket med möjligaste flit, genomhäcklades, genomgrubblades, genomtröglades, ord från ord, rad från rad, sida från sida. Der kliptes vingarne af en tanke, som höll på at lyfta sig. Der afkyldes et varmt uttryck, som tycktes förborga en gnista eld. Der drogs en litet drifigare metaphor, så lågt som möjligt, ner til hvardagstalet. Der utvidgades en kort mening, som syntes innehålla mindre ord än sak, o. s. v. Sedan arbetet under några månaders förlopp, blifvit på detta sätt och genom dessa omsorger fördt til höjden af fullkomlighet, och sedan jag af förekommande skäl och omständigheter ansenligen förkortat tiden af
dessa

deſs minderårighet, utgafs det ändteligen på trycket. Men om det, ſom man plägar säga, fåg dagen, få fåg dagen det viſſerligen icke tillbaka. Ingen talte derom, och ingen läſte det. En af mina bekanta ſade mig blott med et haſtigt ord, at man deri ſaknade en liten ſak, ſom han kallade *Genie*.

Genie! uprepade jag, vid mig ſjelf, Genie! hvad är då detta för en ny meningſtom väderphraſe? Har en nyſs kläckt poët en hop vackra tankar, en hop lifliga och rörande målningar, en hop qvicka, träffande tillämpningar på tidens ſeder eller dårkaper, ſtraxt ſkriker den lättſinniga allmänheten om pojken, at han har genie, och köper, och läſer, och beundrar, och kan utantil. Men en gammal ſanſkyldigt grundelig man, ſom föraktar alt ſådant ungt fladder, ſom lunkar, på ſina gamla ben, tablaturens jämna, godkända ſtråt; ſom aldrig tänker et ord utan efter tryckt bok, och drar ſin verſåra rakt efter rimtakten, rakt efter Grammatican, han njuter ingen rättviſa, och om honom ſäger man aldeles ingen ting, när man vil vara ſom höfligaſt.

Ledſen, förtruten öfver alla deſſa ofall, var jag ſnart färdig at helt och hållet öfvergifva et otackſamt yrke, hvari
lyc.

lyckan tycktes emottå min förtjenst med en oöfvervinnelig envishet, och som gjort af min lefnad, föga annat än en lång förargelse. Förgäfves hade jag väntat rättvila af tiden: tiden gick, och berömmet kom ej. Likaså förgäfves hade jag, för at åtminstone vara mig sjelf nog, varit länge på en gång, både Auctor och publicum, den som skref och den som prisade. Ingen loffade märka de lagrar jag påfatte mig, och midtibland mina otacksamma Landsmän befann jag mig, likasom af en fiendtlig trollmagt, ofynliggjord.

Ändteligen började jag at känna hämdens rörelser. Mina verser hade ej gång: jag beslöt at gå i deras ställe, och at med egna ben fortskynda onloppet deraf. Lönnväpnad med dem emot mitt tidehvarf, begaf jag mig ut tidigt på förmiddagarne med förfåtet i bröstfickan. Men naturen, som enligt Popes uttryck, skänkt at alla sina foster i noga afmått förhållande, gripande grymhet eller flyende snabbhet, hade gifvit at nästan alla dem jag sökte, i otrolig grad, undflygtens fintlighet.

Efter hundrade säfånga försök, hvilka jag ej upprepar, beslöt jag ändteligen at hvila som mina arbeten: et beslut, hvar-

hvarvid himmelen bibehålle mig! Några bröllopsverser, några charader, några Pfallmer och Rebus undantagna, skref jag ifrån den stunden nästan ingen ting vidare. Jag lät världen gå sin gång på vers och prosa bäst hon gittade, och fann mig väl däraf. En hop gamla rim ligga mig väl ännu ständigt på tungan, och vilja gärna vid mina besök framkomma straxt efter första hälsningen; men så snart jag märker at Sällskapet omkring mig småningom försvunnit, stannar declamationen af sig sjelf.

En *Sorgens Son* har jag, som Läfarens finner, altid varit i den Tyska vitterheten; men mitt samvete är lugnt. Mina verser och min prosa hafva aldrig varit i vägen för någons rycktbarhet, eller gjort någons lager det minsta stridig. Ofta har man tvärtom gjort smått narr af mig, hvaremot jag å min sida aldrig låtit emot någon dödlig, et enda qvickt ord undfalla mig. En liten oskyldig arghet har jag väl beständigt hyft emot et eller annat berömt namn i Skaldekonsten; men fällan har jag låtit den komma längre än til några små skällsord i privat Sällskap: aldrig har den gått ända til at genom bättre arbeten förmörka deras ära.

At jag, i tal och skrift, rimmad prosa och orimmad, ideligen uphöjt den afledne Gottsched framför alla lefvande Skalder i Tyfkland, det har sin begripliga orsak deri, at han var död och de lefvande. Desutom hade han redan i mina första barnår vunnit mit högsta bifall, och jag har aldrig dömt om poëfien på annat sätt, än jag dömdo derom i mina första barnår. Den förekom mig då såfom tact och rim; och såfom tact och rim har den sedan alltid förekommit mig.

Den uprigtighet jag vid alt det föregående iagttagit, tillåter mig ej at lämna aldeles obemält et ibland mina yttersta förök. Ty oaktadt alt, upkom ännu, då och då, på min ålderdom den tanken hos mig, at jag låtit för hastigt affkräcka mig af orättvisan. Jag hade altid hört sägas, i anledning af våra Hög-fursteliga Hof Operor, at hvad som ej kan läfas, sjunger man. Jag hoppades då at åtminstone sjungas. I denna öfvertygelse författade jag för första gången i min lefnad en Supvisa, af hvilken jag väntade den största verkan. Den hade til Titel: *Grundelig vederläggning af den gudlösa Marsellier-Sången*. Det var Grotius och Puffendorff satta i Stropher, med behöriga Citationer ur deras arbeten. Efter min plan
var

var den egentligen ämnad til krigsfång för de Tyfka Rikstropparne, för at elda til friden deras mod och tapperhet; men jag kan ej neka, at den ju ockfå var inrättad för alt fullt folk af funda tankefätt, öfver hela Tyskland, med hvilkas hallar jag smickrade mig at öfverkrika den vederstyggliga Marfeiller-Sången. Ty det bör ej förtigas til mit beröm, at, mina egna undantagna, har jag altid ärligen hatat människans rättigheter. En compositeur af mina bekanta, lofvade at deruppå fätta en vacker martialisk Musik. Men hvad han lofvat, höll han ej. Buonaparte stod för Wien, och min Visa var ej färdig. Nu flog ockfå gickten op i bröstet på mig. Några år tilföre hade jag gjort en resa til Hannover, hvarest den store Zimmerman förutfade mig, at jag ej skulle länge öfverlefva mina Poëmer. Denna omständighet föll mig nu i minnet och fullbordade at på en gång vända min hog ifrån alla dessa verdsliga ämnen. Jag började tänka förståndigare: det förekom mig, at jag tiläfventyrs valt en helt oriktig väg igenom lifvet, och at der ligger tvifvelsutän från längre tider tillbaka en stor massa förskämd Vitterhet til grund för den svåra natthofsa som utmattar mig. Mer och mer begynte jag dagligen at inse deras dårskap, som

som borrlösa deras lefnad, eller åtminstone en stor del deraf på idel rim och profsa, utan annat ändamål än at göra rim och profsa, hvilka de ändå aldrig lära at göra dugligen. För min del gör jag dem ej mer. Endast såsom en för mig sjelf uppbygglig bot och bättringsöfning, har jag under afvaktan at förenas med mina framledna skrifter, författat ofvanstående korrta Vitterhetshistoria, för at göras efter min död genom trycket allmän, til en möjligtvis nyttig jämförelse för efterlevande.

Hvad är Jacobinisme?

När man vill bestämma et ords sanna bemärkelse, torde man böra uplöka dess ursprung, och efterforska, om den betydelse det först eller fordom ägde, öfverensstämmer med den det äger. Skulle genom bruket flera betydelse hafva upkommit, bör man tiläfsventyrs antaga den allmännaste såsom den rätta, och denna sistnämnde bör så mycket säkrare kunna anses för sådan, om den tillika öfverensstämmer med ordets ursprung. Jag vet icke, om våre språklärde skola gilla den-

na grundfats; men jag vill förföka at efter denfamna i några rader utleta det ords bemärkelse, hvarom här är fråga.

Ledamöterna af et politiskt Folk-fällskap i Frankrike fingo, under Revolutionens fortgång, namn af Jacobiner, efter det ställe, der de höllo deras rådplägningar och fattade deras beslut. Det förskaffade sig snart et viktigt inflytande på Styrelsen, och des ledare upstego sluteligen sjelfve til en förfärlig arbitraire magt. De *Medel* detta Sällskap använde, för at upstiga til välde, voro: at förvilla allmänna tänkesättet; at utbreda falska begrepp om Samhällslärans viktigaste ord (*frihet, jämnlighet, människans rättigheter, &c.*); at förskaffa menigheten et omedelbart inflytande på styrelsen, och at upreta denfamna til laglöshet, våld, rotgirighet och blodlystnad. Des *grundfats* voro: at en regering har rättighet at egenmäktigt upoffra Medborgares lif, egenmäktigt rycka åt sig Medborgares ägendom, egenmäktigt besluta öfver Medborgares personliga frihet; at tankefrihet och uplysning äro vädelige för Staten; at Lag och Domstolar icke böra vara annat än redskap för politiska offer-fester; at Statens allmänna medel böra öfverlämnas i styrelsens hand, och derifrån utgå, utan uplyft och

och redovisning; och framför alt, at äfven det fogligaste klander af en regerings göromål aldrig kan vara mindre än af den högsta straffbarhet. Dets *systemål* var; at efter godtycke styra en utarmad, förtryckt, okunnig, stum och bäfvande menighet. Männe man icke kan säga, at et politiskt tänkesätt, som gillar dessa *medel*, som antager dessa *grundsatser*, som förenar sig i detta *systemål*, är *Jacobinisme*?

Denna bemärkelse öfverensstämmer fullkomligt med ordets ursprung; den är äfven, som jag tror, om icke den enda; dock den allmänast antagna. Den kan åtminstone icke utan djup okunnighet, utan brottslig och synbar förefatts at förvilla och missleda, bortblandas med något, som utgör dets fullkomliga motsats; med nitet för uplysning i Samhällsläran; med öfvertygelsen, at en menighet aldrig annorlunda än medelbart och, så tilläggande, på stort afstånd bör kunna verka på styrelsen; med kändedomen, at Stater behöfva tid och lugn för at upstiga til sanna förbättring; med känslan för Medbröders välfärd och trygghet til lif, personlig frihet och ägendom under Lagen; med villjan at yrkatt kvarje människas rättighet til tankesfrihet; med förmågan at inse, det allsvårn i Rikskammaren är Statens och

och icke Styrelsens, at hvarje allmän befattning bör vara underkastad de uplystes granskning, hvarje Samhällsinrättning syfta til alt högre fullkomlighet, och at både den allmänna och enskilda fällheten böra befrämjas, och icke motarbetas, af Samfundsinrättningen. Hvad nu alt detta som hellst må vara, så är det åtminstone icke *Jacobinisme*.

Sedan vi fökt vifa hvad Jacobinismen är, och hvad den icke är, torde utan motsägelse kunna anmärkas, at den blott med et enda annat Regeringsfätts maximer på det närmaste öfverensstämmer, nämligen med Despotismens. Jag ville kalla den förre et Mångvälde, och den sednare et Envälde, bägge med samma skadliga och straffbara grundsatser och ändamål.

Om derföre en Storvizir eller en Musti skulle i hufvudstaden Constantinopel föföka at inbilla en okunnig och slafvisk Menighet, at sann uplysning och sann medborglighet vore Jacobinisme; behöfde man icke tvifla, at ju den ena eller den andra ville derigenom utbreda falska begrepp, för at på allmänna välfärdens bekostnad, försvara sit eget välde och sina egna enskilda fördelar. Detta vore i tynerhet tydligt för en Inbyggare i hufvudstaden
Stock-

Stockholm, der allmänheten, af Styrellens vishet, verkligen njuter friheten at tänka och at meddela sina tankar, och af grundlagen njuter rättigheten at sjelf gifva sig Lagar och sjelf besluta öfver sin beskattning. Et lika ogillande omdöme skulle äfven Stor-Viziren och Mufti möta från en Inbyggare i hufvudstaden London, der grundlagen, så mycket en mänsklig författning det någonsin kan, beskyddar både lagstiftning, beskattningsrätt, tankefrihet och personlig säkerhet. En Inbyggare i Stockholm eller i London skulle desutom altid påminna sig, at *Fredric II* gaf icke allenast sit folk, utan äfven Europa, nästan all den tankefrihet det ännu äger; at *Gustaf III* försvarade Tryckfriheten; at *Franklin* och *Washington* gifvit lagar och frihet åt en hel verldsdel; at *Bernstorff* hade all möda öspard för at lifva och skydda Danska Snillet och Medborgligheten; och han skulle icke gärna af Stor-Viziren och Mufti låta öfvertala sig at tro, det *Fredric II*, *Gustaf III*, *Franklin*, *Washington* och *Bernstorff* voro Jacobiner.

MIDAS.

Grekisk Saga.

Kung *Midas* uti Lydien
 var mer än Iofligt dum, dock ingalunda galen;
 regerade ej bra, at fåga fanningen,
 men idkade Musik, och dömde öfver den
 med sinnesstyrka, vid Pocalen.

Herr *Pan* var Kungens favorit:
 det var en Man at Istor merit
 för sina klöfvar — och sin pipa,
 ur hvilken han förstod at vilka toner knipa,
 så väldigt rörande, at det
 helt lätt för honom var at få hans Majestät
 at ömsom skratta, eller lipa.

Beryktad för sin Lyras ljud,
 för melodins behag och poëfin af orden,
 på samma tid en välkänd Gud,
Apollo, vandrade på jorden.
 När hans berömda rykte hann
 til Konung *Midas* lärda öra,
 han på sin näsa slog en knut, och sa: *Minsann,*
den Virtuosen vil jag höra.
 En Cabinets-Courir affärdades burdus
 med häst och bred-Chaise til Corcyra
 och hämtade förutan krus
 den sköna Guden och hans Lyra.

Apollo ankom nattetid;
 men fastän Sömmen, vil jag lofva,
 ej var Kung *Midas* minsta gåfva,
 Nyfikenheten var en mächtig Eumenid
 som honom nu förböd at sofva:

och

och flux en formlig tällings-Strid
blef anställd mellan *Pan* och Spelman från *Corcyra*.

Pan var den förste som drog til;
ty verlden är så skapt, at främst går den, som vill:
hans Instrument var starkt som fyra,
och sjelf han krånglade så arbetamt med munna
och samtelige liniamenter,
at *Midas* på en rätt korrt slunn
blef läns på vackra complimenter:
Ty det är klart som en chriftall,
och tämlig löjeligt, des värre,
at är man Favorit — fast dum som en metall —
man högst förträfflig döms utaf sin Nädig Herre.

Apollo, litet full af skam
på både *Pans* och *Midas* vägnar,
likväl, som Guda-Söner ägnar,
steg drift och mildeligen fram,
sjöng en *Adagio*, nöp sin *Lyra*,
och målade på vers af idel tlam och fyr
en liten *Scene* utaf den dyra
Atrid-Helenas äfventyr;
men simpelt — simpelt som en *Müller*,
och utan dessa æther-språng,
hvars chromatika konst förgyller
et *non-sense*, som för någon gång
vårt öra, ej vårt hjerta, fyller.
Det tyckte *Midas* var så lätt
at det förtjente ingen ära,
och, likt vårt *Publicum* i *Mod*, som uti *Lära*,
han dömde, lika kort och nätt,
Pan spelar ängla-skönt: *Gud Phæbus* spelar flött.

Men si, hyad hände sig? *Latona* *)
håd ömsint såsom *Mor*, och sticken såsom *Hona*,

*) *Latona* var *Apollo*s *Mor*.

fick mycken kittling, vid en dom
 uppå förstånd och rätt så tom,
 at göra *Midas* et mirakel:
 Och — i den stund *Apollo* gick —
 til märkes för sig sjelf, och androm til spektakel
 Monarken til en lön för det han var så quick
 två långa ludna öron fick *).
 Straxt lopp kring *Midas* hela rike
 den expression, båd då och fordom utan like:
nu är Kung Midas en Borick!
 Uti des cirkel-gång från en Vän och til flera
 Kung *Midas* sjelf til slut förtroende däraf fick,
 från harmen snart til blygseln gick,
 blef mäta hoglös at regera,
 och, första gången *homme de esprit*
 af lutter trots emot den gäckande *Latona*,
 han tog det modiga parti
 at resa bort ifrån sin krona.

Utaf

*) Grekerne, som diktat denna, sedermera nästan på alla språk öfverslyttade, Saga, berättade äfven, at när *Midas* fick sina åsneöron, var hans hår-friseur tilltådes, och blef af Konungen strängt förbuden at för någon människa yppa hans misöde. Denne höll sit löfte; men som hemligheten i längden blef för tung, tog han sit parti at i et hål i jorden släpa dessa orden: *Kung Midas har åsne-öron*, och kastade sedan igen gropen efter sig. Men någon tid därefter upväxte på samma ställe hvals, som vickande för vinden framluckade samma ord: och hemligheten röjdes. De där Grekerne! Det var et altför hyggligt Folk med sina Sagar.

Utaf Monarker vet jag tre,
 som lämnat sit regerande
 och all sin herrlighet därjämte:
Diocletianus utaf Dygd,
 af Ledsnad Kejfar *Carl den Femte*,
 oeh gamla *Midas* utaf Blygd.
 Ach! bland så många många hundra
 utrustade kanske med samma skäl som han,
 jag undrar hvi man fler ej fann —
 Men hvartil tjenar det at undra?
 All svaghet följer Människan:
 och vi, som nitiskt nog mot Ärelystnan dundra,
 vi gjorde kanske ej som Han.

Men nu til Konung *Midas* åter.
 Helt skamflat för sit äfventyr
 en vacker människens-natt ur Lydien han flyr;
 och medan där han går i skumrasket och gråter
 och sina öron ombeflyr,
 så småningom han Solens frålar
 ser flämta öfver vattubryn,
 och *Nysa, Bacchi* Stad, sig för hans rörda syn
 i horizontens dimma målar.
 Hvad frögd! Först spådde han sig den
 at återse en gammal Vän *),
 och för det andra drack han gärna.
 Han ilar — och mot aftonen
 han står för *Bacchi* thron, förbannande sin *Stjerna*,
 som dömt hans hufvud til det skick,
 som Guden sjelf förnimma kunde.
 Gud *Bacchus* en beklagans-nick
 sin fordna Vän och Vård förunde,
 E 5 och

*) *Midas* hade flera år förut, under *Bacchi* resor mottagit honom ganika väl i sina Stater.

och sade: *Broder Midas, vet,
din ädelsinta gästfrihet
har aldrig än förmått utur mit minne skiljas:
jag svär vid min odödlighet,
begär hvad lön du vill — den skall dig Braxt beviljas.*

Om någon gjorde mig et likadant förslag,
jag tänkte: *detta bör med mogenhet behandlas;
men Midas, glad at få sit slag,
fåg alt ting fort, och sa: Ske, Bacchus, dit behag:
gif, at hvad håll jag rör, må uti Guld förvandlas!*
Det skeddde. *Midas blef Capitalist på stund:
han tog på Träden i en lund,
han klappade sin trogna Hund,
han högg vid örat sina Drängar:
alt, alt blef Guld — Vålsignelsen
gick til och med så långt, at Bacchi goda vän
sig tvungen såg at äta Pengar.*

Hvad händer? *Dumbheten til Ånger altid dref:
Kung Midas, spänd i hungerns kläfva,
med gull skor staplande til Bacchus återklef,
bad honom återta sin gåfva;
och slutet på Comedjen blef
at han, på Gudens ord, steg ned, sin kropp at skölja
vid Pactols blomsterklädda strand,
som alt från denna dag i lutter gyllne sand
med högmod vältrade sin bölja.*

Likväl från detta tidevarf,
om man har lof at tro det Ijus historien sprider,
bra Guld och ringa Wett ha gått i samfält arf —
och gå ännu i våra tider.
Hur ofta, Pluti fräcka Son,
har jag ej hört dit skryt om dina Capitaler,
om dina Fragter, dina Lån,

och om din dagroulance, få stor, du stackars Spån,
 som tio Ämbetsmäns kvartaler!
 Hvad vil du fluta bärutaf?
 At efter Himmelen dig gaf,
 med denna lätta konst at räkna och at samla,
 en Tunga liksom skapt til dina pengars skramla;
 och efter ropa är et sätt at aktas stor;
 och efter Guldets, Bördens bror,
 ersätter Kunskap och Förjæster —
 få tar Du högra hand, och Wettet går til vänster.

Jag nekar ej, det går få til;
 men lid bankrutt, blif arm — och jag försvara vill
 at verlden skall dit värde finna,
 dig likna vid en väderbäll,
 vid vattu-bläddrans toma hinna,
 och vid en cirkel-form du vet, som kallas Noll.

Kanske skall Ödet dig det dubbla prof beskära
 at se en obemedlad Man
 med Kunskap, Wett och Dygd, och blygsamt lynne,
 inom sit eget bröst sin Lycka och sin Ära —
 dig sjelf, som förr af stolthet brann,
 ibland de Rika glömd, all annorstäds cafferad —
 och Honom, som sin rygg för Lyckan aldrig krökt,
 kanske ej ärad nog, men fökt,
 ej högtbefutten, men värderad.

Det

 Det förlorade Paradiset.

Sång.

Dunkelt ren bakom mig blånar
 lifvets första Paradis,
 der jag i min enfald vis
 lekte bort de glada månar.
 Ack! för snart jag smaka fått
 kunskastråt på ondt och godt.

At som andra bli förfaren,
 lyddes jag til frestelsen.

För mig öppnas ögonen
 och min sköna dröm är faren.
 Blott min skräplighet jag ser,
 och mit Eden är ej mer.

Ach! at jag för evigt flannat
 i den villa, der jag stod!
 Sjelf så lycklig, och så god
 trodde jag om ingen annat.

Utan afund, utan agg
 gót jag endast glädjens dagg.

Såsom snön, försmält af våren
 blottar brantens ryslighet:

så af lifvets uselhet
 djupet röjde sig med ären.

Oskuld! du min barndomsvän,
 aldrig kommer du igen!

Fåfång är förnustets fackla:
 faran, som hon lyser opp,
 hämmar ej begärens lopp;
 ljuset hindrar ej at vackla.
 Gud! med all min dygd, hvad brott
 kunde jag så lätt begått!

Fins ännu et annat Eden?
 fins det i de dödas land?
 Broder! kom och hand i hand
 vandrom tåligt öfver heden.
 Hopp och kärlek för oss gå,
 och på grafven blommor så.

Svensk Litteratur.

10:0. Utkast til en Hand-Bok öfver Ecclesiastique Be-
 fordrings-Mål, med Historiska anmärkningar om
 Lagar och brukligheter i dessa Årender från Re-
 formationen och til närvarande tid, af Olof Wall-
 quist. Wexiö. 1797.

I et Företal, eller, som Författaren kallar det,
 en Anmälan framför sjelfva denna Handbok, erkän-
 ner han sig sjelf förbunden at anmäla de bri-
 ster, som ärfölja arbetet. Han upräknar sedan
 först de hinder, som mött verkställigheten af et i
 sanning lika berömvärdt, som mödosamt företag;
 men man torde, med afseende på arbetets natur,
 dels

dens tyhet i sit slag, dens vidsträckta omfattning, och äfven med kännedom af Författarens aldeles gifna skarpsinnighet och kunskaper, förundra sig om *bristerne*, efter löfte, likaså fullständigt blifvit upräknade, då han likväl i denna affigt blott nämner *Bokens ordning, samma ämnens flera gånger förnyade uprepande, och språket*. Vi fördrifte oss påstå, at deras antal torde tåla någon större uttäckning, och detta skall icke vara oförmodadt för någon Läsare, som vet hvad svårigheter möta en Författare på en nästan aldeles obanad väg, och i et ämne af stor vigt. Förf. läger, at *den ordning, i hvilken boken blifvit inrättad, torde icke gillas af alla*; men at han i det hänseendet finner det likväl onödigt at försvara eller ursägta sig. Man vet icke, och han läger oss icke, at hvad skäl han finner detta vara onödigt. Möjliga inkast emot ordningen, skulle väl, när man väntar sig dem, förtjena at i förväg mötas. *Aterfägningarne*, som Förf. uttrycker sig, *hvilka han med slit tillåtit sig, försvaras ur det ikälet, at han vet at de behövas, och at det fordras lång tid och mycken slit at säga et evigt detsamma til förmån för Lag och Skäl*; men det torde icke vara många författares lott at med fördel ofta yrka samma sanningar, och det är väl icke blott til förmån för lag och skäl, som man behöfver både *lång tid och mycken slit*, när man vill säga et evigt detsamma. Språket försvaras dermed, at Förf. önskar at hafva skrivit begripligt. Denna önskan lär dock näppeligen vara upfylld i nästföljande rad. Den lyder så: *om jag hunnit det til (at skriva begripligt), är nu mera icke endast under mit omdöme: man skulle tro at det tillika vore öfver omdömet eller jämbögt dermed, eller bäge*. Och i allmänhet torde en Författare böra sträcka sit bemödande at vara begriplig något längre

gre än til blotta önskaingar, ehuru dessa redan äga et gifvit företräde framför den upfåteliga mörkheten. I anledning häraf yttrar sig Förf. vidare: skulle Boken göra någon nytta, så blir det et bevis, at jag förstås. De fleste Auctorer skulle kan hända icke vilja underkasta sig detta enda vilkor; ty nyttan eller verkställigheten kan uteblifva, och Auctor icke desto mindre vara rätt väl förstådd, både til sin ordamening och sina affigter.

Förf. läfvar Läfaren at finna flera anmärknin-
gar framlagda emellan Lagarnes innehåll och deras historia. De skola, säger han, alla vittna om min oinfränkta vördnad för Konunga-Magten och Lagarna, likasom de icke dölja min ledsnad vid blotta å-tanken af sådana välden, som förr funnits i mit Fädernesland. (Ibland de välden, som förr funnits i Sverige, torde man dock icke få aldeles utan skäl kunna räkna Konunga-magten). Han tillägger, at man för dessa välden bör bibehålla en rysning; hvilket, äfven med den bästa vilja, icke skall underlåta at på tid medföra nog mycken Ivarighet, och det innefattar en vida mera smärtsam pligt, än den egna ledsnad Författaren förklarar sig icke kunna dölja. Han har väl ockfå med dessa star-
ka, och nästan likfom något öfverdrifna uttryck, sannolikt icke blott efter orden, haft för affigt, at ådagalägga sit redan så ofta bepröfvade och redan så allmänt kända Nit för vårt närvarande Regeringsätt; han har väl snarare, i egenkap af Ämbetsman och Lörd, velat undervisa sit sländ och Allmänheten, med huru låg undergifvenhet, med hvilken hög exclusiv beundran man bör bemöta hvar och en Styrelse, af hvilken man kan vänta beskydd och fördelar; och Författarens här yttrade tanka synes endast genom denna för-mildrande förklaring erhålla någon vigtig bemärkel-

kelle, samt antaga en vederbörlig och icke aldeles ovanlig andelig moderation: han hade därjämte kunnat ådagalägga en filosofisk, om han inkränkt sig inom den berömvärda åtgärden, at pröfa vårt Regeringslätt, utan at bestrida hvart och et annat de fördelar det ockfå i förhållande til olika lynnen, uplysning och belägenhet, möjligtvis kan äga.

Författaren yttrar sin aldeles gifna öfvertygelse, at *Preste Ståndet skall uppehållas i sit värde, förkofra sig i kunskaper, forifara i trohet, tillväxa i dygd och uppbygglighet, ju vissare och fullkomligare, som hvar Prästmans rätt vid Ansökningstillfällen alltid skal gas efter samma lagar, hvar gång tagna i samma mening.* Skulle man icke til denna visserligen vigtiga och vederbörliga, men ockfå något materiella verkningsgrund, kunna bifoga ännu andra af et mera intellectuelt, af et blott moraliskt värde, hvilka godkännas til och med af de Medborgare-classer, som äga en blott jordisk befattning inom Staten?

Sjelfva ämnet för detta Arbete gifver tilkännas dess ändamål och egentliga innehåll. Publike Stadgar och Förordningar, som röra Ecclesi. Befordringsmål, anföras här, vid hvarje förekommande händelse, där de böra tillämpas. Deras affigt och mening, då den kunde vara tvätydig, är förklarad med grundelighet och nit för Ståndet och Ämbetet. Afhandlingen är riktad med en mängd Historiska antekningar, om præjudicater och bruk från äldre och nyare tider. Hvar och en, som söker en Präst-syftla, finner här uplysning om sina i Lagarne grundade rättigheter, och om de formaliteter han bör iakttaga; äfvensom de Ecclesiastike Ämbetsmän, åt hvilkas vård andras befordringsrätt är anförtrödd, komma at i denna Hand-Bok äga
en

en nyttig Handledare. Den är indelad i §§. för hvarje särskildt ämne.

Författaren är så allmänt känd för erfarenhet uti Ecclesiastike ärender, at hans blotta namn tillräckeligen ansvarar för Bokens värde.

Den är ock skrifven med grundelighet. Tillämpningen af Lagarne til hvarje förekommande fråga är enkel och redig. Historiska anmärkningarne äro väl valde och uplyfande. En billig medelväg är i akt tagen, emellan sednare tidens ofta öfverdrifna, ehuru til sin grund berömliga nit, at til upmuntran för Lärdom och Vetenskaper, alltid vilja uti Präst-befordringar framdraga de så kallade *skickelige*, på den vid Skolorne och uti Församlingarne trälände Prästhopens bekostnad; och en annan ännu sämre Befordrings-princip, at i Prästvågen icke erkänna någon annan förtjenst, än ålderns. Denna rättvisa opartiskhet är tillika med så mycken skickelighet ådagalagd, at Författaren säkert ej går miste om de för båda ytterligheterna intresserade partiernes erkänsla; emedan begge, vid genomläsande af denna Bok, lätteligen kunna tro sig hafva vunnit något af contraparten. Har hufvud-ändamålet af arbetet varit, at förvärfva hela det Svenska Prästerskapets allmänna tilgifvenhet, så lærer det icke vara förfeladt.

Men Författaren synes hafva haft en annan affigt, den vi önske måtte ernås: at nemligen, emot Förmäns sjelfmyndighet försvara den rätt, Befordrings-lagarne tillerkännt hvarje Ståndets medlem. Stadgade Befordrings-principer och en någorlunda likformig rättvisa vid deras tillämpning blifva troligen en nyttig värkan af närvarande Handbok, hvilken säkert lærer såsom sådan, vid alla Befordrings-frågor, hädanefter blifva nyttjad.

En fullständig Recension, af alt det Juridiska denna bok innehåller, skulle blott leda til dess affskrifning; men den innehåller äfven andra saker, som tåla, eller kanske rättare, fordra pröfning.

At sluta af berättelsen uti 15 §. om *Uppfostringen til Präste-Ståndet i äldre tider*, den Författaren finner förträfflig sid. 92 och i 16 §. jämför med *bristerna i upfostringen til Läro-Ståndet för närvarande tid*; börjar man misstänka Författaren för at vilja inskränka våra allmänna Skolor och Gymnasier til det enda ändamålet, at upfostra Präst-ämnena. Denna misstänka öfvergår til visshet, då man läser noten t) sid. 196 och följande. Författaren läser ej misstycka, at man, med fullkomlig öfvertygelse at Präste-Ståndet bör bibehållas vid dess billiga Privilegier, likväl ej kan underlåta, at betrakta dessa inrättningar under en vidträcktare och mera medborgerlig syn-punkt.

Om man med någorlunda upmärksamhet följer Historien af våra Uppfostrings-värk, läser man ej lätt kunna falla på den tankan, at Gymnasierne varit ämnade blott til Seminarja Ecclesiæ. Rätta anledningen til deras inrättande igenfinnes uti Riksdagen i Stockholm 1620, där Konung Gustaf Adolph enskildt til Biskoparne hemställde, at föreslå, på hvad sätt lärdom och kunskaper i Riket måtte befordras. Han yttrade därvid: "at han anslåg för et ibland de betydligaste fel, at Academi- och Skolorna voro illa inrättade: At förden skull få funnos skicklige til Prädikoämbetet; men aldeles inga til Ämbetsmän i Regerings-ärenden: At en del af Magistrats-personerne i Städerne voro så olärde, at de icke kunde skriva sina namn: at de Studerande hindrades af fattigdom och socknegångar, och undervisningen vid

"Aca-

Academien af för många ferier, samt däraf at Lä-
 rarne voro Präfter, hvadan undervisningen i Re-
 ligionen någorlunda kunde gå an; *men som Prä-
 sterne sjelfve icke förstodo hvad til regering eller
 borgerligt lefverne hörde, så kunde de icke heller
 lära det någon annan: At ehuru befvärlige ti-
 derne voro, var dock större brist på dugligt folk,
 särdeles i Krigsväsendet och Hoflefvnet, än på pen-
 ningar.* Biskoparne skulle därför förelä huru
 nödiga Kongl. Skolor och Gymnasier voro i Riket
 m. m. Kan man af alt detta sluta, at
 denne store och för Svenska Folkets uplysning ni-
 tiske Konung med de nye Gymnasierne endast, el-
 ler ens förnämligast, åsyftade Präste-Ståndets uphjel-
 pande? Kunde väl han eller någon annan rättvis
 Regent göra så betydliga och kostsamma inrättning-
 ar blott för Prästernas upfostran, och göra intet
 för de öfrige Ämbetsmän, som så väl behöfva kloke-
 het och kunskaper? Efter Påfve-väldets fall är så-
 dant icke tänkbart.

Gustaf Adolph var klok nog öfver sin fam-
 tid, för at vid dessa inrättningar icke affe enskilda
 te Stånds-interessen, utan allmänt gagn. Dets me-
 ning var at i flere landsorter öppna tilgångar til
 undervisning för hvarje hugad och skickelig Yng-
 ling, utan afseende på hvad egenteligit yrke han
 sedan ville utvälja. Valet fick bero af hvars och
 ens lärskilda lust och fallenhet, och borde således
 icke af sjelfva inrättningen eller af läro-metoden
 inskränkas.

Det är sannt, at de lägre Läro-verken anför-
 troddes åt Prästerkapets vård. At de därigenom
 förföllo til en mera inskränkt riktning, bevisar in-
 gen ting om det större ändamål, som med dem å-
 syftades, och borde åsyftas; men det bevisar myc-
 ket om de Ämbetsmäns begrepp eller tiltagenhet,
 F 2 som

som låto dem så förfalla. Vårt Fäderneslands, liksom alla andra uplyftare länders erfarenhet tyckes icke styrcka Författarens på sid. 505 yttrade tanka, at alla medel borde brukas, at förbinda Tjenstemän vid Informations- och Präste-Staberne. Sådane tankar komma nu för sent. Man önskar åtminstone blandning af Lekmän vid Informationsvärken, såsom nyttigast och säkrast.

Våra Skolor och Gymnasier skulle blifva oändeligen nyttiga, om undervisningen i dem återfördes til deras rätta föremål; och Herrar Biskopar, jämte alla öfrige Herrar Consistoriales vinna anspråk på allmän aktning och erkänsla, i samma mån, som de hvar för sig bidraga til denna efterlängtrade förbättring.

I de lägre Skole - Clasferne borde undervisas endast uti hvad man kan kalla kunskapernas första elementer, nyttige för alla Stånd. Christendomen, modersmålet, räkna, skriva, de aldraförsta grunderne af geometrien, ej flere, än dem et någorlunda redigt hufvud genast kan använda vid byggnader, jord-afmätningar, åtkillige handtverk, m. m. Se där de rätte Skole - Studierne, nyttige för Bonden och Handverkaren, äfven som för Präster och andra Ämbetsmän. Författaren erkänner ju sjelf, at många återvända utur Skolorne til Näringsständerne. Sid. 102. — För de högre Skole-clasferne, uti hvilka likväl inga andra, än de som ännas til Ståndspersoner, böra inledas, vill jag til lägga Latiniska språket, med dess Grammatica, jämte Historien och Geographien. — Uti Gymnasierne böra icke eller Ynglingars, för Vetenskaperne ännu icke nog bildade och stadgade, hufvuden öfverlastas med dessas djupare förråd; utan häldre i tjenlig ordning beredas, at vid mognare ålder kunna med lätthet och redighet fatta dem. Där tyckas Språ.

Språken, Latin, Grekiska, samt et och annat ännu lefvande, Historien, den lägre Mathematiken och Vitterheten, böra läras. Sex eller sju Lektorer vid hvar Gymnasium, just det nu vanliga antalet, äro för detta ändamål tillräckelige; och Ungdomen vunnne mycket, om den under yngre åren, då minnet är frikt och hogen underhålles igenom lydnaden, blefve lysfelfatt endast med dessa minnesvärk, som sedan förefalla ledsame och svårare, ofta aldeles förfummas til obotelig skada och hinder för framtida odling. Skulle icke denna Undervisnings-ordning vara tjenligare och af allmänne nytta, än at låta Goslar läsa Theologie, Philosophie, Physik, m. m. innan de i allmänhet känna sit eget modersmål, ännu mindre andra lefvande eller döda Språk? — Det är dock en sanning, at Gymnasierne på det sättet icke blifva endast Seminarier Ecclesie, utan nyttige Plantikolor för alla slags Litteratörer och för Ämbetsmän af alla Classer.

Författarens vackra och värdiga förslag til förbättring af närvarande tids Präst-upfostran, sid. 96 är emedlertid ganska antagligt, äfven med denna förändring vid Gymnasierne. At vid hvar och et af dem, igenom Lärarens frivilligt förökade arbete, äfven vinna et Präst-Seminarium vore utan tvifvel nyttigt; och jag tror icke, at Lektorernas möda, igenom nu upgifne arbets-föremål, skulle ökas, eller deras tid så uptagas, at de icke skulle medhinna Präst-ännens särskilda undervisning vid deras inträde i Ståndet, äfven så väl som nu för tiden. At åter invända och bevisa, det en Yngling med kunskap i flere språk, i Historien, Mathematiken och Vitterheten vore längre ifrån den för Präst-ämbetet erforderlige odlings-graden, än våra Djeknar nu för tiden äro; lärex näppeligen någon Biskop åtaga sig.

Förgäfves kulle Författaren söka försvar för sin tanka, om Gymnasiernes helgande til Präst-upfostran, utur någon befarad Präst-brieff, hvilket läsa-re kunna tro åsyftas uti noten sid. 196. Författaren erkänner, sid. 102, at den omtallda Prästbrieffen ännu icke inträffat. I et land, där Präst-fyslor i allmänhet äro de förmänligaste af alla ämbeten, lærer den icke eller lätteligen kunna inträffa. Lagen sä, J Ståndets Styresmän! at Ståndet igenom kunska-per och dygd återvinner den allmänna aktning, det stora anseende det fordom igenom vid-skepelsen och fördomarne åtnjöt: och de yppersta ämnen skola täfla om at blifva Ståndets medlemmar, i synnerhet om de yngre Prästernas, jag menar Adjuncters och Skole-lärares ställning ömare behjertades, och rättvisan ännu mera allmänt afgjorde befordringarne. — Skulle, sådant oagadt, Prästbrieff likafullt yppa sig, så kunde man kanske, genom ihopslagning af nära belägne Kyrkor, genom indragning af öfverflödiga Gudstjenster, så som Vecko-predikningar på Landet, Ottesångar, Aftonångar m. m. och genom flere Andelige Ceremoniers återvisande til Kyrkorne, at på Söndagen utöfvas, hvilka nu, då de, ofta tvärt emot deras ändamål, hemma i husen firas, fördubbla Socknebudnen och utan särdeles nytta uptaga Prästerskapets tid; genom alt detta, säger jag, kunde det stora antal Präster, man nu tror behöfvas, förmodeligen betydligt minska. — Härom kunde så mycket sägas, at ämnet värkeligen fordrar en särskild afhandling.

Hade Författaren hyft mindre inskränkt tanka om Skolors och Gymnasiers ändamål, så hade han förmodeligen icke blifvit förledd til den hårdheten, at ifrån undervisning i Skolorne vilja utslänga alla *harmunda*, eller på annat sätt i ansigtet

tet illa teknade, mycket haltande och snedväxte, i
 händerne ofärdige, af bråk besvärade, flammande,
 hårdt läpande, gnällande eller snastande, samt
 lungsigtige och til häl/an allför svage; blott för det,
 at de icke böra blifva Präster. Se sid. 143 not. n).
 Kunna då icke många af desse, oagadt mindre
 lycklig kropps byggnad, likväl hyfa en själ, ämnad
 til uplysning och värksamhet? Skulle därför nå-
 gon mennisko-vän vilja beröfva dem tilfällen til för-
 ständs-odling? Skyndom från detta ämne! I den
 stund, då dessa ord föllo utur Författarens penna,
 har han vilst icke ihogkommit, at de af naturen
 vanlottade, bäst behöfva erlettning genom upfostran,
 och at Läro-ämbetet är inrättadt til den lidande
 mensklighetens tröst och försvar.

I allmänhet yttrar Författaren ganska litet för-
 troende för våra Academier. Sid. 85 berömmes
 just den omsländigheten af upfostringen til Präste-
 Ståndet i äldre tider, at Academiske resor icke vo-
 ro befallte, för at från et vist ställe vinna förpa-
 sning til ansökningar om fyslör af hvad slag som
 helst m. m. Härvid kan anmärkas, at Academi-
 ske resor likväl föllan blefvo obelönte. — Ordet
 förpafsning smakar af någon bitterhet. Rec. tror ej
 at allmänheten föraktar de skickelighets-betyg, som
 Academierne utdela, och ännu mindre at den har
 skäl därtill. Sid. 99 afrådes ungdomen uttrycketi-
 gen at resa til Academien, för Präst-studier. No-
 ten o) tyckes vara mindre uplysande, än de fleste
 öfrige i detta arbete förekommande Hittoriiske an-
 märkningar. Ärke - Biskop Baazii betyg om Stu-
 denternas kunskaper, afgifvit i et Circular år 1680,
 betyder intet, när frågan är, at jämföra den skic-
 kelighet et Präst-ämne nu för tiden kan förvärfa
 vid Gymnasium, med den man skäligen kan vänta,

ta, såsom en följd af någon tids vistande vid Academien.

Då Academierne i Sverige kunna skryta af Professorer, som både innom och utom Riket äro kände för utmärkt lärdom, kan man icke föreställa sig dem i sådant lägervall, at det icke skulle löna mödan för en yngling, at där tilbringa någon tid. Det är sannt, somliga subjecter äro af sådan beskaffenhet, at de lära litet eller intet, ehvart de ock affändas. Men däraf, at någre komma från Academierne med ringa kunskaper, lærer man dock icke äga rättighet at sluta, det undervisningen vid dem icke är mycket vidsträcktare och fullständigare, än den möjligen kan vara vid Gymnasierne. Dessutom, då man ej vill inskränka de för en Präst nödige kunskaper innom något Theologiskt Compedium, utan billigt medgifver, at Prästen ej bör vara under sin tids allmänna Uplysnings-grad: så finner man lätt på hvad ställe en yngling bäst är i stånd at höja sig til den, om det är vid Academien eller vid et aflägfet Gymnasium. Exemplet, af *Nicolaus Canuti*, sid. 83 som under Gustaf I:s tid upfostrades i Skolor i Skara och Wexjö, då ännu ämtet Gymnasium i Riket fanns och Uplands Academie var nästan aldeles förstörd; och af Biskop *Terserus*, sid. 85, hvilken, ännu Gymnasist i Westeras, opponerade på Grekiska vid Synodus i Revel 1627, äro för gamle, at bevisa något. Frågan är om närvarande tids kraf. — Tilgång til större Biblioteker, tillfälle til umgänge med flere uplyste män, detta af alla tänkare så högt värderade medel til förståndets utvecklande, saknas oftast vid Gymnasierne. En yngling uti mindre förmånliga omständigheter, som aldrig kommer utur sin Provins, huru skall den bildas til et ämbete, som oftast fordrar mycken verlds- och mennisko-kännedom? —

dom? — Alt detta, och ännu flere skäl, dem rummet ej tillåter at upräkna, tyckes leda til den öfvertygelsen; at en Biskop, som önskar sig uplyste och nyttige Präster i sit Stift, gör bäst at förpassa sina Djeknar til Academien, och kan lofva de flesta forlönen vid återkomsten rikligen ersatt igenom höfsning och ökade kunskaper.

§. 17. Huru många Präster behöfas i hvar och et Stift? I Wexjö Stift, säger Författaren är för det närvarande 243 Ordinarie Ecclesiastike Syslor, hvilka befridas af 221 Ordinarier och 73 Extra-Ordinarier. Författaren anmärker, at Extra-Ordinarieerne utgöra, och altid i detta Stift utgjort, nära tredjedelen af det antal, som efter Stat fordras för alla högre och lägre Ecclesiastike Ämbeten inom Stiftet; men at likväl denne proportion icke torde i alla Stift vara antaglig. — Det hade varit nöjsamt, at i denna Handbok så se en tillförlitlig uträkning af hela det antal Präster, man tror vårt Fädernesland behöfva.

Författaren anmärker uti §. 54 om *Hj-Prädi-kanter*; at *ämbetsmannas-värdigheten för denna Corps något fallit hos Allmänheten*; och önskar, at detta måtte hjälpas. Ibland andra medel därtill anser han det vara tjenligt, at de fingo njuta någon skälig lön; och föreslår därtill Regements-Pastorernas löner vid Indelte Regementerna, *hvilka i fredstider lewa uti en onyttig ledighet*. Förslaget är billigt. Det enda man därvid torde kunna påminna, är, at desse Indelningar, såsom anslagne til Krigsmagtens gagn, borde användas på et sätt som kanke närmare öfverensstämda med Krigsmagtens verkliga behof af kunskaper och undervisning.

Uti 62 §. finner man åtskilliga förslag anförde, til förbättring af våra Städgar om Kyrkoherdars och andra Prästmäns tillättande. Biskop Ry-

delii, sid. 252 är vackert, och värdigt denna aktningvärda Mannen, men tyckes möta altför stora svårigheter. Prosten Trägårds, sid. 253 synes lika välment, men icke särdeles djup-tänkt. Författaren tillägger i en not därvid, at *den tanken, at fullmagterne skulle lösas i Consistorio, och mot förhöjda afgifter, var förträffelig för at förekomma alla hemliga umgälder.* Rec. inser icke, hvarigenom hemliga umgälder vid befordringar säkrare kunna förekommas i et Consistorio, än uti Kongl. Maj:ts Cancellie. Omdömet synes föga smickrande för det sednare. Men Författaren som self varit både Föredragande uti en Cancellie-Expedition och Ordförande i Consistorium, lærer bäst känna saken. — Måne detta omdöme kan äga något fint samband, med den nu för tiden så rörande berättelsen, om Biskoparnes fordna inflyttelse vid utnämningen til Regale Pastorater? Sid. 284. — Prosten Widéns tankar om Prästers examinerande och tillförordnande äro välgrundade, och förtjena at med någon jämkning efter Theologiska Vetenskapernas närvarande ställning allmänt antagas. — Han synes önska, at Prästerne måtte til kunskaper bildas vid Academierna.

Af alt hvad Författaren anfört om Ecclesiastike befordringar, är ingen ting mera nytt och märkvärdigt, än den tankan, at Biskops-Ämbetet borde öpet sökas. Sid. 424. Därtill, säger Författaren, *vore goda skäl at bruka. Hogen at blifva Biskop, är ganska hedertlig i sit ämne. Följd af egenskaper til Embetet, må den gerna vara uppenbar. Han gör då sin man mindre oro, än när han icke får upptäckas och icke kan döljas. Skött i hemlighet, kan han leda til mångahanda försök, m. m.* Detta är värdigt och väl tänkt. Smädelsen har i våra dagar uppletat åtskilliga Historiska märkvärdiga

digheter, om den så kallade *Biskops-sjukan*, hvilken visserligen icke befordrar Ståndets anseende. Denna ledfana sjukdom skulle helt vist röja sig genom mindre tätta utbrott vid öppna anförningar, än under täckelset af hemliga tillställningar.

Sid. 427 förekommer en oväntad underfökning om valet til Biskopar af skicklige män utaf Frälse-Ståndet. Då ingen Författning stadgar något om erforderlig börd för detta Ämbete, och man länge i vårt Fädernesland vid Biskops-ledig heter sett både *välborne* och *ärborne* män ihogkommas; så torde denna underfökning vara öfverflödig. Loflig klokhet och värkelig patriotisme undvika, i våra tider, alla dylika Stånds-frågor, tjenlige endast at underhålla hat och afund. At denna fråga 1720 varit väckt, är nu tämmeligen bortglömt; och at Herr Professor Malm på Göteborgs Gymnasium åter uptagit den, är altför otydligt. Til Biskopar böra väljas aktningvärde, dygdige, lärde, och i Läro-ämbetet erfarne Män. Af deras personliga egenskaper och frägd beror Ståndets heder väsendtligen, men icke af deras härkomst. — Författaren är förmodligen på goda skäl, ingen vän af det genom bördens fördomar gynnade Ståndet. (Jämf. sid. 152 följ. 291 följ. 435 not h); men han har kan hända någon gång förgätit, at man icke utan nog mycken svårighet skall förmå gifva dets anseende och inflytelse åt et annat, som också är åtföljdt af sina missbruk, också har sin förhatliga sida, och hvilket, med ännu några bibehållna charactersdrag ur forntiden, nästan ännu mindre, än det förknämde, harmonierar med Tidshvarfvets uplysning och lynne.

Uti den sistnämde noten synes Författaren icke obenägen at önska, det Biskoparne, nu som förr, måtte underflundom hugnäs med förtroende
af

af Civila, ja äfven Militariska göromål. Författaren tillåter oss förläkra, at allmänheten aldeles icke önskar detssamma. Saken är visserligen helt enkel. Det är icke Ståndet, som gör en Präst o-tjenlig til sådana bi-tjenster; utan erfarenheten har endast lärt, at anse all blandning af andeligt och verdsligt värde för olämplig och ofta farlig. — Det värsta är, at vår Kyrko-Lag uti Cap. 19. §. 22 visligen stadgat, at Präster ej skola många sig uti andre verdslige sysslor och handteringar, som them intet vidkomma, och them uti thesas Embetes förrättande hindra. Sid. 504 i denna Hand-Bok påminner äfven, at detta förbud uti Präste-eden finnes intaget.

Sid. 436 och följande heter det: *Biskops-Stiftet i Sveriget äro nu 14. — Man har smärningom kommet til detta antal, och i senare tider hafva Förslag upgifvets, dels til en bättre indelning af Stift, som äro, och dels til inrättning af et nytt. Frågan är icke utan vikt, och förtjenar upmärksamhet.* Författaren upgifver sedan i korthet hvad han har sig bekant om dessa Förslag, hvilka af Allmänheten lära vara mindre kände.

Det första igenfinnes uti Biskopens Doct. Dan. Juslenii 1744 til Konungen inlämnade Memorial i detta ämne, sid. 437. Det innehöll; at Biskopsfådet och Gymnasium borde flyttas från Borgo til Gamla Carleby, och Carleby Stift komma at bestå af Österbotten, Savolax och Carelen; at Åbo Stift, som den tiden utgjorde 118 Pastorater, Borgo Stift däremot endast 39, väl skulle förlora 30 Pastorater i Österbotten, men ock återfå 21 i Nyland och Tavastland; at hvardera Stiftet skulle innesfatta 2:ne hela Höfdingedömen, hvilket ledde til lätthet och reda för Ämbetsmän, m. m. Handel och näringar skulle därigenom uplifvas och dra-

gas från Ryska åt Svenska sidan, då Carelare och Savolaxare fingo anledningar til resor åt Österbot-
ten. Innom denna Provins skulle undervisnings-
tilfällen ökas och kunskaper utvidga sig m. m.
Memorialet *communicerades med Consistorierne i Åbo*
och Borgo. De förklarade sig vara af annan me-
ning, men på sådana skäl, som Biskop Juslenius
i et senare deröfver afgifvet betänkande fullkomligt
vederlagt. Sid. 438 not. k).

Författaren gör i anledning häraf skarpa, men
grundade anmärkningar. Utan all tvifvel, säger
han, var ämnet väl framställt, och Förslaget bygd
på goda skäl. Men Biskop Juslenius såg sakens
nödvändighet, nytta och möjlighet för tidigt. Der-
uti hade han orätt. En man af godt öga på saker,
måste äfven fåsta det på sin tids menniskor, och
aldrig tjuda til at uträtta något, som är fram om
hans tidvarf. Dock gifvas de fall, i hvilka det
kan vara en skyldighet, liksom det är en ära, at
misslyckas. Dermed skall man bereda framgång för
samma fråga under en framtida ställning. Den
följden kan man ännu vänta af förenämde Biskops
välgrundade, men uppehållna Förslag.

Landsbödingen i Uhleåborg m. m. Baron Joh.
Fr. Carpelan uptog samma förslag i et Memorial
til Konungen 1787. Hufvudsakeligen är han af
samma mening med Biskop Juslenius, men önskar
Biskops-Sätets flyttning til Uhleåborg. För saken har
han andragit goda skäl, hentade af Orternas belä-
genhet, bristande undervisnings-tilfällen i Finlands
bästa Provincer, näringarnas redan tagna gång el-
ler tjenligaste inrättande i den Orten, landsvägars
anläggning, m. m. — Såsom Torneå soknar, samt
en del af Torneå Lappmarker, hvilke nu lyda un-
der Hernöands Stift, hafva lika seder och tungomål
med Österbottningarne, och Gudstjänsterne hos dem
för.

förrättas på Finska Språket, så förmenar och B. r. Carpelan, at samma orter böra föras til det i Uhleåborg önskade Biskops-Döme. Visserligen är deri skäl. — Herr Baron har fullkommat sin uppgifna Plan med bifogadt Förslag til flyttingens verkställande, Consistorii och Gymnasti-Staternas förmerande, m. m. at allsammans kunna göras snarare med Kronans vinning än förlust.

Bergmästaren i Westerbotten, Lagmannen Herr Er. Rot. Printzsköld, heter det vidare, har i förnämde ämne äfven utmärkt sig med de omsorger för sin ort, til bemedlande af kunskapers utbredande, samt en nogare och jämnare Kirko-Byrelse, hvilka icke kunna blifva kände, utan at rättvisas med upmärksamhet och agtning.

Lagman Pr. inkom 1793 til Konungen med ganska uplysende uppgifter om Torneå-orten, och badade sig derifrån väg til fråga om et nytt Stifts inrättning i Torneå. Han ansåg Åbo Stift vara för vidlöftigt; och då Hernösands Stift var mer än 110 mil långt, kunde Westerbotten derifrån med skäl afskiljas. Til det nya Stiftet skulle höra allt, hvad nu innefattas inom Uhleåborgs och Westerbottens Höfdingedömen.

Grundligen bevisar Bergmästaren behofvet af et större Läröverk, och af et Consistorium i Torneå. Det samma kan icke med någon billighet bestridas. — För sin egen del, tillägger Författaren, at denna Stifts inrättning lärer vara oumgämgelig, om omsorger och kostnader, som användas för Ecclesiastique-Verket i Lappmarkerne, skola leda til önskadtt ändamål. — Förslaget är redigt uttänkt och väl utarbetadt, samt åtföljdt af tydliga calculer för de sökta Inrättningarne. Detta förslag är visserligen icke mindre märkvärdigt än de öfrige. Rec. inser nyttan och nödvändigheten af et större Läröverk i We.

Westerbotten; men är böjd at icke anse et nytt Biskops Ämbete i Torneå för aldeles lika növärdigt. Skulle icke et Gymnasium kunna vara godt, äfven utan Biskop på stället? Gese Gymnasium, som Lagman Pr. föreslår at flytta til Torneå läser nu vara et af de bättre i Riket, och styres likväl af Ärke-Biskopen i Upsala.

Författaren har ingen ting nämt om et nytt Biskops-ämbete i Dalarne. Inkomsten af Lexands Pastorat kunde ju ansås til Lön och underhåll för en Biskop i Fabiun? Författaren nämner i en not sid. 406 at flyttning til Lexand skulle göras med förmöhn från de fläste Biskops-Syslor i Riket.

§. 92. Afschandler Ärke-Biskops tillfättning och insigning. *Fråga*, säger Författaren sid. 455, kan vara, om icke en Ärke-Biskop i sit Ämbete må högtidligen inställas, och om denna Act icke tjenligen kunde förrättas af Konungen Sjelf. Jag upptager den icke, men jag berättar endast, hvad en värdig Lärare inom Svenska Kyrkan tänkt och skrivet, att härvid kunna förekomma. Denne Lärares, Prosten Doct. Gottmarks, Afhandling är ännu icke tryckt. Den skall angå Kyrkans och Verldsliga Statens förhållande til hvarandra. I den samma lærer önskas; at Konungen på allmänt Riksmöte ville hålla Universal-Visitation och undersökning om Religions-tillståndet i hela Riket, och af alla Biskopar, så väl som andra Styresmän, fordra redo och räkning; hvarefter dessa rader följa: En annan förvättning är, at göra Kyrko-Författningar; en annan, at inställa de högre subordiner de Styresmän öfver Kyrkan i sina Ämbeten; en annan, at på allmänna Riksmöten och eljest göra föreställningar, rörande Religionen. Som nu alla Solenne göromål fordra mer eller mindré Ceremonie, så torde äfven wars tjenligast at Konungen förrättade desse Ecclesiastique
För-

Förrättningar uti en drägt, som vore efter dem passad, och skild från den verldsliga. Hvad värkan på Christeliga Underfåtares hjertan skulle icke det göra, at se deras Konung omedelbart och med egna personliga förrättningar nitälska för Religionen? Utan tvifvel har en Könungs nitälskan för Religionen en god värkan på Christelige underfåtares hjertan; men hvad har väl hans drägt härmed at göra? och hurudan skall den inrättas, för at vara skild från den verldsliga? Männe Prästerlig? Sveriges Konung i präst-drägt!! Kanke äfven med de drägten ofta vid förrättningar åtföljande åtbörder af ödmjukhet och andelig fattigdom? *Rifum teneatis amici!* — At sluta af de anförde raderne ur den *värdige Lärarens* Skrift, lærer hela Afhandlingens första värde och lycka bestå däruti, at den ännu icke blifvit tryckt.

Sluteligen, i fall någon skulle mistycka de erindringar man trott sig böra göra vid de grundsatser Handboken här och där tyckes röja, får Rec. försäkra, at han, enligt företalets föreskrift, uppehållit med sit omdöme; til desz han läst af handlingen fullt til slut. Detta beting är billigt, men det kan icke förekomma alla granskningar; ty mången läsare gör sig et nöje, äfven som det är en pligt, at pröfva allt och behålla det godt är.

Bn . . .

11. Journal för Präster. Första årgången. Första häftet. Linköping, 1797.

Man har på goda skäl anmärkt, at Medborgerlig Uplysning sällan varit älskad, sällan varit tillåten, och ännu mindre ofta varit understödd och fortplantad, men deremot icke så sällan blifvit tent

rent motarbetad, af Folkflagens Styresmän: en lika, ja til alla delar lika obenägenhet eller färdiga eller overksamhet eller ren fiendskap har man i flera tidevarf tyckt sig förmärka hos det Andeliga Ståndet, antingen för allmänt Ljus, eller för det enskilda, som visat sig, för at ur Gudalåran förjaga vidskeppelse, mörker, fördommar, och den andeliga herrsklyfnadens uppfinningar. Bägge desfa arter af nitälkan, hafva visat sig i skepnad af förmynderkap för menniskor; bägge hafva under täckemanteln af allmänt och enskilt väl, sorgfälligt gömt sina egna, mot allmänna välfärden rakt fridande affigter; bägge hafva, merändels hand i hand, framsträfvat till ändamål, hvilka de, enligt häfdernas gemensamma vittnesbörd, icke sällan uphunnit, nemligen människoslägtets förtryck och förblindelse. När man då, under denna allmänna och beklagansvärda verksamhet at skada, någon gång sett företag af motsatt art, företag som icke tvätydigt bevitnat affigternes renhet och förståndets Ljus; har väl det urgamla förtryckets, den rotfästade förvillelsens hemliga ovilja eller uppenbara fiendtlighet alltid fökt mistyda affigten, fökt motarbetet, bemödandet, klandrat, svärtat, smädat, förutsagt Staters upplösning och Religionens undergång, under det at Staternes beständigt tillvuxit i trefnad och styrka, och Religionen upstigit til nytt ljus och sann välgörenhet. Likväl hafva människoslägtets, eller enskilda Folkflags, eller enskilda ständs välgörare och upplysare altid i det egna, och merändels i det allmänna Förnuftets bifall, och af de verkningar som förr eller sednare visat sig, njutit en belöning som fullt ut svarat mot deras dygd och möda.

Hvar och en Läsare med upmärksamhet och välvilja, skall snart finna at desfa anmärkningat helt

naturligt upkommit i anledning af det arbete, af hvilket vi här företagit oss, at inför allmänheten framlägga en hastig öfverfikt. Dets Utgifvares grundsatser och affigter skulle näppeligen kunna uttryckas värdigare, beständare och vackrare, än med deras egna ord. "Människofnillets naturliga verksamhet", heter det i Företalet, "mera allmänt väckt i närvarande Tidevarf, än någonsin tillförene, tycks hata alt tvång, afskudda alla fjättrar, vända sin fria rörelse åt alla ämnen, förälska sig i sina underökningar, och icke tillfredsställas af det halfva ljus, som forntidens dels förgättna, dels misslyckade mödor mäktat utbreda. At vilja hämma farten af denna verksamhet, vore lika oklokt, som omöjligt: vishetens enda bemödande bör blifva; at gifva den sin rätta riktning. Sauningen älskar at pröfvas; den vinner af underökningar. Desä blifva nödvändiga, blifva viktiga, i samma mon, som ämnena äro det, och som kallfinnighet derför, eller rotade förvilleller deri, kunna hafva en större verkan på människelägtets lugn och lyckalighet. Af denna natur äro de Theologiska. Det tillhör den Evangeliska friheten, det ägnar den Kyrka, som från sin driftighet at krossa et hatadt ok, härleder sin upkomst och sit anseende, at äfven inom sig, ej ikydda en Påfvisk lydriad, at älska ljuset och understödja de bemödanden, som göras till desä allmänna utbredande. Väre Trosförvandter i andra Länder hafva berömligen börjat at bidraga dertill: hvarföre längre underlåta at draga frukten af deras nyttiga arbeten, och at dertill lägga resultatet af våra egna forskningar. Det är för desä ändamål, som närvarande *Journal* är inrättad. Det vore en orättvisa mot allmänna Vettet i vårt Fädernesland, och emot det Stånd, hvars närmaste förbindelse det är, at förvärfva rena religionens

ligionsbegrepp, och at lika rena meddela dem at andra: det vore et misskännande af den segrande forskningsandans kraft, at tro den tyfnad, som hitintills hos oss i desfa ämnen iakttagits, härröra af andra orsaker än de vanligaste, brist på upmuntran och tillfälle at yttra sig." — Vidare: "Et enda inkast, som kunde göras emot närvarande Förfök, förtjenar at allvarligt befaras; det, som hämtas från desfa ämnens grannlagenhets Farhogan at tänka i *Theologiska* ämnen, är likväl lika barnlig, som ogrundad. Den är hädisk mot det Välföende, som nedlagt hos människan förmåga dertill, och hvars allmänna bud det är: *Ransaker Skrifterna*. Det är visserligen för Religionen den mest förnedrande fördom, at tro det hennes grunder kunna något förlora af en närmare granskning. Nej, denna granskning befäster dem. Och äfven med förutlättande af en möjlighet at misstaga sig — och huru mången har det icke händt, äfven under et redligt bemödande at upptäcka sanningen? — är det ju af yttersta vigt, för hvarje bättre uplyst Lärare, at rätta den förvillade och at, ifrån det fanna ljuset, söka leda et ännu klarare sken, och således bereda världen en ännu renare dag. Religion förlorar visserligen mindre af Tvisflares inkast, än af den Okunniges räddhoga och maklighet: lättfinnigheten, som tänker intet, eller tänker med en förvillande klyftighet, är visserligen för henne en farligare fiende, än det forskande Förfök, som pröfvar. Om den christna Kyrkans lärobegrepp ifrån Christi tid förblifvit de samma, så ägde ordet *Kättare* ingen mening; så hade *Kyrko-* och *Lärdomshistorien* inga *Concilier*, inga *Mäns Beslut*, ingen *Reformation*, inga *polemiska skrifter* at upvisa. Det är då en sanning, at våra *Dogmer* kunna antaga förändringar, efter de

verkeligen antagit dem? - - . Vidare: "Erkännom det till filosofiens heder: hon har lärt världen skilja galenskap och mörker ifrån sanning och ljus: menckliga dikter, från en högre vishets bud: svärmeriet som jollrar, från Andakten som tillbeder. Hon har igenkändt läro-fäternas gudomliga ursprung, i deras renhet, nytta och redbarhet; i deras tydliga verkan på människollätets förädling och lyckfälighet. Exegesen, uplyst af denna fackla, har gjort hastiga framsteg. At en förbättrad Bibeltolkning är nödig, behöfver intet annat bevis, än den skiljaktighet deri, hvars verklighet ej kan sättas i fråga: at närvarande tids tolkningsfätt måste taga företrädet för forntidens, är till en början åtminstone i hög grad troligt. Munkedikter och Scholastisk philosophie hafva tyttat: vidkeppelse och fördommar äro störta: Människorna hafva gått från ord till saker: philologien har hämtat nytt ljus från en utvidgad språkkunskap, från resor och upptäckter, från en mängd vetenskaper, med hvilka den är systerligt förenad. Hvarföre skulle vår tids Philologer, ensamt skumögde midt i Ljusets tidevarf, ej se lika långt eller längre än våra fäder? Hvarföre skulle vi tillsluta ögat för et klarare ljus, och ej känna våra egna fördelar? Eller var en så ovillkorlig ofelbarhet, en så uteflutande fullkomlighet i insigter, forskningsstyrka och kringhugfan endast våre förfäder förbehållen, at all möjlighet af något ytterligare, bättre, renare, naturligare och således sannare, är deras efterkommande aldeles betagen?"

Med sådana grundsatser hafva detta arbetes Utgifvare framträdtt inför Allmänheten. *Et enda* af våra Stift lyser således med den icke tvetydiga förtydjning, som åtföljer bemödandet för vett och förnufts odling. At detta företag måtte vinna framgång,

gång, bära frukt, mötas af bifall och upmuntran, förtäffas med oförtrutenhet, blifva en föresyn för Svenska Kyrkan, skall vara hvarje fördomsfri Tänkares, hvarje uplyft menniskoväns varma önskan!

— Nu till egentliga innehållet af denna Journal.

Första stycket, om *Läro-Ståndet* är utdraget ur C. F. Sangerhausen, *über den geistlichen Stand*, Berlin 1790. Det afhandlar egentligen Laroståndets anseende. Hos en allmänhet som nyligen emottagit öfverfäntningen af Spaldings förtäffliga arbete, lärer denna lilla Afhandling icke vinna betydlig upmärksamhet; men den innehåller dock fanningar, hvilka väl framställde, icke kunna för ofta uprepas. Författaren börjar med den frägan: *Männe väl Läro-Ståndet kan ha'va förlorat sitt anseende, i den mån, som många offentligen beklaga, och hvar öfver flere i hemlighet sucka? Han vill icke tro det.* Sedan Prestförliga kunkaperne blifvit vidsträcktare än förr, bör man snarare förmoda att Ståndet vunnit hos alt uplyft folk. Han medgifver; att den *dunstkrets af helighet, som i förre tider omgaf de andeliga, är nu mera försvunnen: att vid åsyn af en sådan Person, frågar världen efter klokhet och duglighet, efter hufvud och hjerta; m. m.* Ståndet synes således i visst anseende hafva något förlorat. Detta tillskrifver Författaren uplysningens tillväxt. De Andelige hafva äfven härtill helfve bidragit, när de antingen velat anses såsom *Öfverste-Präster med Påsvikt välande, då likväl världen icke erkänner någon annan magt, än den öfvertygande sanningens; eller tillåt sig fanatiskt och pietistiskt vanvett, eller genom alltför strängt undvåkande af sällskaper, förfämnat deras seder och charakter; eller ock, när de inför en uplyst allmänhet någon gång icke förskämt under deras sida klädedrägt dölja okunnighet och lastbara*

böjelser. — Här frågas sedan, om Guds, människo-slägtets, och Andeliga Ståndets sak förlorat igenom ofvannämnde verkan af allmännare uplysning? Författaren bevisar motfatten, och yttrar sig, att Andeliga Ståndet är ifrån förmenie Präster förvandladt till erkände lärare af dygden. Det fortfar, säger han, alltså at vara, hvad det efter sin första inrättning var och efter sin bestämmeelse bör vara, et Stånd, at hvilket människors högsta sällhet är anförtrodd, et Stånd, det Konungar lära sinna oombärligt, de förståndiga ärevärdigt, och ej en gång sjelfva därén föraktligt. Efter denna inledning nekar författaren att det vore råddigt, nödvändigt, eller ens möjligt att återställa det Andeliga Ståndets fallna heder. Så hårdt detta låter, så sannt och så rättvilt är det likväl, när man ihågkommer at Ståndet förlorat endast det slags lysande anseende, som aldrig var byggt på Lärarens personliga egenskaper och inre sanna värde, utan blott på fördomar och utvärtes pragt. Han drager deraf denna practiska slutfats, den han såsom en förmaning vid Afhandlingens slut meddelar Prästerskapet: om *J* ären försedde med kännedom af verlden och människor, jämte flera nödige insigter, utmärkte genom förstånd och rättsinighet, omgjordade med klokhet och återhåll; om *J*, ädle utan högmot, beskedlige utan krypande ödmjukhet, ståndaktige utan stöj, fördraglige utan liknöjdhet, såsom Predikanter i Kyrkan, såsom Lärare i Scholan, såsom rådgifvare i Samhället utspriden sanning och dygd, bilden ynglingen, undervisaren mannen, trösten den gamle, samt utbredden sanna lyckalighet öfver edert tid-hvarf, så at Regenten har at tacka eder för sin trygghet på Thronen, Landtman för sin husfrid, och hvar och en förnuftig för konsten at lefva dygdigt och roligt dö; så kunnen

nen *J* utan fruktan låta världen döma öfver edert
Stands värdighet och ära. Sid. 26.

Andra Afhandlingen, om *Predikningars ringa
värkan*, och huru de kunde blifva fruktbarare, är
tagen utur Pastor Dapps företal til första årgången
af dels *Predigten* m. m. Berlin 1793. Mange Läjä-
re torde finna den samma föga grundelig, och högst
fattig på nya tankar eller syn-puncter. Den tre-
dje däremot, som innehåller några *anmärkingar
öfver bälsta inrättningen af en Cateches*, och är hem-
tad utur *N. Journal für Prediger*, V. B. IV. St.
1792. är oagadt sin korthet verkligen märk-
värdig. At Sedoläran i hela sin vidd bör fram-
ställas uti sådane Läroböcker frammanföre tros-
lärorerna, hvilket äfven Luther synes hafva ålyftadt,
då han i första Hufvudlycket afhandlade Tio Guds
Bud, är en på ljus och ordning ganska fruktbar
tanka, som hade förtjent, at ännu närmare utvek-
las. — Fjerde Afhandlingen om *uphovet af vä-
ra Bibliska Prediko-Texter*, röjer en Författare
som förtår, at genom Kyrko-Historien uplysa vig-
tiga Ecclesiastiska frågor, och som med grundelig-
het och lärdom sjelf kan rådfråga de rätta källor-
ne. Han visar at de hos oss ännu vanlige Sön-
och Högtidsdags-Texter, äro til allmänt bruk in-
förde af Gregorius Magnus, och således antagne
juft vid den tiden, då okunnighetens mörker redan
börjat hemsöka Christenheten; at nitiske Lärare,
och ibland dem Luther sjelf, redan längesedan in-
sett det skadeliga tvång, som igenom desia Texter
var lagdt på Predikanterne, at flere yrkat deras
förändring eller afskaffande; och nämner til slut,
at detta synes efterhand i flera Protestantiska för-
samlingar med framgång verkställas. Hvad böre
icke vi dertfore kunna hoppas?

De tvänne siffa Exegetiske Afhandlingarne äro korte, och kunna i anseende til ändamålet af närvarande Recension och de Läsare vi vänte ofs, icke här pröfvas. Vi vele blott förfäkra, at ingen kännare skal neka dem sit bifall.

Efter afhandlingarne följa Recensioner af Moris *Epitome Theologiae Christianae*, Schulers *Historiska Afhandling om Prediko-smakens förändringar, i synnerhet bland Protestanterna i Tyskland*, 3 Deelar, Halle 1792 — 94. 8:o. — Aug. Herm. Niemeyers *Hand-bok för Christliga Religions-Lära-re*. Halle 1792. (En sednare Edition, med betydliga tilökningar äges redan i Sverige.) — D. Fr. Münters *Magazin för Nordiska Kyrko-Historien*. — Th. Doct. Prof. Tingstadii Prof. öfversättning af Job. — Om Journalens Utgifvare fortfara af til ämnen för recensionerne, altid utvälja så nyttiga och förträffliga arbeten, så blifver denna Artikel visserligen icke dels minst vigtiga del.

En klok handledning för unge eller mindre kunnige Predikanter synes vara et af Prästerskaps mest tryckande behof. I et land, där ingen anstalt är gjord för undervisningen uti konsten at predika; där få duglige skrifter öfver detta ämne äro gängse; där de, af hvilka den yngre kunde begära eller vänta råd, icke altid äga den smak och bildning vår tids uplysning och tänkelätt fordra; där böra uplysfande Homiletiska utkast med glädje emottagas. Utgifvarne af Journalen hafva sett denna Prädikanternas ställning, och visa sig beredde, at underhjelpa dem. Saken har mångfaldiga och stora svårigheter. Allmänna smaken är ännu icke stadgad. Den ena önskar en alvarsam grundelighet, som med en jämn Logisk gång, endast öfvertygar förståndet; den andra begär berättiga och rörande vänningar, som skola tala til
hjer-

hertat och upväcka lidelser. Den ena ålägger Predikanten at utveckla och bestämma Religionens tros-läror; den andra anser predikningar ämnade blott at väcka en liflig och verksam hugkomst af förut kände sanningar, utaf hvilkas efterföljd människans dygder och sinnesstyrka bero. Denna siffa skiljagtigheten är den vigtigaste, då utkastet til Predikan skall upgöras. Blifva ämnet och uppställningen Dogmatiske, så skall det förkastas af alla som tro sig af Catecheser eller Läroböcker vinna tillräckelig uplysning om Systemets grundsatser; blifva de åter Moraliske, hvilket lærer vara enligast med ändamålet af allmänna Gudstjensten, så skola många, af sina speculativa underökningar och positiva satser intagne, bäfva för renlärigheten, och misstänka Predikantens tankar om hvarje läro-punkt han icke vidrört, så snart den kunde äga någon gemenskap med hans ämne. Vi önske at Tidehvarfvets ljus måtte förekomma alla sådana vrånga och otillbörliga omdömen öfver närvarande Homiletiska Utkast. De valde ämnena äro alle af vigt. På 21 Sönd. efter Trefald. föreflås den frågan: *hvad kunna Husbönder och Tjenstefolk rättmätigt och billigt fordra af hvarandra?* Man kunde vid detta utkast önska, at skillnaden, som göres emellan rättmätig och billig fordran, ägde mera Logisk sanning och noggrannhet. — På 26:te Sönd. efter Trefald. — *Jesu undervisning om det tilkommande lifvet.* Den lilla Polemiska trophean emot Judarne, hvilken i början, såsom kanske mindre nödig, stöter ögat och tankan, utvecklas sedan förträffligt, och användes emot dem i Christenheten, som tro sig äga uteslutande Privilegium på Saligheten. Detta utkast är, igenom en beständig tillämpning af läro-satser til vårt moraliska förhållande, och igenom fundera och rena tänkesätt,

et värdigt mästestycke. — På Juledagen, — *af sigten med Jesu ankomst på jorden.* Den igenfinnes, läger Predikanten, uti Änglarnes loffång: *Ära vare Gud i högden, frid på jorden, människorna en god vilje.* Detta är redigt sedt under flera och rika syn punkter. — På 4:de Bönedagens Text Pl, 57. v. 2. — *En Christens förtröstan til Gud, 1:o til des grund, 2:do til des sällhet.* Et rikt ämne, som aldrig nog värdigt och öfvertygande til mensklighetens tröst kan föreställas?

Journalen slutar med några strödda litterära och Historiska underrättelser. Den mest oväntade ibland dem torde vara den namnkunnige Prof. Kants härkomst från Linköpings Stift. Frågan läser ännu vara oafgjord: men om den här yttrade förmodan skulle beännas ogrundad, läser väl icke Stiftets anseende härigenom mycket förlora. Vigtigare och ganska märkvärdigt hade det varit, om denna djupa Tänkare inom Linköpings Stift fått sin litterära upfostran. Den jord som föder snillen, är mindre at afundas, än den, hvarest inrättningarne bidraga til at utveckla deras egenskaper, och författningarne tillåta dem at uplysa menskligheten.

T . . h.

22. *Philosophiskt Försök at utur Menniskans egenskaper utröna ändamålet hvar til Menniskan är skapad; samt at utur Djurens egenskaper utröna ändamålet för Djuren af Magnus Blix, Häradshöfding. Uppsala, Edman, 1797, 8:o 173 s.*

Herr Blix, Häradshöfding, som för få år tilbaka författa gången visade sig på den Autorliga Skå.

Skådebanan, har genom desto flitigare uppträden sedan sökt at underhålla sin hågkomst hos Allmenheten. *Jordbruket, Financerne, Politiken, Historien* och senast *Philosophien* äro de ämnen, hvori han aufett sig kallad at undervisa. Någon skall, med denna underrättelse, må hända redan vid genomgåandet af den ofvan anförda ordrika Titeln, förundra sig öfver så vidträckt sakkunskap, och så liten kännedom af språk och styl. Men den, som utan at stanna dervid, blott behagar sträcka den ringaste pröfning til selfva skrifterna, skall snart, som jag förmodar, finna i dem den fullkomligaste jemförlighet emellan de begge nyförelästa egenkapen.

Antalet, och den tätare följaktigheten af dessa arbeten, vittna oemotfögeligen at Hr B:s skrifter ibland ofs icke sakna läsare. Man kan ej neka, om man ockfå gerna ville, at en ibland dem gått ända til *tredje upplagan*. Ibland den större mängd hågade köpare som detta förutsätter, torde dock, en enda liten Clafs böra för sanningens skull, undantagas: den synes utgöras af sådana som älska at finna, i böcker som angå Rikshushållningen, erfarenhet och mogen öfverläggning; i Historiska och Politiska skrifter, sanning och oväldighet; i Philosophiska, kännedom och tankeföljd, och i alla tilhopa, skrifartens värdighet.

Hr B:s första Skrift, *Svenska Jordbrukets Historia*, har funnit motfägar, dels i anseende til principen, (hvilken i sanning kunde synas tagen ännu mera til andras förmån, än til selfva Jordbrukarens) dels äfven i anseende til vissa uppgifters riktighet. Til detta sednare slags Critik har Hr B. grundeligen svarat genom liknelsen om vågon, som på en väg söker upphinna sin föregångare; det måtte ske dervid, heter det, at han fört får
ha

honom i sigte bakifrån; hvilket skall hafva händt Hr B., enligt hvad han self yttrar, med det ämnet han afhandlade. Dernäst påminner han at just sådane anmärkningar (emot goda bakvända afhandlingar) gjordes också i Frankrike korrt före Revolutionen; hvadan han synes likasom frukta hos sina granskare någon trolös affigt emot det allmenna lugnet, och affkräcker dem med Polens öde ifrån vidare påminnelser.

Skriften om *Financerna* har blifvit granskad i en ferskild afhandling, och så långt vid en hastig läsning kunnat dömmas, med en grundlighet och en tilbörlighet af skrifart, hvilka ännu mer än selfva stridigheten i meningar, göra denna afhandling til en verkelig motfats af Hr B:s arbeten.

Boken om *Sveriges Statshöfningar och Hushållsanstalter ifrån år 1720 til år 1792*, är ibland alla Hr B:s skrifter, likasom den vidlöftigaste, äfven den mest kringspredde och i fanning den merkvärdigaste. Den innehåller, utom en Critik öfver 1720 års Regeringsform, en slags Riksdagshistoria för sednare tider, starkt späckad med Hr B:s egna speculationer i några mål af den allmenna Hushållningen. Jämte alt detta, innehåller denna bok ännu många flera ferskildt anmärkliga saker; såsom, för at exempevis nämna några deribland: vissa til sak och uttryck, i det minsta sagt, högstvägade omdömen öfver en nyss afleden Svensk Konung; flere påminnelser vid eller mot billigheten af Carl XI:s bekanta Reduktion; Rysslands Garanti för 1720 års Regeringsform, öfver alt anförd såsom en afgjord och oförneklig sak; bevis at Svenska Adelsn jord är af all jord i Riket den mest betungade; och utom mycket annat af samma beskaffenhet, sluteligen äfven en liten Satirisk jemförelse emellan de fyra Riks-Ståndens rättigheter, hvilka

hvilket ämne likväl i fanning tyckts fordra et något olika behandlingsfätt.

Det heter, i denna jemförelse, om likstolen som för begrafningar tilkommer Prästerskapet: at denne grofve betalning tages, fast än Prästen för sin tjenst viss lön njuter. — Och längre fram: Olycklig den Lekman som skulle bjuda til at här vandra i den ostraffelige Abrahams spår och self begrafva sin däjeliga Sara. — Vidare: och om undantag i begrafnings och likstolsrättigheten, såsom til exempel, i händelse af sjelfspillingar: Ehuru rörande tilfalle, det här vore för en anderik men at, vid denna uslings graf, varna sina kära Åhörare från djefvulens försät och list, hafva dock Lagarne beslutit i 13 Cap. M. B. at straffa en död kropp för det brott han begick å den tid den var lefvande, och derfore, UTAN ÅTAL AF PRÄSTERSKAPET, här lämnat begrafningskyldigheten åt Rackarn. Jag känner, fortfar Autor vidare, och i anledning af Prästerskapets boställen, Jag känner inga flera warelser i Sverige än Stararne och Prästerne som äga nästen utan at bygga dem. Spilkråkan timrar åt de förra och Församlingen åt de senare.

Man torde väl näppeligen hafva sett någon sin tilförene, i et offentligt historiskt arbete, eller någon annan skrift, et helt Riksstånds rättigheter med sådan styl afhandlas. Men jag har trodt denna lilla profbit behöfvas för at såsom en tjenlig inledning bereda läfaren til det påföljande.

Det är i företalet til Andra Delen af detta Arbete, hvilken begynner med Konung Gustaf III:s Regeringstid, som Autor yttrar sig på följande tåmmeligen oförväntade fätt:

Om erkänslan obestrideligen är berättigad at med strida tårar fukta det nyss upkastade stoftet åt quarlesoorna af en vårt Slægtes krönta Vålgörare, —

sa

så är förmodligen vid befrielsen från en plågåre ingen viss termin bestämd eller utskakat bakom Konunga-grafven, för oskulden at få Jucka, och för den quäfsda Samfunds-Dygden at få draga andan at sig Hvarföre skulle man då icke beskrifva Gustaf IIIs ur minnet medan det är friskt. — Man studfar tilbaka vid denna strophe; och man har rätt at göra det. I fall Hr B. trodt at under dessa begge motfater finna för sin kända välmening en skärm emot vådliga tydingar, så känner han illa naturen af den Rethoriska figuren han nyttjat. Det gifs ingen Läfare och ingen Scribent, som ej skall säga honom, at denna phrase, för at kunna försvaras inför hvad slags domstol det och vore, vitter eller borgerlig, måste nödvändigt helt och hållit omvändas. Skulle han ej hafva vetat, at i alla sådana motfater, innehåller den sednare alltid sjelf a tillämpningen? Det är vifst här, om någonsin, som man bör hoppas at Hr B. sett sit ämne, eller sin tanke, bakifrån. Jag skall ej tillåta mig någon annan anmärkning öfver detta ställe. Se här en och annan af de strida tårar, hvarmed Hr B. 1795 fuktade det nys upkastade sloftet at qarlesvorne af Gustaf III.

II D. P. 220. . . . Kung Gustafs myckna Snille passade icke at hans vunnmätiga Rike. Hans Regering kommer och verkligeligen för Esterverlden at lik/som föreställa cavaladen af en för stark Ryttare på för mager och mattad häst. Både Ryttare, och manoeuver och spärrar äro försvarare at hästen, fastän hästen har mera eld styrka och istadighet än Rytaren förestälde sig. Och härigenom händer, at hästen cabriolerar. Och knäcker Ryggen. Första tären.

Nej, Gustaf d. III hade bordt få vara Frankrikes Konung, i Ludvig d. XIV:s ställe. — Men jag

jag ber Hr B. hvarföre borde han icke så gerna så vara Sveriges? Jo, heter det: — — Sverige hade väl då måst sakna en Konung af ovanligt stora egenskaper och med honom en hel hop af sin nu ägande prydlighet, — men hade förmodligen tillika varit af med alla sina trestags Riksgäldsredlar, och en stor del af sin utländska skuld. Andra tåren.

P. 218. beskriver på följande sätt en del af dessa stora egenskaper, och deribland i synnerhet Konungens nyls berömda myckna Snille. — — om man betraktar at de saker för hvilka K. Gustaf kom i mästa ropet, voro dristigheter, som aldrig så många i rad hafva lyckats för en och samma Konung, så lærer icke nekas, at om en viss hetta icke inledt hans motparti i oförsigtigheter hvarigenom Konungen just i sakernas Crisis fick tillfälle at gå litet längre än han när sin själf hade vågat hoppas; så torde mycket af Konungens nu erkända Statsklohet hafva hos efterverlden kommit i stark fråga. Och hvori bestod väl K. Gustafs Politik? Kanste i någon långt uträknad plan? Kanste i sammanbindandet af en mängd förefeddä händelser, hvarvit Konungen hade lika som själf, lös och nyckel? Nej tvertiom. Ingen ömsade oftare planer och systema, och Embetsmän och Regeringsformer än Gustaf III. Hans hela konst bestod i en viss snabbhet at betjena sig af tillfällen — at alltid gå en ny väg hvar gång han fick en ny utsigt — Och i hela hans Rike fans ingen enda orsak til hans inrikes mäktighet. Och detta verkmedel skaffade han sig visst icke själf, utan lyckan skaffade honom det. Tredje tåren.

P. 216. innehåller på samma sätt en liten målning af dessa egenskaper, fastän mera vänd at den moraliska sidan. — Det såg ut som K. Gustaf icke var nöjd at blott och endast njuta — som han icke var tillfreds derest hans njutande icke blif väl synligt.

ligt. Han ville liksom skundeligen visa Soenkarne at de nu styrdes af en Konung som icke berodde af sina Ständers Stats-regleringar. Fjerde tåren.

P. 265. framställes åter et litet drag af dessa stora egenskaper i Regeringsvägen. - Det säg dock ut såsom K. Gustaf i början af sin regering ernade göra något för Åkerbruket. Han tog dertil två steg:

Det ena.

At han — til Jordbrukets och Slöjdernas hjälp!!!
— inrättade WASA-ORDEN!

Men jordbrukets och slöjdernas sjukdom bestod i VANMAGT, och denna sjukdom kunde Wasa-Orden tecknet ingalunda curera. Wasa Ordens rätta ställe blir alltså ibland de många prydligheter som det Svenska Leyonet i K. Gustafs tid fick, då det dagligen gick til hofs med klippta klor och påsfade morrhår. — Man måste tillåta at denna tår var väl en af de ömaste, hvarmed någonsin, som Hr B. värtoligt uttrycker sig, erkänslan fuktat det nys upkastade stofvet at quarlesvorne af en vårt Slægtes krönte Vålgörare; — ty jag tror alltid at det är på K. Gustaf III som förefattsen af den anförda perioden ur Hr B:s företal, ofelbart lysfar. Andra må förklara efterfattsen.

I III:e D. flyta ännu några dylika tårar, beflämde at fukta det nys upkastade stofvet at quarlesvorne &c. Se här en, (p. 81) som rinner ändå nästan stridare än någon af de förut grätta. — Men jemte gillande af fattsen (Det är frågan om Ständernas proposition 1786, rörande Barnamords hämmande) förklarade Konungen uti tryckt publication at Rikets vilkor icke medgäfvoo denna utväg. Ändå medgäfvoo dessa vilkor korrt derefter, större summor än härtil behöfdes, til ökande af sådana Beskoppars och Embetsmännens löner som hade nog för

förut. — De tilläto nyss förut byggnaden af et Opera-
hus om täflar med de flästa i Europa — de til-
läto at gräfoa ner millioner kring Drottningholm och
H. g. — At resa bort andra millioner kring Eu-
ropa — och sluteligen at kriga bort ännu flera mil-
lioner emot Ryssland &c. Jag undviker at fluta
denna per. od. Se här blott et litet stycke som
förklarar det nyss anförda. Det förekommer i II
Delen p. 263. Sverige hade ické år 1786 tilgån-
gar nog at med 15 Riksdaler stycket, frälsa från
knifven hundrade späda barn som årligen mördas af
sina mödrar: men tre år derefter hade det pennin-
gar åt emellan 60 och 80 tusen Svenskar som måste
bita i gräset. Det är tid at uphöra med dessa
utdrag, och at hämma denna tåreflod. Hr B. grä-
ter för verhördt.

För lägheten at genom dessa anförda ställen
vilja bereda Hr B. något annat misnöje än det
som kunde följa af hvar förnuftig läsares förtry-
telse, lærer Recensenten troligen ej kunna mis-
tänkas. Han afskyr, så mycket hvar hederlig man
bör göra, det nedriga sättet som ej är utan exem-
pel, at af arghet eller tilgjordt nit, i allmenna
papper anklaga medunderlåter, och utan blygd til-
lägga dem affigter, hvilka om de vore bevisliga,
det visserligen vore långt utom den litteraira Cri-
tikens gränfor at beifra. Denna bok är desutom
redan i sin tredje uplaga kringfpridd ibland Alla
menheten, och kan således genom närvarande Re-
cension föga vinna i publicitet.

Men hvad Recensenten både såsom Läsare af
Hr B:s arbete, och må hända någorlunda Doms-
gill öfver värdet och tilbörligheten deraf, tror sig
kunna säga Hr B. det är detta följande.

Då det är Historiens rätt at dömma Konungar,
och ensamt möjligt för Esterverlden, at med full-
N:o 7 & 8. H kom

komlig oväldighet anklaga eller försvara dem, bör och kan Recensenten ej med erkännande af denna principes rättighet, sätta emot Hr B:s anklagelser något slags förtidigt försvar. Men då Herr B. tyckes tro, at Historiens tid begynner straxt efter jordfästningen af en nys från Thronen nerstigen Konung, och at de som ännu höra klockringningen efter honom, utgöra redan hans dömande efterverld, då nödgas Recens. påminna Hr B. at han gör sig om *Historien* och *Efterverlden* et lika få falkt och oöfverlagdt begrepp, som han synes hafva gjort sig öfver sjelfva de ämnen, hvilka höra til deras afgörande. Må Hr B. lära, at en Historiekrifvare just derföre måste lämna en längre Rymd af år emellan sig och den tid han beskriver, på det omöjligheten för honom at sjelf hafva deltagit i dess händelser, må göra hans oväldighet om ej säker, dock åtminstone trolig och möjlig. Må han veta at den person, som sjelf icke allenast *kunnat deltaga* i alla parti-rörelserne under den Konungs Regering, som han påstår skilra — utan och verkeligen *deltagit* i många, — blir med Hr B:s styl och öfriga otillbörligheter, i stället för en verkelig Historie-Scribent, blott en usel Satirkrifvare. Detta uttryck har ej undfallit mig obetänksamt: det är ännu lindrigt; och jag kan ej återtaga det.

Vore här anledning at tala om Historisk skriftart och Historiens flere andra fordringar, än sanning och rättfärdighet, så kunde man fråga Hr B. om det är med alla dessa osmakliga gyklerier, hvar af hans styl öfverflödar, som han tror at en Historie-Scribent förtjenar detta i sig sjelft värdepåsvärda namn? Men det är ej stället at ifrå för dessa mindre saker. Det är här frågan om, at i hvad styl som

som helst, passabel eller platt, dräglig eller odräglig, icke göra sig til en Trompett åt agget och bitterheten, som oblygt skallar öfver den knappast tillslutna grafven, och vågar hålla sin mynning ända invid sjelfva den Thron, på hvilken en förjande Son med ännu oastorkade tårar upträder. Ja, stridiga tänkesfätt kunna upkomma och kanhända måste upkomma ibland et manligt och sjelfständigt folk. Ja, olika meningar om den ena eller andra styrelsen, kunna finnas utan förebräelse, och kan hända med lika heder på begge sidorne. Men hvarest heder verkeligen fins, och tilika med den, äfven den förnuftiga rättförmighet hvarpå den grundas, der skola visserligen alla meningar öfverensstämma i ogillande af det alltid otillbörliga, öfverensstämma i misshag och vämjelse för et synbart åsidosättande af alt skick och all återhållsamhet. Vil jag härmed förringa sanningens rätt, eller som Hr B. yttrar sig *qväfvad skuldens suckar*? Nej, M. H. vist icke. Men hennes suckar måste tyckes mig, låta annorlunda. Må sanningen våga at visa sig inför Konungarne, ohöljd och osminkad, när så behöfves, men ej oblyg, ej oanständig. Må den lidandes klagande röst uphöjas inför deras Throner, öfver deras Grafvar, hvar helst och på hvad tid rättvisan möjeligen fordrade det, ifrån första dagen af deras styrelse, intil den sista minuten af deras flocknande minnen; men må denna röst vara nödvändighetens, billighetens, och så länge förnuft och pligt ovilkorligt ålägga det, tillika *vördnadens!* Det är en Philosoph, Hr B., och en af de så kallade *Nya*, hvilka Ni så lättfinnigt oförrättar, som vågar gifva Er denna nödvändiga lex af *Konunga-vördnad*; och som så länge han ännu kan hålla en svag penne, aldrig hvarken skall sjelf fela deremet, eller

tåla at man gör det, så långt han förmår, utraf fadt. Det är ej nog, sannerligen ej nog at altid idkeligen prisa den, i hvars händer magten ligger. Man måste ockfä lämna deras Namn fredadt, af hvilken hon ej mera innehafves. Och bitterheten, öfverströdd med några phrafer af et tvetydigt beröm, förlorar ej derigenom sin otillbörlighet. Om en nyligen afleden Konungs minne ej kan vänta trygghet midt ibland et ädelmodigt folk som nyfs var hans; midt under ögonen af et efterlämnadt Konungahus, under hvars fötter, Tadlet, det är sant, kryper varsamt och obemerkt, men hvars möjliga blickar det dock borde frukta; — man säge mig, hvar skall då tiltagsenheten omsider flanna? Och framträngd ända til sjelfva Konungabären, skall hon ens vänta hädanefter, til desd dödstridningen ändteligen frikallar henne ifrån sin otåliga tyftnad?

Jag har varit vidlöftigare om denna bok än jag önskade vara. Jag skall, för at här ej längre uppehålla mig dervid, hänskjuta til et litet färskildt bihang (som skall finnas vid slutet af denna långa Recensjon) några tillfälliga anmärkningar, til äfventyrs icke otjenlige at visa Hr B:s Historiska trovärdighet, och den noggranhet, hvaraf hans skrifter i detta slag utmerka sig.

Men det är tid at komma til närvarande bok, egentliga ämnet för min redogörelse. Jag har blott några ords förespråk at dervid göra. Må man ej anklaga Recensenten, om tonen af denna Redogörelse skulle på något ställe fynas afvika från den, som i desdå grankningar eljest altid lærer hafva funnits iagttagen. Man önskade at aldrig behöfva skilja sig derifrån, men alt har tvifvelsutän sin gräns af möjlighet; och hvem hälst, som i sit om-

dö

döme öfver denna boks filosofiska värde må söka förena *sanning* och *skonsamhet*, skall visserligen snart nödgas med ledsnad erfara, at de icke äga, och beklageligen icke kunna äga i detta ämne något gemenamt uttryck.

Utom den medborgeliga skoning, som Critiken är skyldig hvarje författare, så snart sjelfva naturen af hans skrift ej gör den omöjelig, gifves äfven, om jag så får tala, en slags Autorlig skoning, et vist hölligt undseende med den blygsamma medelmättan, och hennes skadeslösa oduglighet. Men antingen måtte all granskning tyftna, alla egenkärelekens anspråk vördas, all skillnad emellan kunskap och okunnighet, förnuft och omening upphävas, eller måtte detta undseende försvinna vid frågan om den slags oblygare medelmättan, som jemte fystningarna af den sannolikaste skadelysнад, går, i sin stolthet ända til förolämpande, i sina meningar ända til orimlighet, och i sin ton ända til den ofördragligaste ofmaklighet. Detta i allmänhet: nu til faken.

Likasom författaren tyckes hafva til större delen grundat sin bok om *Statshöfvingar*, på hugkomsterne af de öfverläggningsämnen, som kunnat vid våra sednaste Riksmöten förekomma, och hvaraf hans minne icke alltid förvarar de tillförlätligaste begrepp; På samma sätt och, til fullkomlig likhet dermed, synes han också hafva sammanfatt denna sin sednare bok af vissa hugkomster från Scholæaren, svagt behållne, men ännu sämre sammankade med hvad en sednare tillfällig läsning kunnat deri tillägga. Det är detta, som Hr B. kallar *Philosophiskt Försök*, och hvilket han kanske med större ikäl borde kalla: *Försök at synas Philosophie*, i fall annars titeln af en bok rätteligen bör tillkännagifva dess affigt och innehåll.

Huruvida et sådant försök alltid med visshet lyckas, och huru mycket det för en del Författare merendels betyder, om de känna intet eller något af de ämnen, öfver hvilka de skriva böcker och afhandlingar, det torde af detta enda prof snart visa sig. Til mit ändamål har ej hört at här omständligen undersöka dugligheten af Hr B:s föregående Skrifter. Må hända äger jag ej heller alla de kunskaper som dertil fordrades. Men om denna närvarande tror jag mig kunna dömma, och i flera afseenden skyldig at göra det. Jag nödgas således tillstå at jag funnit i hela denna skrift, nästan ingen enda filosofisk fråga rätt förstådd, ganska få begrepp rätt använda, ännu ferre slutsatser som ej skefva från målet, och så långt minne räcker, ingen sida hvarest ej selfva den vanliga Logiska sammanbindningen outhörligt traslas och sönderslipper.

Det är med sådana vapen, med denna egna styrka af förnuft och insigter, som Hr B., likväl framställer sig at förkrossa en *Bayle*, en *Locke*, en *Voltaire*, med flera af det förflutna Seklets verldsberömda Snillen, hvilke han, utau at mistänka Philosophiens fednare omskapelse, allesammans inrebegriper under namnet af *nya Philosopher*, och hvilka han, i sin vanliga raska skrifart, tiltalar och afftraffar, såsom idel usla sladdrare utan mening och sammanhang.

Författarens tyngd af tretton goda lispund *virtualie*-vigt, hvarom hans bok lämnar oss, på et ställe, den hotande underrättelsen, gör honom utan all motfäggelse til en stor och respectabel Philosoph på *virtualie*-vägen, men det behöfdes at också hans bevis vägde något. Man förundrar sig at se honom, så aldeles på fri hand, afgöra ämnen, hvar öfver de tankedjupaste hufvuden under Seklers tid
 al-

aldrig kunnat förena sig, och hvilka en nyare Philosophie, (må hända den fannaste och sundaste af alla) ändteligen visat oss vara stälde långt utom kretsen af den menskliga fattningsgäfvän. Hr B. är icke af denna tanke. Han finner alla dessa ämnen helt handgripliga, och hans penna tyckes ej kunna löpa så fort som hon behöfde, för at lika prompt med hans Genie ureda alla svårigheter.

Det är likväl ej denna beskaffenhet, denna stötande blandning af tankestryt och tankefvaghet, som ger åt hans bok dels förnämsta merkvärdighet; det är affigten och ändamålet. Den för-ra slags merkvärdigheten är ej hos oss aldeles ovanlig; den sednare är deremot ny, och starkt framstigande. Man kan ej hoppas at hafva mistagit sig om detta ändamål, då hvar sida, ja nästan hvar rad af denna Skrift förräder Författarens begär och bemödande at vid namnet af *ny Philosophie* och *nya Philosopher*, fästa de afskyvärdaste begrepp, och at under detta tvätydiga, eller rättare sagt, ej tvätydiga namn, likasom utpeka til ämne för det allmänna hatet och mistroendet, hvar och en som i våra dagar utmärkt sig för någon grad af filosofifisk tanke-odling.

Jag har trott at i en tid, sådan som vår, denna enda omständighet borde vinna åt Författarens bok en upmerksamhet, hvartil den genom sin öfrige beskaffenhet kunde synas mindre berättigad. Det är ingen som icke känner det mer eller mindre häftiga rop, som alt sedan den första Påfve-tiden låtit höra sig emot Philosophernas undersökningar; ingen som icke någon gång hört genljuda de beskyllningar för arghet och Guds förnekelse, hvarifrån icke ens de bästa, de visaste bland dem, varit på alla tider, undantagne. Til dessa beskyllningar emot Philosophien, hvaråt Hr B. tyckes gif-

va en utfräckning, och någon skulle tillägga, en förfätlighet, som de må hända aldrig tilförene ägt; til dessa beskyllningar, säger jag, hafva genom sednare tidens olyckor, ännu nya tilkommit, dem jag ej nämner, efter de höras dagligen; men med hvilka Hr B:s nit-rop och anklageller, icke oskickligen sammanfyfta. Man skulle snart tro, när man läser hans bok, at alla världens olyckor, alla Samhällens förderf och undergång, så långt de också må gå tillbaka i tiderna, endast härflutit från den nya *Philosophien*, och från inga andra orsaker. Också, huru orimligt det än må tynas, är detta verkligen hans påstående. Det vore ej underligt om någons omdöme, misleddt af allt detta uprepade skrik, ändteligen började anse all metaphysisk pröfning såsom en redan i förhand afgjord Guds-förnekelse, och all borgelig Philosophie såsom vädelig för Samhälls-lugnet. Men det är fanningens rätt at visa sig, och deras pligt som älska henne, at uphöja en röst til hennes försvar. Mitt är svag; den skall dock tiläfsventys höras, så vida förnuft och billighet kunna hoppas någon upmärksamhet; och jag skall för detta ändamål ej frukta olägenheterna af Hr B:s vanliga försvarshänd: et fatt at möta Critiken, eller som det hellre borde nämnas, af taga henne afdaga, som synes vara Hr B. egenteligit, och hvaraf St. Post. lämnat oss icke längeledan et nytt och merkvärdigt prof. Så långt rummets inskränkning tillåter, skall jag söka visa huruvida Philosophiens undersökningar någonsin gifvit eller kunna gifva en rättvis grund hvarken til de beskyllningar, hvartil man af Religionen läsat förevändning, eller til den nyare farhåga man söker at för dem utspida. Kan hända skall jag lyckas at i detta mörker åtminstone fälla några prickar af ljus til ledning och rättelse för det

Det allmenna omdömet. Sådant är ändamålet af denna Recension eller rättare sagt denna Afhandling. Critiken vid någre särskildta ställen, af Hr B.s *Försök* måtte anses såfom blott et obetydligt tillägg. *Difficile est Satyram non scribere*; men jag skall bjuda til at icke göra det.

(Den som icke finner sig hågad at följa nedan stående undersökning, kan utan svårighet efter skiljetecknens anvisning öfverfara den. Han igenfinner Hr B. och desls bok vid slutet af desla betraktelser.)

Se här den fråga jag företager mig at besvara :

Har man någonsin haft, eller har man fått i sednare tider, gälltiga skäl, at för Religion och Samhälle, frukta något af Philosophiens undersökningar?

Låt om också först tala om Religion.

Då Hr B. ansett för godt, åtminstone för lärdt, at i sin bok hopstapla en mängd ämnen, hvilka Philosophien och Religionen haft med hvarandra gemensamma, torde til en början ej vara onyttigt at här framlägga en litet redigare uppteckning af dessa ämnen, tillika med rätta synpunkten af de deröfver upkomna tviftigheter.

Människoförnuftet har, ifrån tiden af dess första odling, nödvändigt måst göra sig vissa frågor mer eller mindre viktiga, vare sig för dess egen vettgirighet, eller för lefnadens tröst eller för de

borgerliga samhällens tryggare bestånd. Sådana frågor äro dessa följande: Huru har världen tillkommit? Har den en Skapare? eller existerar den af sig sjelf, antingen genom sjelfdaning efter materiens egna sjelfverkande lagar; eller, må hända, af evig nödvändighet, sådan som den ännu i dag visar sig? Om världen är en Skapares verk, har han gjort materien eller blott bildat henne? Och i sådant fall, hvilka äro materiens, hvilka denna Skapares natur och egenskaper? — Hvad skall man tänka om mennisko-själén? Är hon et namn eller en sak? det vill säga: en från kroppen åtskild varelse, eller en förening af dess ädlaste och finaste egenskaper? Om hon är en från kroppen åtskild, sjelfbestående varelse, är då denna varelse materiell eller andelig? det vill säga, af et ämne som kan af vår föreställning fattas; eller af et ämne som har för oss aldeles ingen begriplighet? Skall hon uphöra med kroppen, eller skall hennes varelse efter kroppens uplösning ännu fortfattas? Gifves således för menniskan, eller gifves ej et lif efter detta närvarande? — Se der en del af de frågor, som i alla tider sysselfatt det forskande mennisko-förnuftet.

Det är klart, at innan dessa frågor af Uppenbarelsen fullkomligen besvarades, kunde de ej sela at gifva anledning til bekymrande undersökningar. Ej mindre klart är det, at sedan de blifvit genom uppenbarelsen fatte utom alt tvifvelsmål, förnuftet likväl hvarken kunde eller borde vårdslöst öfvergifva dem. Det har bordt känna sin egen förmåga, för at en gång riktigt inse gränserna deraf. Det har bordt pröfva och veta huru långt det af egna krafter kunde hinna på vägen til enlighet med Religionens sublima fanningar. Men det är för hvar rättvis och tänkande menniska ock så lika klart,

at *underökningens ändamål*, allt sedan tändningen af uppenbarellens ljus, helt och hållit förändrades. Frågorna blefvo nu icke mera: har världen en Skapare, människan en Gud, själen en egen från kroppen åtskild varelse, och denna varelse en destination för evigheten? Allt detta var redan genom Skriftens läror tillräckligen uplyst. Nej, frågorna angingo nu blott och endast, hvilka dagliga skäl för dessa sanningar förnuftet hade at af egen kraft upvisa, och hvilka bland de skäl som det tid efter annan framfält, borde antingen såsom tvivelaktiga prövas, såsom otillräckliga styrkas med ännu andra och kraftigare; eller, såsom odugliga aldeles förkastas. Det blef således här frågan om blotta förnuftsbevísens rígtighet, icke om själva Sanningarnes: det var en strid emellan den slappare tanken och den skarpfínnigare; aldeles icke, som argheten eller tanklösheten ofta ropat, och ännu stundom upprepar, emellan förnuftet och uppenbarelsen.

Men, invänder Hr B., när nu förnuftets slutsatser icke öfverensstämde med Religionens sanningar? när de tycktes motfåga dem? när de aldeles icke kunde förenas dermed?

Jag svarar dertil: När edra sannolikaste meningar, til exempel Turkarnas eller Chinesernas författningar och lefnadsfätt, motfågas af en vördnadsvärd man som varit på stället och som bevisar sin osviklighet, hvad sker då? Ni måste tro at han har rätt och at edra omdömen varit felaktiga. Religionen är här mannen ifrån stället, som låter Er tänka och tala, efter det tillhör människan, men som med godhet rättar edra omdömen.

Nej se, ropar Ni tvifvelsutän, se likväl hur argheten gömmer sig här som alltid tillförene, under masquen af religions-vördnad. Detta inkast vore
väre

värdigt Er bok och des troliga ändamål. Men Ni således, min Herre, Domare öfver hjertan och tankarne, säg mig, jag ber Er derom, efter Ni ser så djupt in i det fördolda: det har då varit argheten som i flera tusende år oafbrutit uppehållit mennisko-förnuftet vid pröfningen af alltid samma ämnen? Argheten som gjort, at Chaldéer och Ægyptier, Indiens Vise, Grekelands och Roms Philosopher, alla folkslags och alla tiders tänkare beständigt sammanträffat på samma väg och i samma undersökningar? Ser Ni ej M. H. at förnuftet är en kraft som ej kan hvila; som ouphörligen arbetar at utreda sig ur sit mörker; som ej kan gå til ljus andra vägar än den som des egen natur utflakar; och som aldrig verkar til detta ändamål af arghet, utan af egen nödvändighet? Men Ni har ej orätt at tro på argheten. Hon finnes i vissa Skrifter.

Det djupa efterfinnandet har kunnat stufsa mot obegripligheter. Harmen har kunnat vilja et ögonblick förbrylla den tvingande myndigheten. Men det som ej kan ske, har ej skedt. Aldrig tog en Philosoph pennan för at utplåna ur menniskofinnet de för lefnadens tröst och Samhällets bestånd nödvändiga läror.

Sådant har dock blifvit försökt, invänder Ni. Ja, det är sant, af en eller två ursinnige på hela århundraden. Men man måste åtkilja förgiftaren från sökaren af den nyttiga läkedom. Detta fordrar förnuftet och billigheten; och det gör man, när man äger dem.

En annan fråga är den, om dessa undersökningars verkan på andra, och på det allmenna religiösa tänkelättet. Kunna de ej misfleda enfallden? frågar man. Skola de ej blifva farliga för allmenheten af Läsare?

Hvara

Hvarifrån härleder sig denna fråga? Tvifvels- utan från läsningen af Philosophernas skrifter, tänker lättrogenheten, och det är så hon alltid be- drages. Jag skall då säga hvarifrån den kommer, ty man vet det icke nog; Hon kommer just tvert- om, från *icke-läsningen*. Aldrig väckte en verkelig läfare med sundt betänkande och fullkomlig oväl- dighet, frågan om metaphysikens skadelighet för den allmenna folkvägden. Men Philosophien har haft en annan enskild skadelighet; och se der hen- nes brott. Den krossade egenkärleken har i alla tider ropat emot öfverlägheten; tanklösheten, emot ljuset som upptäckte henne; okunnigheten, e- mot förnuft och insigter. Alla hafva stämt sit rop i den högsta ton de kunnat, alla hafva fordrat hämd af de mäktigaste krafter som kunnat sättas i verksambhet. Derifrån dessa ouphörliga ljud och genljud af alltid samma ord: *Religion och Samhälls- trygghet!* Jemte dessa temligen ophilosophiska För- sök, har man för ombyte skull äfven stundom ut- gifvit vissa så kallade *Philosophiska*. Man har deri utletat rader ur Philosophernas arbeten, stält dem omvända, bakvända, nedvända, sidvända, i alla vändningar utom den rätta, och derefter skrikit: hör hvad han påstår den Kättaren! den Gudsför- nekaren! den Samhälls-förföraren! För at slippa underökningens möda, har mängden efter sin vana, *trodt*, och någon gång ropat med, för sällskaps skull. Man har föreställt sig Philosophernas skrifter, i dessa och andra ämnen, såsom stora nederlags-platser för farliga läror och förvillande meningar. Man har los- sat frukta för altare och thron. Och just under det at vissa af dem som ropat starkast om den öf- verhängande vådan, sägat i tyfthet på deras grund- valar, åtminstone på den sednares, har man hört
som

som tätast uprepas, bort med det farliga förnuftet! bort med Philosopherna!

På detta sätt har frågan upkommit om Philosophiens möjliga farlighet för Religionen, och på samma sätt de nyare frågorna om dess farlighet för alla viktiga ämnen af det allmenna tankefattet.

Ingen är mera innerligen öfvertygad än jag om Religionens nödvändighet så väl för Samhället som för den enskilda människan; och ve den brottslige, som ärlas at undanrycka Dygden detta enda hopp, eller den hemliga Lasten denna enda fruktan. Men man måtte, tyckes mig, vid frågan om det farliga i detta ämne, och i alla ämnen, akta sig at taga, med den bekanta Ridderliga Äfventyraren, blotta väderqvarnar för befästa flott, och några usla färklaror för stora fruktansvärda härsmagter. Det första som klokheten tyckes bjuda, är väl at veta, om det som man fruktar, det som man med all magt väpnar sig at motstå, verkligen är til. Några svårigheter vid den ena eller andra lärda hypotesen, några inkast emot vissa påstådda bevisningar, några metaphysiska finheter, några förnuftsföljders närmare eller fjernare afstånd från de fastställda sanningarne, huru kunna de vara i deras principer et förnekande af de för människan och Samhället nödvändiga Religions-läror? huru kunna de blifva i deras verkan en förstöring deraf? Se der likväl, alt hvad i detta slags skrifter förekommer at skrika öfver.

I sanning hvad verkan, hvad inflytande kunna väl dessa speculationens finheter hafva på hjertat och lefnaden? De principer, hvarestefter denna sednare böes styras, bero de af någon metaphysisk skarpsinnighet? Man kommer öfverens om saken; man tvistar om förklaringen. Den ena säger: jag har funnit den. Den andra påstår at hans förklaring du-
ger

ger Intet. Är och blir icke all metaphysik i dessa ämnen, alltid samma historia om de två som gingo tilhopa i mänskenet och trätte om naturen af dess ljus? De sågo begge två vägen med lika tydlighet; de kommo begge på en gång fram dit de ämnade sig, och månen sken lika ljusst öfver begge meningarne.

Må man en gång begripa at vissheten af dessa viktiga läror aldeles ej hvilat på några *dem egna metaphysiska bevis*; hvilka bevis kunna som en nyttig förnuftsöfning lika oskyldigt sökas och bestridas. Nej den hvilat på dessa lærors ouplösliga sammanhang med *hela systemet af den menckliga varelsen*, hvilket med dem skönt och tilbedjansvärdt, faller utom dem ner i et Chaos af oreda och motsägelsor.

Detta System af den menckliga varelsen författat, och skall alltid göra det, nödvändigheten af en Domare öfver hjertat och gerningarne, af en slutelig rättvisa, och af et ändamål för människovarelsen, högre än det närvarande. Antingen äro dessa nödvändigheter ofvikliga, eller är hela moralen en dikt, hela den menckliga Sinnesdanningen et bedrägeri, hela Samhällsmöjligheten en gunst af lögnen, och hela Naturen et oöfmanhang.

Se, M. H. sädana äro Religionens sanna förnuftsgrunder; lika allmenna som människonaturen, och som den, lika oföränderlige. Ty så länge skillnaden emellan rätt och orätt kännes af människor; så länge et samvete hos dem finnes som förebrår dem deras afvikelsor, så länge skall också tanken om en Domare öfver gerningarne och et tillstånd af kommande rättvisa alltid af sig sjelf naturligen förenas dermed. Man skall alltid hoppas, alltid frukta, hvad man kan hända aldrig
skall

skall kunna hvarken vederlägga eller bevisa med en metaphysisk ovedersäglighet. Förfvaret af dessa hufvudläror, ligger då förut beredt i hvar enda mennisko-finne. Och föreställningarne om et vittne til gerningarne och en med skäl befarad allseende rättvisa, lika tydliga som medvetandet af vår egen naturs beskaffenhet, skola hos hvar dödlig, de stunder han ej bortföres af Passionens stormvindar, altid tjena at rätta speculationens möjliga mislvisningar.

Invänd ej häremot at det likväl gifvits hela tider af allmen Gudlöshet; at man i Rom söng på öppen Skådeplats: *alt slutas med döden*; och at Cæsar med detta usla skäl försökte at rädda sin vän Catilina, som han hemligt gynnade. Om Gudlösheten, eller kanske rättare sagt, Gudaglömskan varit på vissa tider allmennare, har det säkert haft helt andra orsaker än förnufts-undersökningar, och troligen just den motsatta. Ifrån en Religion, hopflikad af orimligheter som den hedniska, var det första steget nästan altid til ingen Religion. Men det gifs för förnuftet ännu ett steg längre fram, som det altid skall göra: det är til en renad och sann. Hvad Cæsar angår, så tänkte han tvifvelsutän mera på sina Segrar och Statsplaner, än på dessa ämnen. Men Cicero erkände en Gud för verlden och väntade et lif efter detta. Men Socrates och Plato hade långt förut bevist dem för deras Lärjungar, och Cato dog med den sistnämndes bok i handen.

Hvilken blir slutsatsen af alt detta? Den, at så länge moraliteten utgör egentligheten af menniskodaningens, så skola aldrig de enkla Sanningar, hvarmed den är nödvändigt sammanbunden, genom någon förnufts pröfning, eller dervid mötan

de

de obegriplighet, löpa fara at utrotas ur menni-
sko sinnet.

Det hör til detta ämne at ännu fåta någon
slutelig upmerksambhet vid de anklagelser Hr B.
riktar emot serkilda Författare. Jag vill ej här
nämna den bekante Mirabeau, med hvilken han
begynner företaget, och hvars orimliga bok det
längeseden blifvit en förlorad möda at utkrika.
Men det gifs en annan, som så tillfågandes, står
för alla, och emot hvilken Hr B:s beskyllningar
ouphörligt vända sig. Det är Voltaire. Denna
lilla artikel finner så mycket rättare sit rum på det-
ta ställe som det näppeligen lärer gifvas någon för-
fattare på en gång mera känd och likväl mindre
rätt känd än han; eller hvilken man för den sto-
ra mängden af icke-läsare likom af pligt, målat
vänskapligare. Vill man nämna en Gudsförnekare,
en all-tviflare, en förtörare af alla förnuftsgrunder
för moral och Religion, så är det Voltaire, sådan
han af Hr B. och andra lika pålitliga Sannings-
älskare föreställes. Vore dessa omdömen grundade,
så vore visserligen hans arbeten det största bevis
för giftigheten af Hr B:s nödrop emot den philo-
sophiska argheten. Men en enda liten omständig-
het kommer här i öfvervägande: — var han ver-
keligen sådan? och finnes han sådan i sina arbe-
ten? Denna lilla omständighet betyder må hända
ej stort efter Hr B:s begrepp om historiens lagar;
men den torde dock betyda något för hvar och en
Läsare af förnuft och rättvisa.

Philosophien, (när man under detta namn vill
begripa all nonsens som skrives i en metaphysisk
jargon) har haft likasom den öfriga litteraturen,
likasom Sambället, likasom hvar serkild Class af
dets medlemmar sit afskum och sina oäkta leda-
N:o 7 & 8. I. n:o

möter. Det förutfätter likväl, i sanning, et af två, mycken oredlighet eller mycken okunnighet, at såsom des äkta foster och som bevis af Philosophernas Gudlöshet, framdraga en erkänd production af argheten eller förvillelsen, enlän i sit slag; kort sagt, et arbete, sådant som den föregifne *Mirabeaus Systeme de la Nature*, så allment afskydt och så ofta vederlagdt. Uppehållom oss ej vid denna anmärkning, ehuru annars ej obetydlig. Frågom blott: ibland desä vederläggare, hvem står främst i ordningen? Är det ej jult denne samme *Voltaire*, hvars vapen Hr B. efter sin förmåga hjunder til at nyttja, under det at han til tacksamhet, med synbar vilja, förblandar begges meningar, Guds-försvarens med Guds-förnekarens, och angriper sluteligen begge med samma förebräelser?

Voltaire har skrifvit åtskilligt emot den egentliga kyrkolärans historiska grunder, och deri har han haft storligen orätt: ingen ursäkt kan och bör i det afseendet sökas til hans försvar. Men de förnuftsgrunder, hvilka den naturliga och uppenbarade Religion hafva med hvarandra gemensamma, och hvarom det är här enda frågan, när och hvar har han använt styrkan af sit snille at uprifva och kullkafta dem? Hr. B. utbreder sig mycket öfver påståendet om mjölmaskens sjelfskapelse, hvilket han framställer såsom den nya philosophiens hufvudargument, och hvaröfver han slöser med qvickheter af det vanliga slag, som utmärker hans skrifart. Välan, Hr. B., hvem ropade fört af alla, i tjugu serkilda skrifter emot *Needham* och *Mirabeau* öfver orimligheten af mjölmaskens sjelfskapelse? Var det ej *Voltaire*? Hvem uprepade outrötteligen i sextio års fortflatta arbeten, läste och beundrade öfver hela Europa, förnuftsomöjligheten af en värld utan Skapare, af en plan

plan utan et förstånd som fattat den, och af tydeligen utmärkta medel, utan at någon haft ändamålen? Var det ej Voltaire? Hvem yrkade i hvar enda skrift, der desfa ämnen möjeligen kunde vidröras, nödvändigheten för menniskoslägtet af en straffande och belöande rättvisa, och af tanken på et tilkommande tilstånd, der denna rättvisa skulle utöfvas? Var det ej Voltaire? Hvem skref anteligen den lilla mätterliga boken, som kallas den *Vise och Gudsförnekaren*, värdig at anses såsom menniskovettets yppersta handbok i desfa viktiga ämnen? Var det ej ännu denne samme gudlöse Voltaire?

Har Hr. B. för öfrigt några goda skäl för desfa sanningar, som ej äro tagne, åtminstone finnas, juft i denna anklagade Gudsförnekarens egna skrifter; med rättvis åtskillnad likväl af egen tanke och länad, af ljus öfvertyglighet och beständigt tanketrafjel, af stylens skönhet och stylens vaukställning?

Må Hr B. ej häremot åberopa några inkast, några tvifvelsmål her och der merkbara i massan af hans ofantliga arbeten. Må han besinna, at te ex. i en Dialogue, der två tala, kunna begges stridiga meningar icke tilläggas Författaren. Må han för öfrigt begripa, at så snart frågan angår sanningar, utträckligt öfvertygliga genom det allmenna sunda förnuftets gina medgifvande, genom hjertats behöf deraf, genom deras nödvändighet för Samhället; så upkommer en ofantlig åtskillnad emellan deras förnekande, och pröfningen, antagandet, förkastandet af deras metaphysiska bevisningsgrunder. Man finner ofta hos Voltaire detta sednare slag af Scepticisme, aldrig det förra.

Denna Författares vidt omfattande snille hat egnat några samtal och några andra ströskrifter åt

detta *mot och med*, utom hvilket ingen förnufts kritik skulle i dessa ämnen kunna gifvas, och människoförståndet svärigen hafva lärdt at mistänka sin gräns. Den som genom någon läsning känner med hvilken ton af stolthet och ofelbarhet, den äkta Akademiska metaphysiken i början af detta seculum framträdde, skall visserligen ej förundra sig, om en man af Voltaires skarpsinnighet fann sig föranlåten, at något närmare undersöka hennes magt-språk, och at, så långt han förmådde, visa henne sin otillräcklighet. En aldeles nyskapad metaphysik har i våra dagar gått i detta affeende vida längre än han, och ändå har deraf ingen minsta fara upkommit för Sanningarne om en Gud och et tillkommande. Hvarföre? Jo, ännu en gång sagt, deraf at dessa Sanningar til deras vissa verkan på mennisko-sinnet aldeles ej bero af några metaphysiska grunder; och olyckligt vore människollagt, i fall de det gjorde.

Hr B. citerar ej de ställen han anför såsom bevis, icke allenast af Voltaires Gudlöshet, utan jemväl af hans fåvett, okunnighet, uslutfutkonst, med et ord, af hans dumbhet och arghet, i och utom Metaphysiken; ty det är med denna ton af hög öfverlägsenhet som Hr B., Häradshöfding, ständigt tiltalar eller omtalar honom, Voltaire. *Sålledes har Voltaire talat aldeles i fåvitsko; således vet Voltaire ej hvad han säger*: desse äro, dels uttrycken, dels slutföljderna.

Någon hänvisning på de ställen, der Voltaire skrifver så dumt och så orimligt at sjelfva Hr B. kan deraf med fog utkratta honom, vore dock, tyckes mig, ej aldeles onyttig för Läfarens större öfvertygelse. Det vore annars lätt möjligt at någon, med mindre känd oväldighet i omdömen och mindre historisk pålitelighet i uppgifter, än dem Hr B.

redan få tillräckligen ådagalagt, kunde löpa fara at misstänkas för visse små origtigheter. Det vore ej omöjligt, säger jag, at någon *Philosophisk Försökare* af detta ej ovanliga slag, kunde i sjelfva svårigheten för Läsaren, at bland Voltaires vidlöftiga arbeten, igenlöka de anförda ställen, finna en upmuntran, jag vill ej säga, til vissa små afvikelser ifrån fanningen, men at likafom litet jemka henne efter sina philosophiska ändamål. Man önskade at åtminstone kunna jemföra öfversättningarne med originalet, hvaraf de, til styl och uttryck, i fanning tyckas äga en oändligt svagare likhet, än med Hr B:s egen vanliga skrifart. Det har dock icke förmerkts hit intils, at Voltaires skriffätt och Hr B:s, haft med hvarannan någon så frappant enlighet. Men jag har orätt at påstå at Hr B. ej citerar. Han citerar verkligen, til Tome och sida, riktigt et ställe, der Voltaire föker visa nödvändigheten af en Gud. Bloit förgäter han alltid at nämna, hvar det är, som Voltaire befrider den.

Man skall förundra sig, vid ringaste underökning, öfver oblygheten af detta eviga rop om arghet och Gudsförnekelse, som man ända in i våra dagar ej rodnar at upprepa. Om nu detta kunnat hända en Scribent som Voltaire, hvars skrifter likväl äro både så allment utspridda, och genom deras behag, så lockande til läsning: om äfven många af dem, hvilkas boksamlingar de pryda, föga veta hvad de i philosophien verkligen innehålla; hvad har då bordt och hvad bör då hända andra författare af hundrade gånger mindre rycktbarhet och lockande skrifart? Hvad annat än det som skett, och förmodligen alltid skall fortfara at ske? man litar på profningens svårighet, på förvillens lätthet; man skriker och tros.

Det antiphilosophiska Skrikets historia, författad med kännedom och skicklighet, skulle i sannings utgöring utgöra et viktigt moment af människohistorien. Dets ålder, uppstigande i det moderna Europa, ända til den första stråle af ljus som delade påfvemörkret, visar at dets ursprung är, som någon gång händer, mera gammalt än hedervärdt. Gallilæus var ej dets första offer.

Så länge likväl detta Skrik ännu blott var den Theologiska intolerancens, var det ännu uthärdligt. En lärd man framstälde, i enlighet med skriftens läror, sina metaphysiska bevis för verdens tillfällighet, för Guds varelse och egenskaper, för människans frihet, för själens immaterialitet och odödlighet. En annan lärd man, lika god Christen, men til äfventyrs bättre tänkare, fann ej bevisen slutande. Ingen ting var på den tiden simplare eller vanligare, än at straxt svara honom; Ni nekar mina bevis; Ni nekar då själva Sanningarne; Ni tror då hvarken på Skapelsen af intet, eller på Gud, eller på friheten, eller på et lif efter detta. Ni är en Gudsförnekare, en Religionsförstörare.

Detta Skrik, en gång begynt, understöddes utan dröjsmål af alla små Scholæ-männer, eller små kyrkomänner, hvilka, efter tidernas vana, med en hjertelig upprigtighet hatade visla större Snillens öfverlägsenhet. Det fortsattes vidare, såsom en nyttig uppfinning, vid alla tillfällen af lika beskaffenhet. *Volf*, författaren af den bästa bok som in til hans tid utkommit om *Gud och Själen*, blef en martyr derföre. Han dömdes af Konung *Fredric Wilhelm* i Preusen, glörfödig i äminnelse, at inom 24 timmars tid, rymma det preussiska landet, eller at hängas såsom Gudsförnekare. Som han lyckligtvis ej blef hängd, kom han sedan tillbaka, blef

blef en af Europas störste män i det förflutne tidehvarfvet, och det som bör merkas, grundläggare til just den Philosophie, som intil våra dagar lärds i de allmänna Scholarne med Statens och Kyrkans högsta bifall och tilfredsställelse.

Som Historiens nytta är den at undervisa genom exempel, kan man åtminstone lära af denna lilla händelse, huru oändligt klokt det alltid är handladt, at icke strax hänga, eller annars misshandla Philosopherne, vid det första rop om arghet och gudlöshet som emot dem uppkommer. Det är alltid vida bättre gjordt at förut läsa dem.

Af alt detta upkom likväl ej någon stor skakning i det menckliga Samhället; ty om det stundom gafs någon *Voëtius*, någon *Jurieu*, någon *Lange*, som med en viss framgång skrek sig til hjelp af den verldsliga armen, gäfvos deremot hundrade andra utan nog credit at genom detta medel hämnna deras metaphysiska oförrätter. Men sedan människoförnuftet, tröttadt af såfånga förfök, och mistänkande sin otillräcklighet för dessa ämnen, begynt vända sina undersökningar på den redbarare Samhällsläran; sedan en upkrämd Statskonst trott sig merka i detta Philosophernas bemödande, åtminstone en aflägsen grund til sednare tiders olyckor; sedan fördomen och egennyttan bättre än någonsin lyckats, at i våra dagar, väcka fruktan för hvart hufvud som tänker, hvart öga som ser, hvar mun som öppnas, hvar penna som doppas; så har den fordna Theologiska intolerancen, fått lika som et nytt organ i den Politiska farhogan, och det antiphilosophiska Skriket, likasom två halfar at ropa ur.

Det vore egentligen ej stället at här företaga en vederläggning af dessa sednare beskyllningar, då jag dertil ej äger, af Hr. B:s bok, någon direkt

anledning; men efter jag redan sagt något angående dem som beträffa Religionen, må det tillåtas mig at ocklä, vid samma tillfälle, något ihogkomma den i vår tid så hårdt anklagade Samhälls.läran.

Denna Philosophie, säger man, talar beständigt om rättigheter. Hon är då en vådlig lära för den alltid lättförledda menigheten, och tvifvelsutän emor til Europas fidsa blodiga upträden. Men jag frågar hvar förständig läfare: hvilket våld, äfven i verdens råaste tider, någonsin utöfvats utan under förevändning af någon påstådd rätt? eller när en sådan förevändning någonsin behöft at ur böcker framletas? eller huru klokt det vore at ur Samhället bannlysa all förnuftig pröfning af inbördes pligter och rättigheter, för at ej derigenom bereda förevändningar åt våldsamheten? Skall hon annars ej finna dem? Och när hon blifvit, genom andra orsaker, ordningen öfvermäktig, har hon dem ej tilreds i den första orimliga uppgift, som flyger förbi hennes uphettade inbillning?

Må man vara tryggt öfvertygad, at ingen speculation, ingen kammar-philosophie i verden, skall någonsin göra verkligt, hos hela menigheter, anspråket på andra rättigheter, än dem hvilka den klara naturliga känslan af rätt och orätt, redan af sig sjelf yrkar. Har något folk stundom förts längre, så tro säkert at sådant skett af orsaker helt främmande til all Philosophie, och at denna sednare beskylles orättvist. Tro deremot lika säkert, at utan en enda tryckt bok, utan en enda skrifven rad, skola alla fordringar af naturlig rätt, genom sjelfva sakernas oundvikliga skick, och blotta erfarenhetens sene, men klara undervisningar, lika så vist upkomma hos hvar dödlig och hos hela allmenheter, som voro de, i förgylt stenskrift, på
alla

alla torg och i alla gathörn upslagne til öfvervä-
gande.

Verldshistorien är full af stora hvalfningar; al-
drig förut har någon bok åstadkommit dem. Hvil-
ka voro de philosophiska skrifter, som i Rom för-
tade Tarquiniernas thron? Hvilka de som beredde
den Nederländske resningen emot Spanska öfver-
väldet? Hvilke de som lade den olycklige Stuarts
hufvud under bödelsyxan? Hundrade exempel kun-
de ännu tilläggas.

De som hata förnuftet, och fölجتeligen Phi-
losofien, hafva aldrig gifvit henne et, på en gång
hemligare och dödligare nidstyng, än då de los-
sat förblanda hennes läror med dessa Fransyska pö-
belskrik: *frihet och jemlikhet*, hvilka under några
stunders sinnosyrsla flögo öfver Frankrike, på sam-
ma sätt och nästan af lika orsaker, som et hurra-
rop flyger från mun til mun i en beskänkt folk-
skara. Vi hafve på vårt språk en liten mäterlig
afhandling just öfver dessa begge orden, och man
har kunnat se deraf, om Philosophernas mening der-
med, nämsin varit eller kunnat vara den grofva
Maratiska pöbelmeningen.

Hvarföre blef då, frågar man, denna mening
likväl så fullkomligen den Parisiska? Deraföre at
Philosophiens läror, kunna, lika som alt annat, lånas
til förevändning åt våldet och affigterne, och derafö-
re at alt, vid sådana tilfällen, orimligen öfverdrifves.
Men deraf bör ej slutas at Philosophien har i sig
siffelf denna förvillande natur. Folkyn är et rus
som kan beredas af alla slags örter. Religionsnitet,
Fribetsnitet, Konunganitet, alt har ömlevis tje-
nart dertil, och med lika framgång. Samma phoenomene
förekommer under blott olika namn, hundrade gån-
ger i Historien. Jag föreställer mig ej at de som
uphängde hvarannan på lycktpålarne, eller buro på

uphöjda pikar, medborgares afhuggna hufvuden, voro stora läfare. De som hemligen förde dem, kunde til en del vara det. Men man söker förgäfvorsaken til dessa oformliga upträden i skrifter och meningar; de finnas ej der: man måste söka dem i faker och händelser; och detta är ingen obekant, som känner förloppet af den Fransyska Statshvålfningen.

Gör man ej i frågan om böckers och skrifiers politiska vådlighet, aldeles som i frågan om deras vådlighet för Religionen: Tror på skriket utan att läsa dem? Och förhåller det sig ej med den politiska vidskjeddelsen, nästan på samma sätt som med Religions-vidskjeddelsen? Den förre tar snart en skrift i handen öfver medborgliga ämnen, utan fruktan att anfäktas af Jacobinismen, likasom den sednare ej går i mörkret förbi någon graf, utan fruktan att gästkramas. Begge behöfva dagsljuset för att se deras farhoga försvinna. Man måste vänta att det en gång upklarnar.

Bland de Franske Philosopherna näst före Revolutionen voro *Voltaire*, *Roussseau*, *Raynal*, utan tvifvel de mest läste och gillade. I deras arbeten ligger då, inbillar man sig, hela Revolutionsstoffret, likasom Fjäriln i sin puppa: derifrån har den, med fullfärdiga vingar, på en gång utflugit. Det är sant att man finner i deras skrifter, dels principerna til borgerlig styrelse utredda och fastställda, dels några afvikelser derifrån tillfälligt antydda. Men hvar finner man hos dem någon den minsta likhet med de Fransyska Revolutions-maximerna? Hvar före vill man ej se att dessa orimliga vålds-maximer, skapade just under sjelfva resnings-yran, af helt andra personer än Philosopher, och efter helt andra lagar än philosophiens, hade med henne ej mera gemenkap, än det Parisiska brölloppet til sin

En rätta grund hade med Salighetsläran? Af de nämnde Philosopherna, lefde vid Revolutionstiden endast Raynal. Och hvad gjorde han? Han skref deremot med häftighet. Han tvådde sina händer i vatten, och affade, inför hela Europa, sin Philosophie all delaktighet i dessa ophilosophiska uprors-bragder.

Tror Ni at Voltaire och Rousseau, om de ännu funnits bland de lefvande, icke skulle hafva gjort aldeles det samma? Tror Ni at den Store Henrics Sångare, at Historieskrifvaren af den Fjortonde Ludvigs Tidevarf, skulle ha sett med bifall deras thron störtas, deras stoder trampas i grus af en rasande menighet, och Arfvingen af deras spira, ställas, tvert emot alla grunder af rätta visa och förnufts-kloket, til doms inför sina undersåtare? Tror Ni at Författaren af *Le Contrat Social*, hvars bok innehåller sida från sida en redan förutgjord Critik öfver Revolutions-maximerna, skulle med tyllnad hafva låtit dem gälla för principer, tagna ur hans arbete? Ändteligen, desse begge store män, hvilkas döda kroppar omfördes med så förgudande ståt på gatorna i Paris, för at insättas i Pantheon, tror Ni ej, at de, om de lefvat och vågat tala efter öfvertygelse, skulle hafva blifvit, såsom Ertz-Aristocrater och frihetsfiender, uphängde vid de högsta lycktpålarne i den filosofiska Hufvudstaden?

Det synes likväl vara en serdeles motsägelse, at vara på en gång Stiftare af en uprorslära, och at promt, i första Seger-glädjen uphängas af sina lärjungar.

Men invänder någon: kunde nu likväl deras skrifter, genom de så kallade principer af allmen rätt som i dem yrkades, och genom beifrandet af vissa missbruk, som deri någon gång förekommer, icke hafva blifvit, tvert emot Författarnes afsigt,
åt

åtminstone en aflägen orsak til påföljande oroligheter.

Jag svarar, at det gifves ingen än så nödvändig fanning, himmelsk eller jordisk, ingen lag, ingen ordning, ingen nyttig kunskap, som i den hemärkelsen ej kan blifva en aflägle orsak til de största oredor. Man skulle efter samma goda Logik raisonnera bort ur verlden förnuft, Religion och Samhällsförfattning; ty utan förnuftsbegrepp, ingen förvillelse, ingen nedrig anläggning; utan Gudsdyrkan, ingen blods utgjutelse för olika dyrkningsfätt; utan Samhällsförfattning, inga Borgeiska krig, och intet upprorsvåld. — Låt vara at i dessa skrifter funnos vissa ideér til nödig förbättring af det som var och som öfvades. Men intriguen, egennyttan, herkslyftnaden, den Orleanska Factionen, hvilka tydeligen nyttjade dessa ideer blott såsom en af tiden länad förvändning, kommo de ur böckerna? hade de med filosofien den ringaste gemenskap? Alt godt och nyttigt i verlden kan, på det sättet, kallas en aflägle orsak til det onda, så snart man med aflägle orsak vil forstå, icke sjelfva orsaken, utan förvändningen.

När man säger: se til hvilka grusligheter den Christna läran gifvit anledning i det olyckliga Mexico! hvilka bål hon upptändt i Goa! och med hvilka förföljelser, hvilka blodiga krig hon öfverhöljt Europa! då gifs ingen, som icke straxt har svaret färdigt mot en sådan beskyllning. Ni ljuger på Christendomen, heter det. Den Christna läran bjuder fridsamhet, menkslighet, brödräkarelk, försonlighet och rättvisa. Det är icke hon som gjort detta; det är intolerancen, rofslyftnaden och det politiska våldet, som oupphörligen länat af hennes lära förvändningar, om hvilkas falska och förrådika bruk, de aldrig sjelfve et ögonblick tve-
kade.

Skade. Så ofta samma beskyllning upprepas, följer alltid samma svar; och med billighet. Det är blott Philosophien som icke får njuta tilgodo samma rättvisa. Ordning laglydnad, säkerhet, helgd af allmenna och enskilda rättigheter: se der hennes eviga grundläror och fordringar. Och emedlertid är det ändå just hon, påstår man, som i våra dagar orsakat de största oordningar, de gröfsta laglösheter, med et ord: de gruffsamaste inbrott i all slags rätt och all slags säkerhet.

Låt om oss ännu närmare undersöka detta ämne: Låt om oss se til, hvarigenom Philosophien skulle kunna förtjena dessa fällsamma förebräelser.

Philosophien, säger man, framställer idealet af en fullkomlig Samhällsordning. Fanns, eller finnes någon, i verkligheten, utan brister och svårigheter? Skall hon då ej bidraga at på hvart ställe göra menigheten otålig vid den närvarande?

Lägg til ännu derutöfver, denna bittra, gäckande öfverdrifning af de minsta ojemnheter eller afvikelser; dessa pamphletter, pasqvinader, sarcasmer, som vanligen utgöra hennes eftertropp, och, (om det uttrycket kunde tålas,) åka med på hennes princeiper, lika som den yngre gat-pöbeln vintertiden skockar sig på de stora Tjelkmedarna: Skola dessa, til äfventyrs, ej bidraga at utsprida falska begrepp, at disponera allmenheten til ovilja och må hända til nyheter? Man ser åtminstone at jag ej fördöljer eller försvagar inkasten. Jag svarar dertil.

Det är sant at Philosophien framställer idealet af en fullkomligare Samhälls-ordning än kan hända någon af de närvarande, ja til äfventyrs, än den kan ges i verkligheten. Men just detta säger också philosophien. Låt henne tala ut, och hon skall ropa med hög röst, at hon framställer sit ideal, för
at

at derefter i Imåningom förbättra, icke för at dere efter sönderbryta en gifven och verkelig. Låt henne tala ut, säger jag, och hon skall ifra äfven så starkt som sjelfva den politiska försigtigheten och med lika uprigtighet emot alla våldsam förlökta, alla otidigt framtrugade förbättringar; icke blott efter de någon gång upoffra tusentals medborgare för andras merendels oläkra fördelar; utan derföre, at denna orimliga förbättringsyra, *i sjelfva principen, mördar all möjlighet af menskelig Samhällsordning.* Hon skall vidare säga, at det förhåller sig med Samhälls- som med Kropps- constitutioner: at det gifs, för alla, en vis möjlighet af god hellsa, lika som en vis verklighet af krämpor och bräckligheter; at man måtte tåla dessas tillkännagifvande; men at den galnaste af galenskap vore at vänta botemedlet af annat än tiden, det allmenna lugnet, Vissheten, och en lång sorgfällighet.

Der står nu, för allas ögon, den sanna och verkliga Samhälls-philosophien i hela sin afhöljda oskuld. Har man skäl at anklaga, at frukta henne såsom förstörerska af Ordning och Samhällslugn? Hos hvilken Philosopher har man funnit andra principer än dessa anförda?

Hvad åter angår de omtalte Stick-skrifterna, så höra visserligen icke rätt många deraf til Philosophiens Sällskap. Hon bör vänta den rättvisan at icke förblandas dermed. De goda och nyttiga deribland, måste hon likväl erkänna. Sådane äro de som tydeligen hafva rättvisan, sanningen, förbättringen, til deras ändamål; som angifva hjälpe- lliga afvikelser, missbruk, oordningar, fördomar, orättvisor, skulle det också behövas at stundom lägga Satirens frätmedel på vissa inrotade skador. De som hon ej erkänner, de som hon föraktar och afskyr, äro sådana, som öfverskrida måtta och

samtändighet, som tydeligen lyfta til utspredande af förbittring, oenighet, orimliga fordringar, vanvördnad för lagar och styrelse. Dessa begge slaggen äro ej svåra at åtskilja; och det hör ordningen til, at utan våldsamhet emot de förra, vaka öfver de sednare, mindre för farans skull än för otilbörlighetens.

Men, fortfar någon at invända: gömma sig ej således ofta under Filosofiens mantel, ilviljan, öfverdrifningen, nyhetslyftnaden? Skola de ej höras, ej anses såsom hennes lärjungar och, under detta namn, missbruka den frihet hon för sig fordrar? Har man då ej skäl at kringskansa den? Hon self ändteligen: skall hon med sin lära om frihet, jemlik rätt, människovärde, alltid finna, bland hopen, idel visa som rätt förstå den, och som aldrig, öfver hennes mening, hänföras deraf? Jag skall söka at svara til begge punkterna.

Då det är en moralisk möjlighet at tänka falskt och orimligt i politiska ämnen, likasom i andra, finnes också, det är sant, ingen fysisk omöjlighet at skriva derom på samma sätt. Det må således ej nekas, at ju politiska villvarelser kunna, genom böcker och skrifter, utspredas. Men vid någon dager af upplysning, skola dessa individuella fläckar aldrig sammanflyta til en förvillande skymning. Några få exalterade hjernors högtpända nonsens, bör ej gifva en stor farhåga. Man säge så mycket man vill: *Ingen rök utan eld*; denna rök tänder ej. Hafva åter vissa förlök af verklig följd, vissa genom trycket utströdda förvillelser, varit på någon tid eller i något land allmänare; då kan med visshet deraf slutas til något förut grundadt ondt i Samhällskroppen, visst icke verkadt af skrifterna, men röjdt och yttradt derigenom, och som fordrat helt andra och större om-

örger, än at hämma skrifvandet. Det kan möjligen til någon liten grad deraf spridas och underhållas; men säkert hvarken förekommes eller botas det genom tryckande band, lagda på skrifriheten, och murar af förordningar, upresta emellan den hemliga tankan och allmänheten. Man gör ej annat derigenom än gömmer det onda och beröfvar sig botemedlet. Man tror sig fätta gränser för sjukdomen, och det är Läkaren som man utestänger. Detta är ej en phrase: det är en sanning. Ty mot allt sådant ondt gifs ej flera än två goda medel. Styrelsens fysiska kraft, eller det allmenna förnuftsens mening om dets rättkaffenhet. Den förva var nästan aldrig enstam tillräcklig: den sednare göres omöjlig genom förnuftsfruktan, och arbitrairt tanketvång.

Orättvift vore det för öfrigt, at med dessa vanligen lika så harmfulla som barmretande productioner förblanda Philofophien, hvars visare läror, varningar, fordringar, likväl så lätt och tydeligen dorifrån afskilja sig. Men höjden af orättvisa vore, at af principe hata uplysningen, såsom genom sin egen natur ledande til förvillelser och derigenom farlig för den allmenna ordningen.

All denna fruktan, och hela detta djupa misseförstånd, grundas, (vågom at en gång säga det) på den enda falika principe, at okunnigheten är skickligare til lydnad, och bibehåller bättre undergifvenheten: at den som vet tala om fordringar, som undervises at högakta sig sjelf, blir snart obändig och til slut otämjelig: at blotta tanken om en rätt, tillika medför inbillningen om rättvisan af dets våldsamma beskydd eller ernående; och at minsta oförmånligare lottning i Samhällsförfattningen, sedd i sit oförfvagade ljus, skall föda, om ej sådana försök til dets omstörtande, som

Vi med rysning sett af nyare händelser, åtminstone begäret och det hemligt färdiga bifallet dertill.

Men man bedrager sig på menniskan. Man kan i allmenhet alltid räkna på hennes förnuft och billighet, så snart hon ej under et långt tvång förlorat, tillika med nyttan, äfven vanan derat. At med våld förfölja det minsta iken af rätt, at för en ringa anstötighet vilja ömsförta hela byggnaden, det är den alltid nedböjda vanmagnens föraktliga hämndyr, när någon gång slumpen lägger henne förmågan dertill i händerna. Lämna menniskan deremot full frihet under nödvändiga lagar: lät hennes förstånd tidigt öfva sig i underökningen af deras grunder och grunderna för hennes lydnad: lät henne inse at man styrer, icke kufvar henne, och at hon lyder med värdighet; — och man skall i omdömen i viljor, i företag, finna henne billig och efterseende. Hon skall i vissa Samhälls-inrättningar, må hända, tycka sig upptäcka här och der, några ojemnt delade tyngder; någon tilökt rätt eller någon afkortad. Hon skall våga at säga det. Men hon skall, på det hela, erkänna at hon finner ordning, säkerhet, rättvisa och hundrade vigtiga fördelar, som upväga smerre misnöjen.

Vore tanken om rätt hos menniskan så half, så inkränt til hvar och en särskild fordran, at den aldrig omfattade hvarken andras, eller hennes egna vigtigare: hade naturen gjort hennes förnuft så kortsynt, at det aldrig måtte smerre saknader emot större faror och möjliga mistningar, tillfälliga orättvitor emot säkra njutningar och tillgängliga skadestånd; se då vore någon orsak at frukta verkningarne af et starkare ljus. Men så länge hos menniskor, tillika med känslan af egen rätt, äfven finnes den af pligter emot andra och af alla mennas förbindelser, (hvilka visserligen icke äro up-

lysningens minsta föremål) så länge förnuftsvärdet icke är hos menniskorna det samma som vildhetens obändighet, så länge den ringaste pröfning fäster hvars och ens egen trygghet vid den ordning som är, äfven med dess möjliga ofullkomligheter; så länge de, ändtligen, af äldre och nyare erfarenhet fortfara at merka, med hvad blodstömningar, hvad olyckor, hvad fara för allas hufvuden, en så stor kropp som en Stats-byggnad, alltid ramlar öfver medborgare; med hvad ovilshet der emot, hvad lång möda utan frukt och njutning, en ny, ofta ej bättre, upföres: så länge bör det visserligen aldrig naturligen förmodas at de filosofiska begreppen om rätt och fordringar, om brister och förbättringar, itälde under det allmänna bepröfvandet, skola medföra sådana tänkesätt, som de ofvannämnda. De skola göra, jag medger det, at man alltid skall yrka det bästa möjliga; men vist ej deröfver. Och det skall aldrig, naturligen, bli den allmänna meningen at för litet ojemnare gång, för några obetydliga fel i inredningen, få sönder skeppet hvarpå man seglar, för at midt i hafvet ombygga det.

Nej, utredda fastställda principer af pligt och rätt, styrandes och lydandes, äfven då de hos något folk genom en vis grund-beskaffenhet af dess författning icke skulle vara i alla delar tillämpliga; nej, några afvikelser, några missbruk, antyde med anständighet, och af en vis styrelse efter möjlighet rättade; skola visserligen aldrig ensligt och utan andra främmande orsaker, göra hos någon uplyst nation, lydnds-pligterna tvifvelaktiga, ännu mindre sätta den uprors-facklan i händerna. Sådan är ej menniskan. Alla resningar, alla revolutioner i verlden hafva blott haft två orsaker och skola aldrig hafva andra. Antingen

et barbariskt, ofömligt förtryck, och deraf upkommande allmen förtviflan; eller vissa hemliga factioners herrsklyfnad, då de någon gång, genom sjelfva sakernas olyckliga ställning, blifvit den allmänna ordningen öfvermäktiga. Men då detta sednare fall inträffar, då är ocklä prætexten likgiltig, den må lösas af Religion, Philosophie, eller från hvad som helst. Den skall alltid finnas, och alltid blifva en blott prætext, utan mera sammanhang med de effektiva verkningskrakterna, än de föregifna skälen i våra krigsförklaringar vanligen haft med de rätta orsakerna til fredsbroten, och med krigens följande ändamål.

Förlätom dem som kunna tro, at politiska stormar komma ur bläckhornen, lika som man säger at de fysiska komma ur bergskulorna. Men förlätom ej dem, som begripa orättvisan och underblåsa den. Förlätom ej dem, som anklaga Philosopherna utan at kunna framvisa en enda filosofisk skrift brotlig til uproriska läror, eller visa en enda Philosophie, som ej burit dertföre den största affky. Förlätom i synnerhet ej dem, som just under det at de nästan ofentligen utpeka hela classer af medborgare såsom oroliga hufvuden, ideligen skrika om den Rommerska frihets-andan, ideligen uphöja den äldre Rommerska pöbelns täta upresningar, och gäcka med förtrytelse den yngres lydnadsfulla stillhet under Augustus. Man kan nästan ej förtåda en större oskicklighet.

Om något kunde gifvas semre, vore det tvifvels utan at nyttja tidepunkten af en öfvergående fördom, för at söka gånst, genom mistänkar kastade på en viss class af menniskor, hvars efter godtycke användliga namn, lämnar ilkan öppet fält för alla sjelfbehagliga tillämpningar.

Efter min bästa öfvertygelse har jag således fökt besvara den framställda frågan, som jag ansett för vigtig, och värdig efterfinnande. Om mina tankar i detta ämne kunna tjena til någon rättelse, skall jag anse min möda belönad. Denna phrase är vanlig; men jag vet ej at säga något sannare. Jag återtager nu mitt kall såsom Recensent af Hr B:s arbete.

Farhågan, mistanken emot Philosopherna, är ej, bekännom det, ibland oss aldeles främmande; men så långt jag vet, utgör denna bok den första uttryckeliga Anklagelse akt, som i vårt land emot dem af trycket utkommit. Hr B. tiltalar dem på hvar sida, med en synbar jemmer öfver deras förfriska Läror och förderfvade tänkefätt; öfverallt möter ögat intet annat än samma alltid upprepade apotrophe: *Sägen, F nye Philosopher!* — *Svaren, F nye Philo opher!* — *Besinnen, F nye Philosopher!* — *O, F nye Philosopher!* — *Ack, F nye Philosopher!* — Man önskade at veta, hvilka utom de två citerade Fransyska Scribenterne, under detta namn af Hr B. egentligen begripas. Men det är detta som han förmodeligen helst låter hvar Läsare af någon gisningsgäfv, self uttyda.

Då emedlertid hans bok troligen icke blifvit författad jult i hopp at på utländska språk läsas, är det förmodeligen hvarken de Engelska, eller Fransyska, eller Tyska Philosopherne, hvilkas förkrosselse af Författaren, genom detta arbete, egentligen åsyftas. Det är då, efter all liknelsse, verkeligen Philosophernas i hans egit K. fä-

der.

dernesland. Se här en och annan af de små originaliteter, för hvilka de af honom anklagas.

I Religionen: förnekandet af en Gud både såsom Skapare af världen och Domare öfver gerningarne; jemte förnekandet af en själ, och et lif efter detta. — I Moralen och Samhälls-philosophien: människans uppfäteliga förblandande med fänaden; lärdomar til inga andra dygder än högfärden och skrymteriet; afligten at utspida Guds förnekelsen ibland människorna såsom den enda solida grunden til upplysning och god lagstiftning. — Ändeligen, och hvad man minst af allt skulle föreställa sig: undervisningar til förtryck, tyranni, förgätande af menklighet och Samvete, ja til den meit barbariska grymhet emot förtrampade likar.

Man skall tro at jag öfverdrifver. Lätom då Hr B. själf tala. Se här til en början huru han indelar den moderna philosophien och våra tiders tänkare:

P. 65. *Det gifves två slag af nya Philosopher. Det ena slaget nekar varelsen af en Gud; det andra medgifver en Gud. Begge slaget neka människan en odödlig själ, och hullkast: hoppet om et lif efter detta.*

Det är vilst at man kan icke vara en accuratare kännare af nya Philosophien än Hr B. här visar sig. Om Hr B. någon gång skrifer framdeles en bok i gamla historien, likasom han här skrifer om öfver nya Philosophien, skall han tvifvelsutän ocklä säga ois at det gafs förr i världen blott två slags människor: Cycloper och Centaurer.

P. 53. *Nya Philosophien anser deremot hela detta sällhetslöfte (hoppet om odödligheten) med begabb; kallar berättelsen derom prästerliga påfund; höljer hela läran med all möjelig smädelse; bestrif-*

der mig et lif efter detta; påstår världen vara en
vig och at jag hvarken äger Skapare eller Själ.

Nej, Hr B., ingen Philosoph bestrider En
en själ, eller denna själen et lif efter detta. Än-
nu en gång: underlöka förnuftsgrunderna af et
ämne; pröfva dem; finna möjligtvis flera på den
ena eller andra sidan: alt detta är ej at bestrida
något. Det är blott at underlöka. Så snart man
lämnar kretsen af dessa underökningar, återkommer
hvar dödlig til behofvet af samma läror. At era
känna deras nödvändighet, är det ej at erkänna
deras sanning? Det är ej sjelfva lärorna om Gud,
själen, odödligheten som nänsin blifvit gickade.
Det är en hop små arga eller tanklösa själar phi-
losophiska eller ophilosophiska förfök at under-
vigten och nödvändigheten af dessa läror, finna et
skydd för deras Autorliga egenkärlek, deras fal-
ska slutfatser och gallimatiska bevisningar. Ty i
alla tider har det, ty värr, funnits själar ouphörligt
sysselsatte, antingen at utsprida falska begrepp öfver
ämnena, dem de ej det minsta fattat, eller at med
deras osannfärdiga beskyllningar förolämpa andra
själar, dem de ej det minsta känna. För lifvets
skull efter detta, Hr B. — likna dem ej!

P. 60. *Gud har i det högsta, säga de (nya
Philosopherna,) satt materien i ordning, i fall
slumpen ej gjort detta sednare. — Dertil, bestri-
da de nödvändigheten af Guds Försyn.*

At tro en styrelse efter allmenna lagar, hellre
än en stundelig mellankomst af Allmagten, är ej at
bestrida Guds försyn: det är just tvertom. Det är
et elakt afhandlingsfätt i Philosophien, likasom i
Historien, at i uppgifter och slutfatser altid taga pre-
cisit motfassen af det som är och det som följer.
Hvad slumpen angår, så hafva de nye Philoso-
pherne aldrig påstått at den gifvit ordning åt verlds-
ma

materien. Slumpen gör allt oredigt och utan skicklighet, som man kan se af Hr B:s flera arbeten.

P. 153. *Herrar nya Philosopherne hafva med mycken slit sökt at sammantrassla menniskan med fänaden.*

Det är någon gång icke så lätt at skilja dem åt.

P. 60. *Men hvarföre blifva nya Philo'ophiens dygder så fatte?* (förlä: sådana som Hr B:s milda teckning af nya philosopherna innehåller) *Jo, derföre at de äga endast två grundvalar.*

Den ena: UPPFOSTRAN. Den lär mig blott behaglighet i umgänge. — Det är — dölja mina fel. — De utrotas alltså icke; De skymmas endast.

Den andra: tilfredsställelsen med mig sjelf. Det är högfärden.

At Hr B. icke känner någon annan slags uppfostran än förtälloings- konsten; eller någon annan slags tilfredsställelse med sig sjelf än Högfärdens, det kan vara en sanning, och är ej et tvistämne. Men hvilka äro då, om jag får fråga, de ädlare dygder, dem en högre uplysning hos Hr B. alltrat? Förmodeligen dem som röjas i rätt sinnigheten af hans omdömen; i afsläpsheten för allt charlatanerie; i den ej mindre afsläpsheten för alla tvetydiga insimulationer som kränka obehagligen; och framför allt, i afskyn för allt egenbyttigt bruk af conjuncturer och tillfällen.

P. 13. *Nye Philosopher! uplysen China, i Bålet för at förvilla Europa. Gifven åt Chineserna lagar och uppfostran. För all ting skaffen dem derwid hjelltemod och frihets- anda! Detta bör falla Er ganska lätt, i fall eljest Ett systeme är riktigt. Ty Gudlösa äro de förut. Er halfova möda är således här sparad.*

Se der, efter det begrepp Hr B. ger oss om våra tiders philosophiska principer, *Gudlösheten*, gjord til en grundval för *Uppfostran*, *Lugar* och *Hjellemod*. Man kan ej röja, — tillfå det uplytta allmenhet! — i omdömen, mer förstånd och san- ning; i affigter mera ädelhet, eller mera innerlig välmening.

Det är blott dessa obestämda, och derigenom lätt missförstådda ord: *frihet*, *frihetsanda*, *frihetsförsvär*, som det förundrar mig at finna hos Hr B. öfver alt likasom med flit intuckne, äfven på de ställen, der ämnet minst skulle tyckas föranleda dertil. Det är sant at Hr B. nyss förut förebrått Chineserna deras rädda undergifvenhet för sina befälhafvare. Men hvad vill då Hr B.? och hvilken är hans mening på detta ställe? Ville han at Chineserna ej mera skulle låta befalla sig af sina Embetsmän? At de skulle afkudda sig bandet af lydoad och undergifvenhet? At de skulle gripa til styrkans utväg, och göra mot styrelsen en *hjellemodig* upresning, ungefärligen som Fransoserna? Så synes det. Se der likväl en mening, som Hr B. visserligen lär akta sig at erkänna för sin.

Til äfventyrs skall någon anse hela frasen på detta, likasom på de öfriga ställen, för intet annat än en liten compliment, gjord åt sidan til frihets- och prädikanterne, sådan, som den politiska klokheten stundom aflockar vissa författare, och som kunnat tros omerkelig ibland så mycken öf- rig nitälkan. För min del dömmar jag ej deröf- ver. Blott har jag sett hända någon gång, när man är för qvick, at man bär sin masque illa, och at någon del af ansigtet oförmodadt framskymtar. Föröfrigt synas Autors philosophiska fatter icke bättre sammanhängande än hans politiska. *Gudlösheten* i Frankrike, som han kallar den *Robespierriiska*
phi

philosophien har der gjort Revolutionen. Gudlösheten i China gör åter at inga frihets-kämpar der kunna finnas, och håller hela nationen, säger han, i en seg undergifvenhet. Förlika nu detta hvem som gitter. *Davus sum non Oedipus.*

Det rika fält för anmärkningar som Hr B:s skrifter lämna, gör at man måste inkränka utdraget. Jag skall blott här tillägga et enda ställe, som fullkomnar hans målning af den nya filosofien:

P. 132. *Hvem läste icke för några år sedan med rysning i tidningarne den tyranniske nya filosofens barbariska förfarande, som hvar söndag, i stället för at anspänna sin Vagn med Hästar, anspände den med Negrar. Med tungorna långt ut om halsarne måste dessa löpa i kapp med Hästar. De stupade; men piskades till dejs de reste sig.*

Nej det blir tid at jaja för en philosophie, som så grufligen förstenar människohjertat — emot bröder!

Ja, det blir verkligen också tid at med det föragt och det åtlöje som dessa uselheter förtjena, vända bort ögonen derifrån. Man ser tillräckligt af detta enda drag hvartåt Hr B. lyftar, och hvilka begrep han önskade at hos oss utsprida om filosofien och dess idkare. Hvar bok, hvar nådning är då, enligt hans milda och rättvisa omdöme, en lärjunge ur de nya Philosophernas Skola, en camerad af de få uplysta Snillen, som äfven vår tid och vårt land framalstrat; och galgen och stupstocken skola på det fättet aldrig emottaga andra halsar än nya Philosophers.

Det är ej här af nöden at visa den, ända till vämjelse, låga orimligheten af dessa förnuftslösa anfall. Jag skall blott göra en enda fråga: Hvilken tidpunkt har Hr B. ibland oss valt, at utan all

synbar anledning, med de ofannaste, de gröfsta tilvitelser förolämpa en Clafs af stilla och nyttiga medborgare i alla länder, hvaribland åtminstone ingen i hans fädernesland, genom et enda pennudrag, så mycket jag vet, berättigat honom til beskyllningar af denna hittills oerhörda beskaffenhet. Det blir ej Hr B:s fel, om man ej hädanefter hörsols nekar eld och vatten åt Philosopherne, och lika som vilda skadedjur, jagar tillbaka in i skogarna, hvar och en som i våra dagar utmerkt sig genom någon grad af philosophisk finnesodling.

Ifrån det politiska ändamålet för denna bok, vore det nu anledning at komma til det påstådda philosophiska, och at, med en blick på förnufts-värdet af sjelfva afhandlingen, fluta dessa anmärkingar. Men sväriligen skulle, äfven med bästa vilja, något begrepp härom kunna meddelas läsaren. Man står här likafom fast i den från alla håll sammanfopade mörjan af illa förstådda ämnen; och det är ej lätt at mellan alla dessa hoptrafslade minneslän ur Philosophie, Historie, Physik, Chemic, Anatomie &c., hitta en förnuftsväg som syftar fram til någon bevisning. Alt hvad ändteligen låter, fast med möda, skönja sig, består i uprepandet af den gamla vanliga satsen: at människans begär til en ännu större fällhet än den hon här njuter, tyckes utmerka för henne destinationen til en efter döden fortfatt varellse; at deremot djurens tilfredsställelse med deras närvarande existense, icke synes, hvad dem beträffar, lämna anledning til någon sådan förmodan.

Men det som härvid förekommer nytt och merkvärdigt, det är Hr B:s begrepp om sjelfva detta fällhetsbegär, som efter hans tanke skall utmerka människans bestämmelse för evigheten. Man inbillar sig, må hända, at Autor tvifvels utan förstå

får med detta begär, denna ädlare åstundan til en vis högre moralisk fällhet, hvilken alltid blifvit ansedd såsom et bevis af människonaturens förträfflighet, och af des bestämmelse för en högre ordning af saker, än denna sinliga. Men icke en misstanke til något begrepp derom finnes i hela denna afhandling. Det är öfverallt lyftnaden til sinliga njutningar, som bevisar för Hr B. människans bestämmelse för en salig evighet. Se här ungefärligen gången af hans philosophie i denna vigtiga underökning.

Hvad *dygdens lyckalighet* först och främst beträffar, sådan som den af Moralisterna beskrives, så yttrar Hr B. sig derom, redan (p. 36,) med et litet satiriskt smålöje: *at den är för speculative åt hans sinlighet.* Men på ära; på nöjen, på mynt, på varor, derpå, säger han (p. 50) är människan delto gungare, ju mer hon erhåller deraf; och dertil lytta hennes omsorger, icke blott för dagen, för året, för hela framtiden, utan för *sjelva evigheten.* Som nu ingen dödlig (enligt Autors mening p. 154) finnes benägen at se uphöra en fällhet, den hon på sådant sätt *finjer, efter sin lyftnad, utstaka evärdelig*, så drar han deraf den visa och goda slutföljd, at naturen icke nedlagt hos människan en sådan lyftnad, utan för at i et lif efter detta, en gång fullkomligen upfyllas.

Hvarföre den jordiska lefnaden, oagadt dess tilgångar på ära, på nöjen, på mynt, på varor, likväl icke kan fullkomligen upfylla detta fallhets-begär, hvarifrån Hr B. leder beviset för sin odödlighet, dertil anför han (p. 37) följande tvenne goda orsaker: 1:o emedan det allmänna *målsäcks-förrådet* är här i verlden för otillräckligt åt alla deltagarne; 2:o emedan *utvägarne* at förlora, och at bringas til *liggare-släfven*, äro för
tal

talrika och för mångfaldiga. Man vill äga, tillägger han (p. 38), på en gång, all förnöjelste som kan med sinnen och begrepp upplänkas och önskas. Man vill äga den utan oro, och utan fruktan at någon sin förlora den. Men detta kan ej lke i en värld så stäld som denna närvarande.

Påminner någon härvid at det kunde gifvas en slags ädlare njutning, som redan här upfylde människans högste sällhetsbegär; en sällhet som ju stöde i behovens inskränkande, och i tyglandet af de gröfre sinliga begären, så ropar han dertil (p. 39) med en ganika häftig otålighet: *Hvilken vederbörlig tröst för mina begär! Hvarföre fick jag då de begären (de som skulle tyglas), i fall jag för alltid ärnades åt jordklotet, der dessa begär aldrig kunna mättas?* Man ser deraf at Hr B. låter, i detta ämne på intet sätt med sagert tal affpisa sig; man ser at han vill, på det ena eller andra stället, hafva sina sinliga begär i hela deras vidd o afkortadt mättade; och at han väntar sig en, i den vägen, rätt nöjsam evighet. Också förbehåller han sig p. 159, ibland annat, uttryckligen: *at et ouphörligt ombyte af sällskap icke får der tryta.*

Det är med denna filosofiska grundlighet, som Hr B. i närvarande bok afhandlar sit ämne, och som han ur människans egenkaper och begär, skarpönnigt utleter hennes ändamål.

Hvad angår djurens egenkaper och ändamål, så är han derom kortare; men alltid lika ljus och grundelig.

Hvad är Djurens högsta goda? frågar han p. 161. Hvartil han svarar sig self: *Hvilan; — tilläggandes, at allt annat är idel behof. —* *Hvilan* är således icke et behof, utan blott njutning; maten, brunsten, friheten, således för djuren, inga verkliga njutningar, utan blott behof. Se, sådant kan man kalla at filosofera grundeligen.

På denna solida grundläggning bygger han på 165 följande merkvärdiga slutsats: *Är nu Hvilan*, säger han, *Djurens högsta goda här i världen, så synes följa af sig self, at den måste kunna göra deras högsta goda evärdeligen; Det vill säga: Djurets högsta njutning, da Djuret icke är mera til. Man kan ej tänka, ej uttrycka sig med en större Logisk rigtighet.*

Tilläggom ännu, för läsarens nöje skull, några strödda prof af samma djupfönniga slutgäfvor.

Författaren vill bevisa, en gång för alla, Själens immaterialitet och dess fullkomliga skiljaktighet från Kroppen. *Betrakta*, säger han, *en Kongl. Förordning*. Icke är det i de materiella bokstäfverna, som själfva förordnandet finnes och uppehåller sig: Nej det är i den mening de utgöra, hvilken existerar serkildt ifrån bokstäfverna. Så existerar också Själens, efter hans tanke, serkildt ifrån Kroppen: och så, tillägger han segrande, *så förhåller det sig med metaphysiska väsenden.*

Men hvar existerar då meningen af en Kongl. förordning annorstädes än i dens hufvud, som ger eller emottager den? Om nu Själens icke annorstädes är til, än i begreppet derom, så är, i sanning, hennes egna serkilda existens af Hr B. rätt illa bevisad. Ty så, Hr B., *så förhåller det sig med metaphysiska väsenden*, at de äro till blott i tanken derom, emedan det endast är genom tanken som de blifva metaphysiska. Det vore likväl nödigt, innan man skrifer i philosophien, at åtminstone veta skilja emellan substantier och idéer, emellan blotta begrepp och utom begreppen verkligen existerande ting. Man måste således råda Hr B. at en annan gång ej göra Själens til et *metaphysiskt väsende*, ej likna henne vid meningen af en Kongl. Förordning; icke blott därför at det gifves vissa Själ.

Själur nästan utan all mening, hvarigenom likheten blir som Hr B. ser, ej lärdeles träffande; men derföre i synnerhet, at en blott *mening* icke existerar ferskildt från begreppet derom, hvilket är juu motfalsen af det som Hr B. ville bevisa om Själur, genom det anförde exemplet.

Genom et stort exempel vil Hr B. p. 6, öfvertyga oss om Religionens förmåga at uppelda hjeltemodet. Til den ändan anför han Leonidas bekanta skämtord til Grekerne vid Thermopylä: *J quäll skola vi äta hos Pluto*; och tillägger, som en verkan af denna religiösa måltids-betraktelse: at *större hjeltemod än deras, torde historien knappast äga at uppvisa.*

Sålom bevis huru långt glömskan af Skaparen i de äldsta tiderna sträckte sig, anför Hr B. (P. 13) at Hercules väpnad med ingen ting annat än blott sin klubba, fick utan motstånd genomvandra världen och föröfva tusende våldsbambeter. Beviset tycks ej vara et af de starkast slutande. Det torde hända at Skaparens kännedom ej varit stor på dessa tider: men klubbans längd och töcklek, des många grofva knölar, och armen som förde henne, synas också hafva ägt någon liten del i denna allmenna räddhågan.

Pag. 64, yttrar Hr B. det serdeles djupsinna ga påståendet, at om et tillkommande lif ej finnes, så blifva våra borgerliga Samhällen idel föragtelliga gycklerier, och inrättningen deraf får intet något gilltigt ändamål. Hr B. har, man måste tillstå det, en förundransvärd gåfva at se det djupa och fanna i sakerna. Om vi ej skola lefva efter döden, (sådan är hans slutats på detta ställe) så lönar det ej heller mödan at här i världen njuta skydd och trygghet til lif och egendom.

Hr B. är ej mindre stark i Physiken och Nat-
 turkunnigheten än i Philosophien och Slutkonften.
 Se här huru han p. 43 beskriver eldens underba-
 ra verkningar: Med en ganska liten glödhög af knapt
 en quadratals yta i min kakelugn, kämpar jag,
 säger han, emot en köld-colonne af icke mindre än
 millioner cubique mils tjocklek, och hvars diameter
 är af så oerhörd längd, at den ifrån fensterrutan
 af min kammare, går ända förbi Solen, — ända
 förbi den på andra sidan om Solen vandrande Sa-
 turnus; ända förbi Herschels nyss upfundne planet,
 och lika långt på alla sidor omkring mit hemvist.
 Hvardera af mina eldparticklar har milliontals köld-
 particklar at afhålla, och ändå segrar jag. Om nu
 denna stora kämpadat verkligen har sin riktighet,
 och om det är rättvilt at respectera styrkan estef
 effecternes storlek, så blir Hr B., man kan ej ne-
 ka dertil, framför sin kakelugn en mycket olika
 respectabel person, emot framför skrifbordet. Men
 jag misstänker i alt en viss jemlikhet af krafter.
 I fall Hr B. har öfver sit rum en kall-kammare,
 och han ville göra et experiment, som kunde tjena
 at litet berigtiga hans Physiska lärdom, så ville jag
 råda honom at stiga dit up, trappan upföre; eller
 at i annan händelse åtminstone på en half tima
 öppna, en rätt kall vinterdag, dörr och fönster i det
 rum som han behor. Han skall då med största
 vilshet erfara at han med sin glödhög i kakelug-
 nen, verkligen ej kämpat emot en större köld-
 colonne, än den som funnits innesluten emellan
 hans fyra kammar-väggar, och at segren ej är
 fullkomligt så lysande som han afmålar den.
 Köld-colonnen som går ifrån hans fensterru-
 ta förbi Solen, det vill säga nära invid focus och
 rakt igenom strålarna af denna ofantligen utsträck-
 te elds massa, är et drag af Physisk skarpfinnig-
 het,

het, som förtjente at sluta redogörelsen för Hr B:s närvarande arbete; jag skall blott tillägga et enda litet ställe derur, som det vore oförlätligt at lämna aldeles obemänt. Det förekommer p. 167 och lyder på följande sätt:

Om någon gång händer at et Lejon råkar risva ihjel en menniska, eller om en Neger någon gång får tillfälle at stjåla lifvet af en hård Husbonde, så motsäga dessa enskilda tillfällen ingalunda det allmänneliga vålde som menniskan öfver djuren synes äga. Man ser häraf, at Hr B. räknar Negrerne til djur-släktet, och at han skrifver i alla ämnen, med samma grundelighet, samma mogna befinnande. Det är sant at han redan p. 152 kallat Negrerna för sina bröder, och at detta kunde tyckas innebära en liten motfälskelse; men kan hända gifves häraf någon förklaring som häfver svårigheten, och som lätteligen kunde göra Critiken orättvis.

Jag bör kanhända ej sluta denna Recension, utan at hafva sagt et ord om skrifarten. Den är sig lik i alla denna författares Skrifter. Den har förtjensten af en viss lätthet och liflighet, men hvilka, då de nästan alltid skynda sig fram om eftertanken, då de nästan beständigt röja sig i falska begrepp och högt förhastade omdömen, tyckas blott tjena at göra tankarnas vanfällning desto synbarare. En orimlighet sagd med mycken lätthet och liflighet; falska raisonnementer, som med den största lätthet och liflighet oupphörligt sammanläna ka sig, få derigenom, jag vet ej hvilken ny, oemottändelig löjlighet. Om Hr B. kunde förmås at i sina skrifter lämna åt språket en något nogare värd; at blott välja ämnen dem han något närmare kände; at våga sina omdömen med något större bestämthet; at i sina slutsatser något bättre öfver-

vervåga hvad som följer eller icke följer; at framför alt, för evigt bortlägga alla dessa fökta qvickheter, alla dessa liknelser af den högsta osmaklighet, hvaraf hans styl öfverhödar; så skulle han till äfventyrs kunna hoppas, at såsom Författare uphinnna åtminstone medelmåttans försvarlighet. Se här några exempel af dessa, förmodeligen efter Hr B:s tanke, mycket qvicka ställen. Jag framställer dem, såsom en varnande eftersyn, för yngre Författare, sådana, som de vid et flycktigt genomögnande af hans bok, för ögat upfallit.

P. 2. Fortidens Fättar besormade himmelen med stenar. Vår tids Fättar vilja göra det samma med idel mjölmaskar.

P. 19. Gagnade dei Philosophien det minsta i sin bevisning eller i sin magt at övertyga, om hon gjordes gamlare än hon är? Philosophien blefve ju i det fallet den enda mö som trodde at få flera tillbedjare derigenom, at hon ömgälfve sig hufvud med gråhåriga löslockar och gaf sin mun anseende af at vara visnad och tandlös.

1b. Den sanna Philosophiens lärdomar, ehuru nyttige och kärkomne för världen, äga icke des mindre hvad tiden angår, mycken likhet med Brands vagtens underrättelser, den tid de utropades i gathörnen. Klockan $\frac{1}{2}$ 11 lät först Brandvagtens öfs veta at kl. var 10 slagen. Men då hade vi redan hört det Helfve en halftimma förut i från kyrkotornen.

P. 31. Hvad är det som Slumpen medgifves icke kunna göra? — Svar: et par skor!

P. 42. Lusten lik den forna Engelsmannen har lika som sina särskilda privilegier, sin Magna Charta. Är äfven lik Engelsmannen deri, at när han är lugn, och sig sjelf lämnad, får man honom icke ur släcken.

P. 43. Elden är lik de tjenstehjon som arbeta för bara maten; men som derjemte behöva strängaste tillsyn. Ty får elden göra allt hvad han vill, så råkar jag snart i samma trångsel som det forna Rom vid Trälarnes uppror under Spartalus.

P. 55. Menniskokroppen anatomiserad, visar, likasom de vanliga orgverken sig behöfva: 1:o En Orgtrampare, hvilken om jag så får säga, skall sätta orgverkets lungor i rörelse. 2:o behöfver det en Organist som bringar det til all möjlig utöfning af dess samliga förmögenheter &c.

P. 66. De nya Philosopherna låta Gud endast göra hvad en Hofquartermästare gör vid högtidligheter, nemligen endast anvisa hvar materie-partikel sit rum.

P. 69. Merkom! at det är för dessa Rifter och kuggar i verldshjulet som dessa Philosopher i vår tid begynt prädika frihet och jemlikhet. . . . Är icke detta upplig alt det samma som om de annälte sig til förespråkare för urverks hjulen i Danviksklockan, med ansökning at de måtte alla få blifva lika stora? Och at efter denna klocka, sedan hon efter et sådant kannstöpare-förslag erhållit nya jemlika hjul, skulle Sockla-Öns invånare evärdeligen förbindas at rätta sig, ehuru oordentligen klockan än ginge.

P. 106. Jag ville veta efter som de (nya Philosopherna) indela kroppens förmögenheter emellan lemmarne, om de på samma sätt vilja indela Snilletts förmögenheter emellan nerverna, så at hos hvar Poët, hvar nero, haft, ifrån Poëtens födelse, hos sig et rimslut förvaradt, det nerven på viss dag ger ifrån sig, antingen genom krykning, likasom pumpen ger ifrån sig vatten, eller genom tryckning, likasom orgelpipan ger ifrån sig sin ton.

P. 109. Således åligger det nye Philosopherne
 at sjelfve visa möjligheten af deras sats. Och det
 kunna de aldrig göra på bättre sätt, än at de fram-
 visa en Tanke den de kunna hålla qvar med spik,
 rång, snöre. — Et begrepp, som de förmå afklip-
 pa med sax: En slutsats, som de kunna öppna med
 knif: och et omdöme som de kunna säga i många
 delar.

P. 112. Så at människän har fått af honom
 (Voltaire) mycken likhet med det heliga Romerska
 Riket, hvilket i hvar del af Rikskroppen drages med
 en liten Riks-Aristocrat af egen magt och egen vilja.
 Med den skillnad likväl här, at til dessa små kraf-
 ters i ordninghållande inom människän, har Hr Vol-
 taire hvarken förunnat människän Kretsdirektörer, el-
 ler Riksdag eller Rikskammarrätt, eller Riks-Öfver-
 hufvud.

P. 117. Innan Hr Voltaires åttatiönde är,
 hade då (i fall minnet vore materiellt) i hans hjer-
 na bordt vara ännu trängre än i Stockholms Pack-
 hus, när lösningen vid Skeppsbron är som starkast.

P. 125. Denna ädla varelsē (Själen) visar sig
 för oss lika som beständigt i fenslerna af sit Pal-
 lats. — Lifvet bor deremot likasom i köket. Des
 förrättningar der äro, at skura diskar, sätta på
 grytan til nästa mål, bära ut soporne, skaffa ved
 och vatten, ungefär som en annan kökspiga. Det är
 åskiljaktigt från Själen, så länge hon bor i kroppen
 men såsom Domestique. Det följer Själen genom
 verlden, men åker på drängslädan.

P. 164. Hunden löper icke af samma orsak at
 skogen, som Flickan åker på maskeraden. Uan Hun-
 den fiker efter villebrådet i skogen af samma orsak
 som Besökaren fiker efter brännvinskappen i Tullen.
 Ack hvad jag skall äta! — tänker Hunden. Ack
 hvad jag skall suppa! tänker Besökaren. Begge föras

de af sin snålhet. Ty ingendera hade svultit ihjäl, om de icke fått det fångtet.

Det är denna skrifart som en vifs clafs af läfzare hos oss, ännu kallar qvick och roande. Man må se ej förundra sig deröfver. Förnuftet gör öfveralt långsamma framsteg, och smaken som är et förädladt, finare förnuft, gör dem ej hastigare. Men då ädlare, sannare begrepp om Författares yrke och värdigheten deraf, hunnit at bland oss utbreda sig; då man lärt at äfven i skämt, åtkilja en god Autors skriffätt ifrån sådana osmakliga putslistigheter, hvaråt tanklösheten dumskrattar af en vifs mechanisk retlighet: då skola tvifvelsutän dessa, så kallade infall och qvickheter, blifva för sjelfva den stora Allmenheten äfven så ofördragliga, som hvar läfzare af god smak och sundt omdöme nu finner dem.

N.

Strödda historiska anmärkningar vid Boken om SVERIGES STATSHVÄLFNINGAR, hvilka kunna tjena såsom små prof tils vidare, af Författarens historiska kunskaper och noggrannhet.

Pag. 21. Ingen Revolution med lagförändring utom 1680 hade varit allt sedan Calmare-Unionen. Menar Autor med Revolution endast den öfvervägande Magtens olika flyttningar, emellan Könung och Folk, så blir all Revolution i sin natur intet annat än en verkelig lagförändring, emedan det är blott och endast genom en sådan lagarnas förändring, som dessa Magtens flyttningar kunna göras för framtiden varagtiga. At tala i denna mening om Re-

vö

volutioner utan lagförändring, är at säga en orimlighet. I all annan bemärkelse kan det visserligen gifvas Revolutioner både utan och med lagförändringar. Sådana äro alla oväntade omskiften af Regerande, af Ministrar, af Styrelse-principer, af partiers inflytelse, af viktiga rättigheters nykapelse, utvidgande, inskränkning, o. s. v. I fall Autor med ofvannämnde uttryck har någon mening, måste han således hafva denna sednare. Men huru kan han då säga, at ifrån Calmare-Unionen intil 1680, inga sådana hvalfningar timat, med lagförändringar? Än Bondeståndets uplifvande af Sten Sture? Än Riksdagar i stället för Herredagar? Än Prästeståndets Reforme? Än Arfsrätten til Thronen 1540? Än Adelns Privilegier under Johan III? Än 1617 års Riksdags-ordning? Än Riddarhusets inrättning 1625? Än 1634 års Aristokratiska Regeringsform?

Autor ville tvifvelsutän säga, at oagtadt alla under detta tidelopp timade resningar och Thronskiften, Konungamagten likväl til dess lagliga beskaffenhet, alltid förblifvit densamma. Det är angeläget i historisk berättelse, som i alla andra ämnen, at säga just det man vill säga och icke något annat.

Pag. 53. Rangens affigt var korteligen, at låcka förmögenheten ifrån Sveriges jord, til Sveriges tjenster. Denna affigt var aldrig någon Konungs, hvars tänkesätt och styrelse varit sådana, som Carl XI:s. Rangens ändamål var at finna en motvigt mot Bördens, på den tiden, orimliga fordringar. Ingenting var i sin princip billigare, än at anseendet tog sin måttstock från vigten och betydligheten af publika Ämbeten. Sjelfva strångheten häruti, som kan synas oss en öfverdrift, var i början en nödvändighet, för at göra denna princip gällande.

Pag. 55. Hvad Autor här säger om *Grefve Lindschöld*, och om *Håkan Vagtmästare*, som om som *borstade Konungens räck och bortgaf Rikets embeten*, vilår at han illa känner tiden som han vill måla. Sällan hafva Embeten blifvit värdigare beklädda, och flit och skicklighet varit säkrare om befordran, än under Carl XI.

Pag. 61. Autor talar här om tvänne Konungahus, som *efter hvarf* besutto Thronen. Det hände at Sverkeriska och Ericiska stämmorne voro skiftevis regerande; men detta var en tillfällighet. Efter det naturliga förståndet af Autors ord, skulle en alternative succession hafva varit fasttald. Så förhöll det sig likväl ej. Hvar har Autor sunnit, at Prinvarne af det Hus som ej regerade, insunne sig på Riksdagarne?

Pag. 69. Framställer en i sin art ypperlig tabla af historisk oreda och af liknöjdheten om sanning och sammanhang. Det är här Carl XII:s öfverdrifna krigslytnad, som jagar de Nordiske Magtterne i vapen emot honom. Det är, såsom följd af denna krigslytnad, hans plan på Norge och England (yppad, efter Autors påstående, redan 1715), ja, til och med redan Gustaf Adolphs lyftningar til Kejsare-thronen, och Carl X:s Speculation på Dannemarks och Norges eröfring, som efter slaget vid Pultava, retade hela det norra Europas harm emot Sverige. Af alt detta skulle följa, at Carl XII varit angripare; at han länge omgåtts med en plan på Norge och England. Historien säger tvärtom. De tre Konungarne angrepp honom oförkyldt. Konungen i Preusen bemäktigade sig, under hans olyckor, Stetin. Danmark fälde Bremen och Verden åt K. Georg I, för at blifva i stånd at erröfra Skåne. Utan detta förfarande af Georg I; utan Alberoni, som ab,
1715

1715 ännu ej fattat sin plan; utan Goertz, som nb. först vid slutet af detta år blef känd af Carl; utan Czarens nb. ännu sednare fattade beslut, at förskaffa sig fred genom frankkastandet af nya tillfällen för Carl at fysselsättas, hade denne Konung troligen aldrig tänkt något fiendtligt emot England.

Det var Dannemark som först angrep Carl X. Gustaf Adolfs håg at blifva Kejlare verkade näst före och efter dets död; men hade visserligen ej den ringaste del i norra Europas sammanfattning mot Sverige, efter bataillen vid Pultava.

Pag 71. Autor talar här om Carl XI:s förökade magt, såsom både et fullkomligt envælde, och fullkomligen fasttält redan 38 år innan Prinsessan Ulricas val til Svensk Drottning. — Detta Carl XI:s fullkomliga Envælde har likväl aldrig blifvit rätt förklaradt och fasttält, åtminstone icke vid den tidepunkt Autor utlätter. 1680 skedde Revolutionen endast emot Rådet. 1682 erkändes Konungens rätt at göra Lagar utan Ständer. 1693 kallas Konungen, om jag rätt minnes, ex incidenti Souverain, som endast var Gud ansvarig för sina gerningar; men skattläggande magten frantogs aldrig Ständerna. Ej heller finnes Sveriges egentliga Regeringsform, Konunga-Balken, någon sin hafva blifvit afskaffad.

Pag. 72. Autor, som ofta tillägger öfverfanningen, vill förmodeligen hålla jemvigten vid magt genom det märkvärdiga han på andra ställen utsluter. Man hade visserligen bordt vänta, at han ej så aldeles förgätit den betydliga inskränkning Konungsmagten undergick vid Fredrichs uphöjelse, genom skillnaden emellan 1720 och 1719 års Regeringsformer.

Pag. 98. Den Ostindiska handeln, säger Auster, kunde ej annat än vara nyttig, efter den var en inrättning af Hattarne. Skälet är besynnerligt. Ostindiska Compagniet inrättades 1731 under Grefve Horns styrelse.

Pag. 104. Det är här som Autor begynder sin märkvärdiga Räst öfver Carl XI och hans bekanta Reduction. En dom, sådan som han deröfver faller, tyckes billigt böra förutfatta något närmare, eller åtminstone någon den ringaste kännedom af den sakens rätta förhållande, hvaröfver han yttrar sig. Hela stycket är fullt af omissioner och ofanningar. Til de förra höra, at han förbigår Gustaf Adolphi betydliga donationer; Christinas råd til Carl X at anställa en Reduction, utan hvilket icke möjligt blef at styra Riket; (en omöjlighet, som kanske var hufvudskälet til hennes abdication.) Adels usurpationer under Christinas Förmyndare-regering, och dels högt drifna fordringar vid alla Riksdagar; den Reduction, som 1655 blef beslutad, och huru man förstod, särdeles under Förmyndare-regeringen, at eludera verkställigheten deraf; ändteligen at Ständerne redan 1675, innan Carls magt ökades, begärte Reduction; och förnämligast, at den, (Greffkaperne och Friherreskaperne undantagne) endast gick från 1604, eller epoqven af Norrköpings Beslut, som tydeligen förbödd torrdonerande af Krono-jord. När man betraktar alt detta; när man af de 3:ne Ständens skrift vid 1650 års Riksdag, inhämtar det förtryck, hvarunder mängden luckade; när man af den grundeliga berättelse, som Gref Gyllenborg upfatt om tilståndet då Carl XI blef myndig, ser til hvad grad af uselhet Konungen och Statsverket, genom flere slags usurpationer, blifvit bragte; må man förundra sig öfver den djerfva osanning;

ning, at Carl, genom sin Reduction, kränkte äganderätten. Lika ofann är den beskylldning, som göres honom i anseende til återfordrad afkastning af donerade Gods. De så kallade *bak-räntor* togos blott af sådana Gods, som enligt 1655 års Riksdags-beslut, redan voro at anses för Reducerade, och hvilka Innehafvarena genom usurpation likafullt behållit. Desse innehafvare voro ju då, non Domini, och således skyldige, at återbära afkastningen.

Pag. 129. Det bör här anmärkas, at då Autor sätter den Engelska Procesfen i opposition emot vår, i tvistemål, glömmer han, eller hvad troligast är, vet han ej, at den civila Rättegången i England är af de mest krångliga och långamma, samt, i anseende til brist på en Codex, omöjlig at af andra än Advocater föras.

Pag. 132. Då Autor här påstår, at upgifva orsakerna til Statshvälfningen 1738, och det följande Kriget, visar han sig lika opålitelig, lika oredig, eller, nyttjom det rätta ordet, lika okunnig, som på andra ställen. Han berättar ofs här, at Frankrike, redan 1738, vid Carl VI:s ingående höga ålderdom, umgicks med förslaget, at efter hans död flytta Kejsare-värdigheten ifrån Österrikiska Huset; men at det, under misströstan at på Österrikets Bundsförvandt, Regentinnan Anna i Ryssland, directe verka någon söndring från Österrikets interesse, utfåg Sverige, at med krig sysselfätta Ryssland, för at från denna sida hindra eller minska motståndet. Detta var, säger autor, grunden så väl til 1738 års Statshvälfning, som til det påföljande kriget. Han angifver Grefve Tesfin, såsom krigets ifrigaste tiltyrkare och befordrare.

Det är härvid blott tre eller fyra små anmärkningar at göra. 1. Anna var icke regerande i Ryss-

land 1738; hon blef Regentinna först 2 år derefter, i November månad 1740. — 2:o Statshvälfningen hade icke det ursprung, som Autor uppgifver — 3:o Gref Tesfin afstyrkte kriget. Lägg til, 4:o at Frankrike 1738, visserligen icke omgicks med förslaget, at til intet göra den pragmatiska Sanctjonen. Hvad blir då nu sannt af hela denna historiska fabel? Se här sammanhanget:

Första grunden til denna hvälfning var Stanislai utkorande til Polska thronen, och det deraf upkomne krig imellan Frankrike å ena, Kejsaren och Ryssland å andra sidan. Då sökte Frankrike Sveriges vänskap. Då väcktes i Sverige hogen at återtaga hvad vi förlorat. Då Resolverade 1734 års Ständer, i Secreta Utskottets instruction för Rådet, at conjuncturen borde nyttjas. Rådet afslöt en subsidie-tractat med Frankrike i början af 1735, som blef til intet genom förnyandet af Rysska alliancen, hvilken skedde i Augusti samma år, och icke som Hr B. läger, några månader före 1738 års Riksdag. Rådet blef vid denna Riksdag aflatt af den grund, at det gått emot Secreta Instructionen, då det slutat alliance med den enda Magt, mot hvilken conjuncturen kunde nyttjas, och at det icke en gång velat rådfråga denna Instruction. Sannt är, at Carl VI:s Succession blef en anledning til vårt invecklande i 1741 års påföljande krig; men icke kan den, med minsta historiska rättighet, sägas hafva varit egentliga orsaken til 1738 års hvälfning och vår alliance med Porten. Den fredsamme Fleuri hade i Wienka definitif-tractaten 1738 garanterat pragmatiska Sanctjonen, och är troligt, at han utan Bellilles då ännu icke påbegynta credit och influence, aldrig brutit detta löfte. Våra negociationer med Porten bör

börjades 1734, fast de icke kommo til stånd förr än 1738.

Pag. 137. Hade man til det finska kriget tagit alla de nödiga steg, som den Romerska Flaminius så noggrant tog innan han bekrigade Perseus af Macedonien, nog hade då &c. — Hade man til alla krig i verlden tagit alla nödiga anstalter, så hade tvifvels utan många af dem bättre lyckats, i fall blott ej motanstalterna tagits ännu förträffligare. Men hvad särskild gemenskap har här den Romerska Fältherrn med det Finska kriget? Tvifvels utan ingen annan, än tillfället at bevittna Hr B:s historiska lärdom. Välan; se här beskaffenheten at denna historiska lärdom: Mannen hette icke Flaminius, utan *Quintus Flamininus*, och flogs aldrig med *Perseus*. Det var med hans fader, *Philippus*, som han krigade. *Perseus* blef öfvervunnen af *Emilius Paulus*; en af de mest kända händelser i gamla Historien. Hr B. har, man måste tilstå det, en olycklig stiern i historiska uppgifter. Det är ej annat, än beständiga misstag. Vore han ej så stark i Philosophien och Physiken och Naturkunnigheten som vi redan sett, så vet Gud på hvad lärdomsgren hans jagade Ryckte kunde sluteligen sitta tryggt för åtlöjet. Ännu några små exempel, som förtjena deras rum:

Pag. 140. I spetsen för en sådan Armée, förklarade Gref *Lejonhufvud* krig emot et så mäktigt Rike som *Kyskland*. Var det Gref *Lejonhufvud* som förklarade kriget? Gref *Levenhaupt* var ej vid Arméen då kriget utbrast, icke en gång då bataillen vid *Villmanstrand* lefvererades i September 1741.

Pag. 141. Se här åter en bit ståtelig historia: *Elisabeth* satt, heter det, redan på *Ryska Thronen*. Hon hade ej lust at skänka bortt provinser

åt Sverige, då hon trodde sig äga styrka nog at jaga desß Krigshär från sina gränser. Ordningen hvari detta tilgick, var, efter Hr B:s upgift, denna följande: Hon samlade troppar under stilleståndstiden. Hon nekade desß förlängande åt Lejonhufvud, som behöfde det. Derefter skedde slaget vid Villmanstrand; och under det at Gref Lejonhufvud retirerade ifrån det ena passet til det andra, dog Drottning Ulrika. Sådan är den chronologiska ordningen af Autors berättelse. Hr B. begår dervid ingen vidare förseelse, än at blott helt och hållit bakvända sammanhanget. Se här förloppet i sin verkliga fanning: Sverige förklarade Ryfsland krig i början af Augusti. Ryfsland förklarade Sverige krig i slutet af samma månad. Bataillen vid Villmanstrand föreföll i September. Först tre månader derefter, eller i December, upsteg Elisabeth på Ryska Thronen. Derefter skedde Sexjärfvi-marchen, och ändteligen derefter stilleståndet.

Man ser här af, at hvarken Elisabeths uphöjelse på Thronen, eller stilleståndet, eller Levenhaupts försök at förlänga det, skedde innan Villmanstrandiska Actionen. På samma sätt med Drottning Ulrikas död. Den inföll den 24 Nov. 1741, innan Sexjärfvi-marchen, innan Elisabeths uphöjelse på Thronen, innan stilleståndet, innan fiendtligheternas återbegynnelse; således äfven, långt innan Gref Levenhaupts retraiter.

Det är visst om händelsernas ordning i Autors historiska berättelser, som man kan nyttja Skriftens ord, at *många the yttersta varda the främsta*; men det är icke så man uplyses om deras rätta grunder och sammanhang. Må Hr B. en gång betänka, at, för at riktigt inse hvilken händelse tiläfvens

tyrs

tyrs lagt grunden til en annan påföljande, är in-
genting i sanning så nyttigt, som at riktigt veta,
hvilken af dem varit den förra eller den sednare.

Märkeligt är afven, at Hr B. här aldeles för-
bigår den, bland alla desä smärre saker, enda huf-
vud-omständigheten, at hela kriget grundades på
Negociationer med Prinsessan Elisabeth. Hvad Hr
B. är urlästadt at ej känna, men som likväl är en
sanning, det är, at Gref Teslin, då icke mera i
Sverige, utan Ambassadeur i Paris, afstyrkte kri-
get; äfven som Svenska Ministern i Pettersborg,
Baron Nolken, hvilken drifvit hela negociationen
med Elisabeth; men som i tid märkt det föga alf-
vare, som var å hennes sida.

Pag. 143. Säger Autor, at Hattpartiet lätfade
de villja hafva Prinzen af Dannemark til Thron-
följare. Hattpartiet lätfade aldrig detta; men til
Möfspartiets eviga vanära, ville samma parti verke-
ligen detta med fullt alfware; och kanske kan med
sanning sägas, at flere dertil voro köpte. Men
Hattpartiet begagnade sig deraf, för at skaffa freden.

Pag. 144. Autor berättar här, med sin vanli-
ga chronologiska och historiska rigtighet, at man,
för at blicka Dalkarlarne, som neml. då voro i
upror, måste skynda med de begge finska Genera-
lernes afrättande, och at Dalkarlarne ändå ej der-
af läto blicka sig. Men hvad blir då slutel, sannt
af alt hyad Autor berättar ofs? Adolph Fredrik
valdes vid samma tid som Daluproret inträffade:
Levenhaupt och Buddenbrock aflifvades icke förr
än 2 månader sedan Dalkarlarne blifvit slagne.
— Man lämnar derhän dommen öfver Budden-
brock; Levenhaupts dom kan förvaras inför alla
Domstolar i verlden, och dåvarande Justitice-Can-
celleren Silfverskölds Action emot honom förtje-
nar at blifva mönster för alla Actorer i politiska
brott.

brottmål. Saken var i korrthet denna: Gref Levenhaupt utskickades med full myndighet; en följd af et visserligen illa förstådt förtroende. Sedan man börjat misstänka hans mindre skicklighet för det värf honom updragits, gafs honom genom Öfverste Marks v. Vürtemberg de mest positiva ordres, at rätta sig efter sin krigs-conseil. Gr. Levenhaupt gjorde just tvärtom: han öfvergaf Fredriks hamn; gaf Fröberg ordres at öfvergifva Mendolax, och retirerade beständigt. Ganska märkligt är, at hvad Hr B. angår, så anklagar han Gr. Levenhaupt för ingenting annat, än capitulationen vid Helsingfors. Nu bör Läsaren veta, för större nöje skull, at denna capitulation skedde sedan Gref Levenhaupt redan var arresterad.

Pag. 149. Säger Autor, at sedan K. Fredrik sett 2:ne Prinsar födas, inrättade han Riddare-Orden. Et nytt prof af Hr B:s historiska noggrannhet. Ordname inrättades i April 1748. Hertig Carl är född i October samma år: Hertig Fredrik Adolph 1750; som almanakan med största trovärdighet intygar. Är Autor verkligen sjelf född 1743, som han berättar i sit Philosophiska försök? Narrar han ells intet? Väger han verkligen 13 lispund victualier vigt, som han också berättar ells? Väger han kanske icke närmare 20? — Man kan aldrig tro honom med säkerhet.

Pag. 162. Sonesonen af den Brandenburgiska Churfürsten &c. Et led mer eller mindre i Genealogien, lika som några år fram eller tillbaka i händelsernas sammanhang med hvarandra, gör för Hr B. ingenting. Fredrik II var icke sonson, utan sonsonson til Churfürsten Fredrik Villhelm af Brandenburg.

Pag. 185 och 186. Talar Autor om Ryfslands Garantie af 1720 års Regeringsform. Det är i fanning besynnerligt, at se en Svensk Författare, som likväl vill passera för et slags historicus, utan minsta tvekan erkänna och anföra denna garantie, hvilken likväl aldrig existerat annorstädes, än i Ryfslands påståenden. — Czar Petter lifvade i Nyttadiska freden, at ej flöra den i Sverige etablerade Succession och Regeringsform, utan heldre bidraga, at förekomma alla förfök deremot &c. Om detta må kallas en Garantie, åt hvem gafa den? Åt ofs visserligen, åt Nationen och ingen annan. Och mot hvem? Mot främmande utvärtes förfök, mot förfök af all natur som kunde göras, at utan Nationens bifall rubba hennes grundlagar. Men kunde denna Garantie ges Nationen emot henne self? Kunde löftet at bistå henne til försvär af en Regeringsform, hvilken hon då anlag för god, — kunde detta löfte ge löftesmannen, jag vill ej säga rättighet, men ens minsta rimeliga förövändning, at någonsin föka påtruga Nationen bibehållandet af samma styrelse-form, när den hvarken mera öfverensstämde med hennes egen vilja, eller med hennes fördelar?

Se här en förnuftsregel i detta ämne, som jag ber Hr B. visligen ihogkomma, när han en annan gång skrifver om Ryfka Garantien af 1720 års Regeringsform. Den är grundad på alla Philosophers och alla Statsklokas öfverensstämmande ondöme, och består deri: at af all garantie, måste verkställigheten, om ej påkallas, åtminstone godkännas af *Den*, åt hvilken Garantien blifvit gifven; hvarförutan verkitälligheten deraf blir högst obehörig. Intet tjenst- eller vänskapslöfte medförde någonsin för löftesgifvaren den orimliga rättigheten, at efter eget behag verk-

stäl-

hålla det, tvärt emot löfstagarens vilja och godtfinnande. — Men at sluta riktigt och berättä sanning, se der tvänne pligter, hvilka, af alla dem som äligga en författare, synas vara för Hr B: de två svaratte at uppfylla.

Rättelser:

- Sid. 45 rad. 7 står: obefungit läs: obefungit.
 — 47 — 18, 19 ft. översättingskonsten l. öf-
 versättningskonsten.
 — 54 — 14 15 ft. Naturen l. Naturen.
 — 86 — 30 ft. sägas l. sägas.
 — 104 — 17 ft. af l. at.
 — 109 — 12 ft. men l. man.
 — 110 — 5 ft. Gustaf III:s l. Gustaf III:
 — — sista raden ft. Ludvig XIV:s, l. Lud-
 vig XVI:s.
 — 123 — 26 ft. Turkarnas l. om Turkarnas.
 — 143 — 23 ft. villfarelser l. villfarelser.
 — 150 — 25 ft. 60 l. 66.
 — 153 — 11 ft. 132 l. 152.

REGISTER

öfver

Första Årgången.

N:o 1.

	Sid.
1. Om Svenska Tryckfriheten.	1.
2. Om Menskliga förnuftets förädling.	30.
3. Om Landtbruk och Hemmansjord i allmänhet, samt om Sveriges Boställs och Frälse-jord.	47.
4. Recensioner:	
1:o Tankar om Barnamord m. m. af Joh. Möller.	82.
2:o Minne af Joh. Åkerström, för- fattadt af Th. Wennberg.	87.
3:o Afhandling om Slafveriet och Slafhandeln af Thomas Clark- son.	91.
4:o Tal, i anledning af Konung Gustaf Adolphi anträde til Re- geringen.	93.
5:o Barna vännen af C. F. Weisfe I:sta Band.	100.

X

N:o

REGISTER.

N:o 2 & 3.

	sid.
1. Jacobinen i Grekland. (Poëme).	1.
2. Om Läsning.	9.
3. Om det Romaneska	25.
4. Om förtal och beröm.	42.
5. Om hemligheter.	55.
6. Underlökning huruvida en Allmänhet har behof af Militairisk Kunskap.	74.
7. Fribyggare - Ordens Visa.	91.
8. Recension:	
6:o Grundläggning til Metaphysiken för Seder, af Immanuel Kant,	93.

N:o 4.

1. Öfver Kellgrens Död. (Poëme).	1.
2. Djurkretsen. Saga. (Poëme).	6.
3. Til en Landtman. (Poëme).	23.
4. Om den allmänna principen för Upfostrans verkningens förmåga.	25.
5. Om Prästers danande.	39.
6. Om Actif- och Passif-Handel.	81.
7. Hvilket Regeringsfätt är det bästa?	84.
8. Recension:	
7:o Om Prädiko-Ämbetets nytta af J. J. Spalding.	88.

N:o

REGISTER.

N:o 5 & 6.

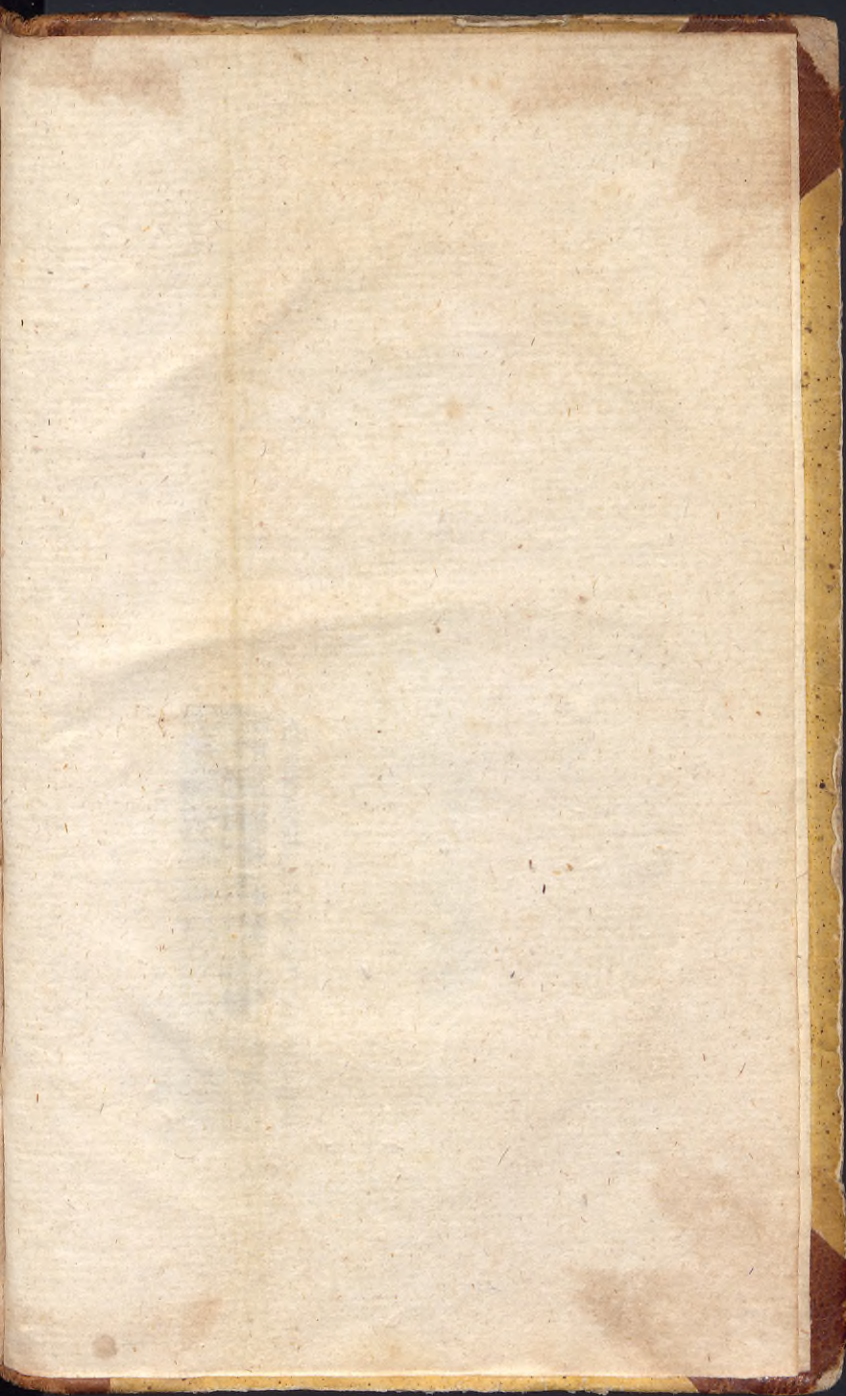
	sid.
1. Mesias, Idyll efter Pope.	1.
2. Om Luxe.	5.
3. Om den varfämhet, hvarmed man bör behandla religiösa Folkme- ningar.	17.
4. Om åtkilliga lätt både at göra och at betala Riksgäld.	51.
5. Om Reformationens Caractere och följder.	87.
6. Blandade Ämnen.	95.
7. Om den ovanliga utgång, som alltid följt på Änglands Revolu- tioner.	114.
8. Sång: <i>Til Vinets och Vällustens</i> <i>åra &c.</i>	132.
9. Recensjoner:	
8:o Job. Prof. Öfverfättning af J. A. Tingstadius.	135.
9:o Skrifter af Sällskapet för All- männa Medborgliga Kunskaper, III. Band. VI. Styck. IV. B. I. St.	145.

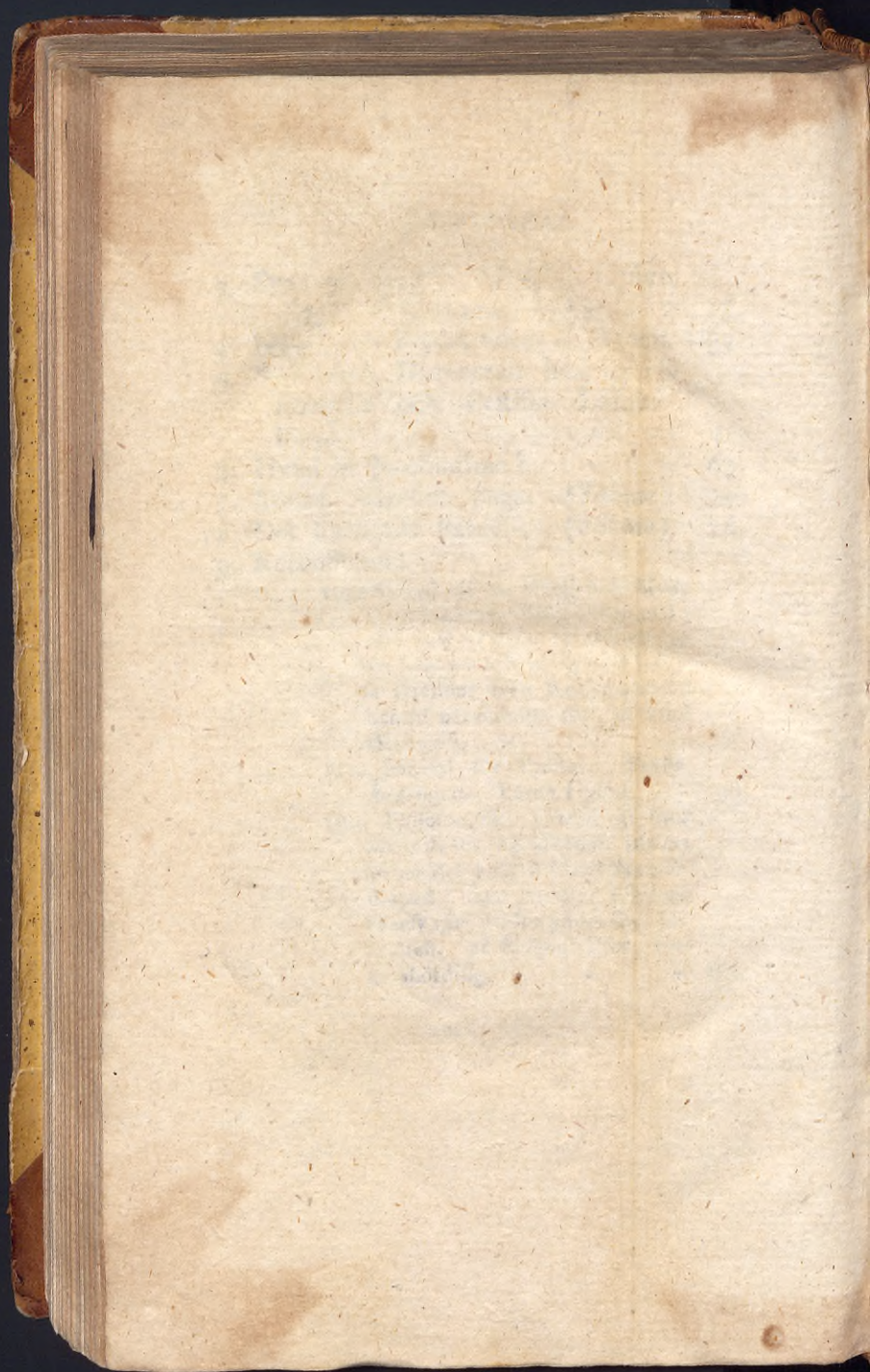
N:o 7 & 8.

1. Religionen. Fragment. (Poëme).	1.
2. Skalde - Bref til Menigheten, (Poëme).	8.
	3. Svar

REGISTER.

3. Svar på Frågan: Hvad är Uplysning? af Immanuel Kant. - 15.
4. Något om Prediko-declamationen. 32.
5. Scribenten Durencran berättar sit Poëtiska och Critiska Lefnadslopp. - 43.
6. Hvad är Jacobinisme? - 65.
7. Midas. Grekisk Saga. (Poëme). 70.
8. Det förlorade Paradiset. (Poëme). 76.
9. Recensioner:
- 10:o Utkast til en Hand-Bok öfver Ecclesiastique Befordrings-mål, med Historiska anmärkningar om Lagar och Brukligheter i dessa Ärender från Reformationen och til närvarande tid, af Olof Wallqvist. - 77.
- 11:o Journal för Präster. Första Årgången. Första Häftet. - 96.
- 12:o Filosofiskt Föfök at utur Menniskans egenkaper utröna ändamålet hvartil Menniskan är skapad; samt at utur Djurens egenkaper utröna ändamålet för Djuren. af Magnus Blix, Häradshöfding. - 106.

6000086001

Göteborgs universitetsbibliotek

